

tevhid

Şaban
1447

"TAĞUTA KULLUK ETMEKTEN KAÇINIP, ALLAH'A YÖNELENLERE MÜJDE VARDIR. KULLARIMI MÜJDELE!" (39/ZUMER, 17)

AYLIK İSLAMİ EĞİTİM DERGİSİ | ŞUBAT '26 | YIL: 15 | SAYI: 154 | FİYATI: 100₺ | ISSN: 2148-4635

TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR

TEDAVÜL SÜNNETİ

HALİS BAYANCIK HOCA | HASBİHÂL' 04

Enes YELGÜN ◀ Hayber'in Fethi

Talha AKMAN ◀ Rûmlar Yenildi

Enes DOĞAN ◀ Vakıa, Sünnetin
Korunduğunun Delilidir

Ömer AKDUMAN ◀ Hayırdan Geri Kalmanın
Özel Adı; El-İsm

Salim KANDEMİR ◀ Resûlullah'ın Havarisi:
Zubeyr ibnî Avvâm

Kerem ÇAĞLAR ◀ Esaret: Bilançosu ve
Özgürlük Potansiyeli

Zeynep BAYANCIK ◀ Bir Çekirdeğin İradesi:
Sessiz Diriliş

Dr. Gözde TERCUMAN ◀ Zorlanmak ve Öğrenme

Şükriye ÖZTÜRK ◀ Konfor Kültürü ve İçsel Körelme

Sultan Amed YAŞAR ◀ Yapay Zekâ Dostluğu ve
Sanal Teselliler Çağı

Osman SADIKOĞLU ◀ El-Müsavvır



YENİ EKLENEN
HİDAYET KISSALARI
İÇERİKLERİMİZİ
İZLEDİNİZ Mİ?



Hidayet Kissaları oynatma listemize erişmek için **QR kodu** okutabilirsiniz.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu,
Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Tevhid Dergisi olarak 154. sayımızı siz değerli okurlarımıza sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Halis Bayancuk Hoca'mız Kur'an'ın işaret ettiği toplumsal yasalardan "Tedavül Sünneti"ni ele alıyor. Gücün, izzetin ve hâkimiyetin toplumlar arasında el değiştirmesini ifade eden bu yasa; "biz bu günleri insanlar arasında döndürür dururuz" hakikatini kavramamıza vesile olurken, bizlere itikadî ve menhecî bir azık olan ümidi de tazeliyor.

Enes Yelgün, siyer notlarında Hayber kuşatmasına dair rivayetler üzerinden bize düşen dersleri hatırlatıyor; ihlasla hayırdan yarışanların izzetli yürüyüşüne dikkat çekiyor.

Talha Akman, Rûm Suresi'nin 1-6. ayetleri ekseninde tarihî arka planı ve ayetlerin işaret ettiği ibretleri ele almayı sürdürüyor.

Enes Doğan, Sünnetin sonraki nesillere aktarılmasına dair Allah Resûlü'nün (sav) teşviklerini ve vakıanın ortaya koyduğu gerçekliği merkeze alarak yazı silsilesine devam ediyor.

Ömer Akduman, "ism/günah" kavramını Arap dili ve naslar çerçevesinde ele alıyor; insanı hayırdan alıkoyan, yavaşlatan her tutumun kalpte bıraktığı ağırlığa dikkat çekiyor.

Salim Kandemir, Zubeyr'in (ra) hayatından kesitler aktarmaya devam ediyor; bugün de davanın yükü omuzlarda aranırken "Ben varım!" diyebilen adanmış yüreklerin kıymetini hatırlatıyor.

Kerem Çağlar, göç, esaret ve mahpusluk olgularını tevhidî bir bilinç ve adalet zemininde değerlendiriyor; gerçek özgürlüğün ancak Allah'a (cc) kullukla mümkün olduğunu hatırlatıyor.

Zeynep Bayancuk, bir çekirdeğin sabırlı yürüyüşü üzerinden iradenin, sebatın ve "küçük ama devamlı adımların" inşa edici gücünü anlatıyor.

Lemya ASLAN, anlaşılma ihtiyacımızı merkeze alıyor; insanın kendini doğru ifade edebilmesi, sınırlarını koruyabilmesi ve merhametle konuşabilmesi üzerine mühim işaretler bırakıyor.

Dr. Gözde Tercuman, öğrenmenin çoğu zaman zorlanmanın içinden geçerek olgunlaştığını; doğru bir niyet, sürdürülebilir çaba ve anlamlı hedefler olmadan bilginin kalıcı bir dönüşüme evrilmediğini vurguluyor.

Selma Arif, eğitim uygulayıcılarına, özellikle öğretmenlere dair temel bir bakış sunuyor; sistemin 'yemin', 'ritüel' ve 'hedef' dili üzerinden eğitimin nasıl kuşatıldığına dikkat çekiyor.

Peyrev, beşerî kanunların çelişkilerini ve "adalet" iddiasıyla kurulan terazilerin nasıl şaştığını ele alarak gerçek adaletin ölçüsünü yeniden düşünmeye davet ediyor.

Asude Çiçek, eğitimde kalbin yerini gösteriyor; duygusal güvenin, öğrencinin gelişiminde nasıl bir anahtar olduğuna somut örneklerle değiniyor.

Şükriye Öztürk, modern hayatın 'konfor alanı'nı nasıl bir alışkanlık çemberine dönüştürdüğünü ele alıyor; kolay olanın haz verdiği, zor olanın ise insanı dönüştürdüğü hakikatini hatırlatıyor.

Yüsrâ Demir, dijital dünyanın hızla büyüyen alanı olan yazılımın, Müslim gençler için taşıdığı imkânları ve riskleri gündeme getiriyor.

Duha Yıldız, modern tüketim kültürünün kalbimize ve hayat tarzımıza bıraktığı izleri sorguluyor; azla yetinmenin, fazlaya esir olmamakla irtibatını kuruyor.

Sultan Amed Yaşar, yapay zekâ ile kurulan ilişki biçimlerini, sanal tesellilerin insan ruhunda açabileceği boşlukları ve bu çağda kalbi diri tutmanın yollarını tartışmaya açıyor.

Efnân Nûr, insanın faniliğine, acziyetine ve kulluğun diriltici yönüne dikkat çeken bir tefekkür daveti sunuyor.

Osman Sadıkoğlu, Allah'ın (cc) "El-Mûsawwîr" ismini konu ediniyor; yaratılıştaki hikmet ve güzelliği hatırlatırken bu ismin kulluk hayatımıza yansımaları ve duanın ufkunu bizlere yeniden düşündürüyor.

Bu sayımızda Ebu Yusuf Midhat b. el-Hasan Ali Ferrâc'ın kaleme aldığı "İslam Hukuku Açısından Cehalet" isimli eser tanıtılıyor.

Rabbimizin izniyle 154. sayımızı istifadenize sunuyoruz. Nicelerinde buluşmak duasıyla...

tevhid

İmtiyaz Sahibi

Hamza ÖZTÜRK

Yazı İşleri Müdürü

Abdullah DEMİR

Yayın Türü

Yaygın Süreli

Reklam ve Abonelik

www.tevhiddergisi.org

tevhiddergisi@gmail.com

0 (545) 762 15 15

Adres

Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1
34212 Bağcılar/İSTANBUL

Yazışma Adresi

Hamza ÖZTÜRK
Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1
34212 Bağcılar/İSTANBUL

Basım

İmak Ofset, 71320
Akçaburgaz Mah. 137. Sok. No. 12
Esenyurt/İSTANBUL 0 212 656 49 97

Satış Noktaları: Tevhid Kitabevi

- ◊ İstanbul : Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1 34212 Bağcılar/İSTANBUL 0 545 762 15 15
- ◊ Ankara : Piyade Mah. İstasyon Cad. No. 190 06794 Etimesgut/ANKARA 0 543 225 50 48
- ◊ Diyarbakır : Fırat Mah. 500. Sok. Taşkıran 2 Sitesi D Blok Altı 21070 Kayapınar/DİYARBAKIR 0 543 225 50 43
- ◊ Konya : Mengene Mah. Büyük Kumbaklı Cad. No. 78/A 42020 Karatay/KONYA 0 543 225 50 49
- ◊ Van : Vali Mithatbey Mah. Gündüz 2. Sok. No. 2/A 65100 İpekyolu/VAN 0 543 225 50 45
- ◊ Bursa : Bağlarbaşı Mah. 1. Hürriyet Cad. 1. Sedit Sok. No. 116160 Osmangazi/BURSA 0 543 225 50 46
- ◊ Adana : Mehmet Akif Ersoy Mah. Şehit Polis Volkan Çay Bulvarı No. 4/B Sarıçam/ADANA 0 555 655 00 70
- ◊ İnegöl : Sinanbey Mah. Baykut Sok. No. 116400 İnegöl/BURSA 0 543 225 50 16
- ◊ Şanlıurfa : Paşabağı Mah. Zafer Cad. Aydınlar A Blok No. 42/C, 63040 Haliliye/ŞANLIURFA 0 544 978 00 63

İrtibat Büroları

- ◊ Merkez : Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1 34212 Bağcılar/İSTANBUL
- ◊ Avcılar : Firuzköy Mah. Kazım Karabekir Cad. Tütün Sok. No. 2 34325 Avcılar/İSTANBUL
- ◊ Sultangazi : İsmetpaşa Mah. 95. Sok. No. 41/A 34270 Sultangazi/İSTANBUL
- ◊ Diyarbakır : Fırat Mah. 500. Sok. Taşkıran 2 Sitesi D Blok Altı 21070 Kayapınar/DİYARBAKIR
- ◊ Konya : Mengene Mah. Büyük Kumbaklı Cad. No. 78/A 42020 Karatay/KONYA
- ◊ Van : Bahçıvan Mah. Sıhke Cad. Karatekin Sok. Yavuz Canlı Apt. Kat. 2 65040 İpekyolu/VAN
- ◊ Erciş : Kışla Mah. Şehitler Cad. No. 10 65400 Erciş/VAN
- ◊ Bursa : Bağlarbaşı Mah. 1. Hürriyet Cad. 1. Sedit Sok. No. 116160 Osmangazi/BURSA
- ◊ Ankara : Piyade Mah. İstasyon Cad. No. 190 06794 Etimesgut/ANKARA
- ◊ Kırıkkale : Yenişehir Mah. Özbek Saran Sok. No. 3/A 71450 Yahşihan/KIRIKKALE
- ◊ İnegöl : Sinanbey Mah. Baykut Sok. No. 116400 İnegöl/BURSA
- ◊ Şanlıurfa : Paşabağı Mah. Zafer Cad. Aydınlar A Blok No. 42/C, 63040 Haliliye/ŞANLIURFA

Şubat 2026 | Şâban 1447

Yıl: 15 | Sayı: 154 | Fiyat: 100₺

ISSN: 2148-4635

teuhid

İÇİNDEKİLER

- 04** TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR: TEDAVÜL SÜNNETİ
Halis BAYANCUK
- 11** HAYBER'İN FETHİ
Enes YELGÜN
- 15** RÜMLAR YENİLDİ
Talha AKMAN
- 18** VAKIA, SÜNNETİN KORUNDUĞUNUN DELİLİDİR
Enes DOĞAN
- 21** HAYIRDAN GERİ KALMANIN ÖZEL ADI; EL-İSM
Ömer AKDUMAN
- 24** RESÜLULLAH'IN HAVARİSİ: ZUBEYR İBNİ AVVÂM
Salim KANDEMİR
- 27** ESARET BİLANÇOSU VE ÖZGÜRLÜK POTANSİYELİ
Kerem ÇAĞLAR
- 31** BİR ÇEKİRDEĞİN İRADESİ: SESSİZ DİRİLİŞ
Zeynep BAYANCUK
- 32** İLETİŞİMİN KALBI: KENDİNİ İFADE ETMEK
Lemya ASLAN
- 34** ZORLANMAK VE ÖĞRENME
Dr. Gözde TERCUMAN
- 37** NERESİNDEN TUTSAK DA ELİMİZDE KALMASA
Selma ARİF
- 40** HUKUK GUGUK
Peyrev
- 43** ÖĞRENCİNİN DUYGUSAL DÜNYASINA DOKUNMAK: EMPATİK SINIF ORTAMI
Asude ÇİÇEK
- 45** KONFOR KÜLTÜRÜ VE İÇSEL KÖRELME
Şükriye ÖZTÜRK
- 47** YAZILIM VE İSLAM: GENÇLİĞİN DİJİTAL SORUMLULUĞU
Yüstra DEMİR
- 49** TÜKETİM ÇAĞINDA AZLA YETİNMEK: MİNİMALİZM
Duha YILDIZ
- 52** YAPAY ZEKÂ DOSTLUĞU VE SANAL TESELLİLER ÇAĞI
Sultan Amed YAŞAR
- 55** BAŞLANGICI VE SONU TOPRAK OLAN İNSANA DAİR TEFEKKÜR
Efnân NÜR
- 57** EL-MÛSAWWÎR
Osman SADIKOĞLU
- 60** İSLAM HUKUKU AÇISINDAN CEHALET

DERGİ İÇERİSİNDE YER ALAN
YAZILARDAN, İLGİLİ YAZAR MESULDÜR.
KAYNAK GÖSTERİLEREK ALINTI YAPILABİLİR.

TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR: TEDAVÜL SÜNNETİ

Bu yasayı doğru kavramak, itikadi ve menheci azık olan ümit peyda eder. Zira ümitsizlik, kulluk ve mücadele yolunu yürümeyi imkansız hale getiren bir yol afeti, kalp hastalığıdır. Tedavül sünneti bize öğretir ki; batılın ve zulmün bugünkü mutlak görünen egemenliği, selin üzerindeki geçici bir “köpük” misalidir ve vakti geldiğinde yerini hak olana terk etmeye mahkûmdur.



Allah'ın adıyla

Allah'a hamd, Resûlü'ne salat ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu

Yeni yazı serimizde ilahi sünnetler konusuna giriş yapmış ve şöyle demiştik: Yerlerin ve göklerin mülkü/egemenliği Allah'a (cc) aittir. O (cc) kâinata ve içindekilere belli yasalarla hükmeder. Bu yasalara Kur'an 'sünnetullah' der. Şayet bu yasalar kâinat işlerini düzenleyen fizik, kimya vb. yasalar ise, bunlara 'tabiat yasaları' denir. Tarihin akışını belirleyen insana ve topluma dair yasalara ise toplumsal/içtimai yasa denir. İnsan hayatına yön veren yasalara ise şer'i yasalar denir. İçtimai/Toplumsal yasalar; tarihin akışı, toplumların yükseliş ve çöküşleri, hak ile batıl arasındaki mücadelenin seyri bu yasalar çerçevesinde cereyan eder.

Bu yazımızda, Kur'an'ın açıkça işaret ettiği toplumsal yasaların en önemlilerinden birini, “tedavül yasası”nı ele alacağız. Çaba bizden, başarı Allah'tandır (cc).

Tedavül Yasası Nedir?

“d-v-l” kökünden türeyen tedavül, Arapça bir kelimedir. Kelimenin kök anlamı, iki temel asla dayanır. Birincisi; bir şeyin **bir** mekândan başka bir mekâna dönüşmesi/intikal etmesi (değişim) anlamını taşır. İkincisi; zayıflık ve gevşeklik anlamını taşır... Dilciler şöyle der: “İndâle'l-kavm” ifadesi, bir topluluk bir yerden başka bir yere taşındığında/göç ettiğinde kullanılır. “Tedâvüle'l-kavmü's-şey'e” (insanların bir şeyi aralarında elden ele geçirmesi/tedavül etmesi) tabiri de bu babdandır; yani o şeyin birinden diğerine geçmesi demektir. “Devlet” ve “Dûlet” kelimeleri aynı anlamda iki farklı lehçedir. “Dûlet” mal ve servet için, “Devlet” ise savaş ve zafer için kullanılır. Bunlara bu isimlerin verilme sebebi, konunun kıyasına (mantığına) uygundur; çünkü bunlar insanlar arasında el değiştiren, birinden diğerine, ondan da ötekine geçen durumlardır.¹

Tedavül; galibiyetin, izzetin, iktidar ve hâkimiyetin ümetler ile toplumlar arasında döngüsel bir çizgide el değiştirmesidir. Bu sünnetullah uyarınca, dünyada hiçbir güç, hiçbir servet ve hiçbir makam tek bir elde ebediyen sabit kalmaz. Tıpkı mevsimlerin birbirini izlemesi veya gece ile gündüzün devretmesi gibi; zenginlik fakirlikle, güç zayıflıkla, mustazaflık temkinle yer değiştirir.

1. bk. Mu'cemu Mekâyisü'l Luğa, 2/314, d-v-l maddesi

Kur'ân'da Tedavül Yasası

“Şüphesiz ki sizden önce (Allah'ın iyi ve kötü toplumlara uyguladığı değişmez) yasaları geçti (yaşandı ve bitti). Yeryüzünde gezip dolaşın ve yalanlayanların akıbetinin nasıl olduğuna bir bakın... Gevşemeyin, üzülmeyin! Şayet müminseniz üstün olan sizlersiniz. Şayet size bir yara dokunduyrsa hiç şüphesiz (düşman) topluluğuna da yara dokundu. (Mutlak ve daimi galip Allah'tır. İnsanlara gelince) biz bu günleri insanlar arasında döndürür dururuz. Allah, iman edenleri açığa çıkarmak ve sizden şahitler/şehitler edinmek (için böyle yapar). Allah, zalimleri sevmez.”²

Ayetin Genel Mesajı

– Uhud Gazvesi'nin ardından nazil olan ve bu sarsıcı imtihanı tahlil eden ayeti kerimeler, İslam ümmetinin yaşadığı yenilginin tesadüfi bir hadise olmadığını beyan eder. Aksine bu durum, tüm toplumlar için geçerli olan ilahi yasaların, yani sünnetullahın İslam ümmeti üzerinde de tecelli ettiğini gösterir. Bu hakikat, Kur'ânî bir istilahla “tedavül sünneti” olarak isimlendirilir. Yüce Allah'ın değişmez bir içtimai yasası olan tedavül; mutlak ve daimi galibiyetin yalnızca O'na (cc) mahsus olduğunu, beşerî düzlemde ise ümmetlerin bazen galip bazen mağlup olacağını bizlere haber verir. Nitekim Bedir'de muaz- zam bir zafer kazanan İslam ümmeti, Uhud'da hikmet-i ilahi gereği mağlubiyeti tadarak tedavül sünnetini bilfiil tecrübe etmiştir.

– Yüce Allah, tedavül sünnetine işaret eden ayet-i kerimede; **“Biz bu günleri insanlar arasında döndürür dururuz.”** buyurarak, bu döngünün muhatabını açıkça “insanlar” olarak belirlemiştir. Buradaki **“insanlar”** ifadesi, sünnetullahın evrenselliğini ilan eder. Galibiyet, izzet, güç veya yenilgi; ne sadece Müslimlere ne de sadece gayrimüslimlere hasredilmiştir. Allah'ın (cc) bu yasası, rengine, diline veya inancına bakmaksızın tüm beşeriyet için işler. Eğer bir toplum, zaferin gerektirdiği esbaba sarılır ve ilahi yasaların icaplarını yerine getirirse, Allah (cc) o günleri onların lehine döndürür. Bu durum, İslam ümmeti için de bir istisna değildir; zira sünnetullah karşısında herkes eşittir.

– Tedavül yasası, işleyiş ve düzen bakımından kevnî yasalara benzer. Öyle ki mevsimlerin değişmesi, gece ve gündüzün birbirini izlemesi, derinlemesine düşünenler için bu ilahi kuralı her an hatırlatan açık bir işarettir. Nasıl ki karanlık gece yerini aydınlık sabaha, dondurucu kış ise yerini taze bir bahara bırakıyorsa; toplumların hayatında da hiçbir durum sonsuza dek sürmez. Tedavül yasası insana; ne rahatlığın ne de zorluğun kalıcı olmadığını, hayatın ilahi bir ölçüyle sürekli bir durumdan diğerine dönüşerek aktığını hatırlatır.

Örnek olsun; İslam'ın nüzulünden önceki o karanlık on asır, köpüğün yeryüzünü tamamen kapladığı, hakkın ise derinlerde, adeta garip bir cevher gibi gizlendiği bir dönemdi. O günün insanı için batıl; yıkılmaz bir dağ, ebedi bir karanlık gibi görünüyordu. Ancak Tedavül Sünneti sessizce işledi ve Allah Resûlü'nün gelişiyile batılın tasfiye ve elenme süreci başladı.

Tedavül Yasası'nı Fıkhetmenin Faydaları

Tedavül yasasını anlamanın birtakım faydaları, bu yasadan gafil olmanın bazı zararları vardır.

Vakıanın Kısıtlayıcı Şartlarından Sıyrılıp Ümitvar Olmak

Bu yasayı doğru kavramak, itikadi ve menheci azık olan ümit peyda eder. Zira ümitsizlik, kulluk ve mücadeleye yolunu yürümeyi imkansız hale getiren bir yol afeti, kalp hastalığıdır. Tedavül sünneti bize öğretir ki; batılın ve zulmün bugünkü mutlak görünen egemenliği, selin üzerindeki geçici bir “köpük” misalidir ve vakti geldiğinde yerini hak olana terk etmeye mahkumdur. Bu şuurla kuşanan bir mümin, yaşadığı dönemin karanlığına bakıp yol yılmayı haline gelmekten kurtulur. Ümitsizliğin uyuşturucu etkisine teslim olmak yerine, nöbetin el değiştirmesi için gerekli olan imani, ahlaki ve maddi sebeplere sarılır.

Bir diğer mesele batıla verilen imkan ve mühletin mümini yanıltmaması, hakkın kalıcı, batılın ise köpük misali geçici olduğu bilincini korumaktır.

“Gökten su indirdi. Vadiler kendi miktarınca sel oldu. Sel de suyun üstüne vuran köpüğü yüklendi. Bir ziyinet ya da faydalanılacak eşya yapmak için üzerine ateş yakıp erittiklerinde de böyle bir köpük oluşur. Allah, hak ile batıla böyle örnek verir işte. (Batıl) köpük (misali) atılır gider. İnsanlara yarar sağlayacak olan (hak) ise yeryüzünde kalır. İşte Allah, örnekleri böyle verir.”³

Gökten inen suyun vadilerde gürül gürül akması ve madenlerin ateşle işlenmesi örneklerinde görüldüğü üzere; hayat akıp giderken kaçınılmaz olarak bir köpük üretir. Ancak bu köpük, suyun veya erimiş madenin üzerinde ne kadar kabarırsa kabarsın, değersiz bir tortu olarak kenara atılmaya mahkumdur. Tedavülün asıl gayesi; geçici olanın gürültüsünü, göz boyayan şaşaasını dindirmek, insanlığa fayda sağlayacak olan aslı/hakkı yeryüzünde ikame etmektir. Bu ilahi yasaya göre, sadece gürültü çıkaran ve hacim kaplayan değil; kökleşen, değer

2. 3/Âl-i İmrân, 137, 139-140

3. 13/Ra'd, 17

üreten ve kalıcı fayda sunan unsurlar varlık sahnesinde tutunabilir. Dolayısıyla tarihsel döngü, köpüğün/batılın savrulup gitmesi ve aslın/hakkın merkezde kalması üzerine kurulu muazzam bir tasfiye mekanizmasıdır.

Ümitsizlik, çoğu zaman bakış açımızın sadece suyun üzerindeki o göz boyayan köpüğe takılıp kalmasından kaynaklanır. Oysa tedavül sünneti ve Ra'd Suresi'ndeki bu misal, bize geçici olanın baskın görünse bile aslında mahkumiyetini içinde taşıdığını müjdelir. Şöyle ki; sel başladığında köpük, suyun gerçek hacminden daha büyük görünür ve en üstte olduğu için tüm dikkatleri üzerine çeker. Batılın veya şerrin dönem dönem hayatın her alanını kaplaması, onun güçlü olduğunu değil, sadece tasfiye sürecinde olduğunu gösterir. Ümitsizliğe düşmek, köpüğün geçiciliğini unutup onu suyun kendisi sanmaktır. Oysa sünnetullah gereği, köpük kabarrı ama asla kök salamaz. Buna mukabil hak, zaman zaman selin gürültüsü ve köpüğün şaşaası sebebiyle altta gizlense de asıl, kalıcı ve faydalı olandır. Gizlense de kaybolmaz, alttan usul usul akmaya ve varlığını sürdürmeye devam eder. Kimi zaman bir hanifin vicdanında, kimi zaman bir münzevinin tefekküründe, kimi zaman zindanlardan yükselen iniltide... ama mutlaka yaşamaya ve var olmaya devam eder... Şartlar olgunlaştığında, yani tedavül sünneti işleyip faydasız olanı ellediğinde gün yüzüne çıkar. Bu yüzden içinde bulunduğumuz şartlardan ve haliha-zırdaki sonuçlardan ziyade, hakkın yanında yer tutmak ve mutlaka onun üstün olacağına inanmak gerekir.

Örnek olsun; İslam'ın nuzûlünden önceki o karanlık on asır, köpüğün yeryüzünü tamamen kapladığı, hakkın ise derinlerde, adeta garip bir cevher gibi gizlendiği bir dönemdi. O günün insanı için batıl; yıkılmaz bir dağ, ebedi bir karanlık gibi görünüyordu. Ancak Tedavül Sünneti sessizce işledi ve Allah Resûlü'nün (sav) gelişyle batılın tasfiye ve elenme süreci başladı. O gün yeryüzünü sarsan şirkin gürültüsü, zulmün debdebesi ve cehaletin kibri bugün sadece tozlu raflarda birer ibret vesikasıdır; kimse o dönemleri özlemle anmaz, kimse o karanlıktan bir medeniyet devşirmez. Buna mukabil o günün demodesi ve marjinali sayılan hak, bugün tüm aydınlığıyla insanlığın ufkunu aydınlatmaya devam ediyor. Çünkü batıl, ne kadar hükümrân görünürse görünsün, doğası gereği yok olup gitmeye mahkumdur. Bugünün dünyasındaki köpükler de -ne kadar yüksek ve gürültülü olurlarsa olsunlar- aynı ilahi yasa gereği elenip gideceklerdir.

Galibiyetin El Değiştirme Nedenlerini ve Hikmetlerini Vahyin Rehberliğinde Sorgulamak

Tedavül sünneti, gelişigüzel işleyen tesadüfi bir mekanizma değildir. Yüce Allah'ın galibiyeti bir ümmetten alıp bir başka ümmete vermesinin, derin hikmetleri ve sarsılmaz gerekçeleri vardır. Bu ilahi yasanın şuuruna ermiş basiret sahibi bir mümin, aldığı yenilgi karşısında elbette üzülür ve bunun yasını tutar; ancak bu kederi

asla ruhu karartan bir melankoliye ve kişilik haline dönüştürmez. O, "Biz neyi kaybettik de tedavül sünneti aleyhimize işlemeye başladı?" sorusunu sorarak vahyi kendine ayna kılar ve derin bir muhasebe sürecine girer.

Böyle bir mümin için yenilgi, aslında büyük bir ıslah fırsatıdır. O, bu süreci itikadi sapmaları düzeltmek, ahlaki zaafı gidermek ve siyasi dağınıklığı toparlamak için bir imkân olarak görür. Zira bilinmelidir ki; toplumlar kendi iç dünyalarını ve amellerini değiştirmedikçe, Allah da (cc) onlar hakkındaki hükmünü (tedavül yasasının yönünü) değiştirmeyecektir.⁴ Yenilgiyi bir arınma ve yeniden inşa sürecine dönüştürenler, tedavülün döngüsünü yeniden izzete doğru çevirmeye aday olanlardır.

Tedavül yasasına işaret eden ayetler Uhud yenilgisi bağlamında nazil olur. Allah (cc) tedavül sünnetinin aleyhte işlemesine neden olan sebepleri tüm açıklığıyla ele alır. Bir örnek olan Uhud yenilgisi aynı zamanda yenilen her ümmete, yenilgi karşısında nasıl tavır takınmaları gerektiğini gösterir.

"Andolsun ki **ölümle karşılaşmadan önce onu temenni ediyordunuz.** (Savaş meydanına) bakıp dururken onu gördünüz işte! (Niçin savaş meydanına atılmıyor da kaçıyor-sunuz?)... Andolsun ki Allah, size verdiği sözde doğru söyledi. Hani (Allah'ın) izniyle onların kökünü kurutuyordunuz. Çok istediğiniz (zaferi) size gösterdikten sonra bozguna uğradınız, **verilen emir hakkında çekistiniz ve isyan ettiniz. İçinizden kimi dünyayı kimi de ahireti istiyordu.** Sonra (Allah) **sizi denemek için** onlardan çevirdi (yenilmeye başladınız). (Buna rağmen) sizi bağışladı. Allah, müminlere karşı lütuf ve ihsan sahibi olandır... İki ordunun karşılaştığı gün, sizden (savaşı bırakıp) kaçanlar (var ya!) şeytan onların ayaklarını, kazandıkları **bazı (günahlar) sebebiyle** kaydırmak istedi. Andolsun ki Allah, onları affetti. Hiç şüphesiz ki Allah, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr ve (kulların hak ettikleri cezayı erteleyen) Halim'dir."⁵

Tedavül sünnetinin en sarsıcı derslerini barındıran Uhud tahlili, müminlere yalnızca yenilginin sebeplerini göstermekle kalmaz; aynı zamanda bu sarsıntıdan nasıl bir diriliş çıkarılacağına yol haritasını da çizer. Ayet-i kerimeler; Allah Resûlü'nün (sav) emrine itaati bırakıp çekişmeye düşenleri, şehadeti arzularken ölümün soğuk yüzüyle karşılaşınca tereddüt gösterenleri, dünya sevgisi ahiret arzusuna baskın gelenleri ve geçmişte işledikleri günahlar sebebiyle şeytanın vesveselerine açık hale gelenleri açıkça ihtar eder.

Ancak Kur'an'ın o engin ve kuşatıcı üslubu, sahabe toplumunu bu sert gerçeklerle baş başa bırakmaz; ayetlerin arasına serpiştirilen ilahi mağfiret müjdeleriyle, yapılan muhasebenin bir yol yılmınlığına veya ye'se dö-

4. "Şüphesiz ki bir toplum kendinde olanı değiştirmedikçe Allah, onların durumunu değiştirmez." (13/Ra'd, 11)

5. 3/Âl-i İmrân, 143, 152, 155

nüşmesini engeller. Bu noktada en dikkat çekici husus, Uhud yenilgisini tahlil eden ve tedavül yasasına vurgu yapan ayetlerin; **“Gevsemeyin, üzölmeyin! Şayet müminseniz üstün olan sizlersiniz.”**⁶ hitabıyla başlamasıdır. Bu ilahi üslup, müminin şahsiyetini koruma altına alarak muhasebenin gayesinin “yıklılmak” değil “ıslah olmak” olduğunu öğretir. Tedavül sünnetini bu zaviyeden okumak, günümüzde sıkça karşılaştığımız bir probleme de ışık tutar. O problem de şudur:

Tedavül yasasını idrak edemeyenlerin düştüğü en büyük hata, içine düştükleri zilletin asıl sebebini kendi eksikliklerinde aramak yerine, hakkın ve insanlığın düşmanı olan zihniyette aramalarıdır. Bu zihni savrulma yaşayanlar; “Biz ilahi yasaların hangi şartını ihlal ettik de bu hale düştük?” diye sormak yerine, “Onlarda ne var da bu kadar güçlüler?” sorusunun peşine takılırlar. Bu yanlış sorgulama süreci, zamanla kişinin kendi değerlerini ve dinini hafife almasına, neticede ise batılın safına iltica etmesine yol açar. Günümüzde şahit olduğumuz ve “tersinden ihtida” olarak adlandırabileceğimiz pek çok savrulmanın temelinde, bu ilahi yasayı kavrayamamanın getirdiği şuur kaybı yatmaktadır.

Tedavül sünnetini idrak edememekten kaynaklanan hatalı sorular, bir süre sonra zihni bulandıran saptırıcı sorgulamalara dönüşmekte; mağlup olanlar, kurtuluşun reçetesini galip medeniyetlerin sunduğu zehirli araştırmalarda aramaktadır. Yenilgi zamanlarında hangi soruların sorulacağını gayet iyi bilen galip medeniyetin akademik tetikçileri, bu sorgulama evresindeki zihinlere “hazır paket” cevaplar sunarlar. Bu sinsi kurguya göre Müslimlerin geri kalmışlık sebebi olarak İslam dini, çağın gerisinde kaldığı iddia edilen fıkıh nizamı ve inancın temelini oluşturan tevhid, velâ-berâ, cihad ve şehadet gibi izzet kavramları hedef gösterilir. “Din terakkiye manidir.” nakaratıyla servis edilen bu anlayış, Müslimlerin kendi değerlerinden sıyrılıp galip olanın kavramlarını kölece kabul etmelerini yegâne çözüm yolu olarak sunar.

Bu tutum, zamanla kişinin kendi dinine karşı yabancılaşmasına, nefret beslemesine ve nihayetinde karşı safa geçerek kendi mukaddesatına kurşun sıkmasına kadar varan bir bedbahtlığa yol açar. Oysa hakikat ayan beyan ortadadır: Şayet bugün yaşanan zilletin yegâne sebebi İslam ise, aynı inançla asırlarca dünyaya adaletle hükmeden Müslimler bu muazzam medeniyeti nasıl inşa ettiler? Eğer din, gelişmenin önünde mutlak bir engelse, bugün Hristiyanlık iddiasındaki Batı dünyası nasıl dünyaya hükmetmektedir? Bu çelişki göstermektedir ki mesele dinin kendisi değil, tedavül sünneti gereği nöbetin el değiştirmesine zemin hazırlayan toplumsal ve ahlaki yasaların (sünnetullahın) ihmal edilmesidir. Müminlere düşen, galibin dayattığı aşağılık kompleksine teslim olmak değil, “Biz neyi kaybettik de bu hale düş-

tük?” sorusunu bir öz eleştiri bilinciyle sorarak yeniden vahiyle dirilmek; vahyin ışığında başlattıkları sorgulamayı kapsamlı bir ıslah faaliyetine dönüştürmektir.

Güç Neden El Değiştirir

Tedavül sünneti yalnızca sebeplerin bir araya gelmesiyle oluşan bir süreç değil; ardında derin hikmetler bulunan, Yüce Allah’ın el-Hakim isminin bir tecellisidir. Tedavül sünnetine işaret eden ayetler, bu sünnetin ardındaki hikmetlere de ışık tutar.⁷ Böylece güç ve iktidarın el değiştirmesinin nedenlerini anlarız:

Tedavül Yasası Bir Tasfiye Sürecidir⁸

“...biz bu günleri insanlar arasında döndürür dururuz. **Allah, iman edenleri açığa çıkarmak** ve sizden şahitler/şehitler edinmek (için böyle yapar)...”⁹

Tedavül sünneti, ruhların özünü ve kalplerin gerçek rengini ortaya çıkaran ilahi bir ölçüdür. Hayatın rahatlık ve sıkıntı arasında devretmesi; iç dünyamızdaki saflığı, sabrı ve Allah’a (cc) olan bağlılığımızı ölçen sarsılmaz bir terazidir. Zafer ve yenilgi günlerinin toplumlar arasında el değiştirmesi, safların netleşmesini sağlayarak mümin ile münafığı birbirinden ayırır. Kimin kalbinde ahiret sevgisi, kimin gönlünde dünya sevgisi olduğu; kimin kalbinde sabır, kiminkinde telaş olduğu, tedavül sünneti işlerken açığa çıkar.

Yüce Allah kalplerde saklı olanı kuşkusuz bilir; ancak bu toplumsal döngülerle gizli duyguları somut birer amele dönüştürür ki, hesap ve ceza insanın bizzat kendi fiillerine dayansın. Yüce Allah bu döngüyü aynı zamanda İslam toplumunun kendi içinde bir arınma yaşaması için takdir eder. Müminler, tedâfü sünneti gereği batılla mücadele ederken kimlerin gerçek yol arkadaşı olacağını, zorluk anında kimlerin sebat edip kimlerin sarsıldığını bu sayede görürler. Topluma imamlık ve rehberlik edenler,

7. İbni Kayyım (rh) şöyle der.

“Allah (cc) kafirlerin müminlere geçici bir süre galip gelmesinin arkasındaki derin hikmetleri açıklamıştır. Öncelikle onları şu şekilde teselli etmiştir: Eğer müminler Allah ve Resûl’üne itaat yolunda bir yara alıp acı çekmişlerse, düşmanları da Allah’a düşmanlık yolunda benzer acılar çekmişlerdir; dolayısıyla çekilen sıkıntıda ortaklıklar ancak müminlerin kazancı çok daha büyüktür. Ardından Allah, hikmeti gereği tıpkı rızıklar ve eceller gibi zafer günlerini de insanlar arasında döndürüp durduğunu, her kesimin bu döngüden payını alacağını haber vermiştir. Bu durumun bir diğer sebebi ise müminlerin saflarının belli olmasıdır. Allah her şeyi yaşanmadan önce biliyor olsa da bu imtihanla onların imanını herkesin görebileceği bir gerçeklik olarak ortaya çıkarmayı murat etmiştir. Ayrıca Allah, müminler arasından ‘şehitler edinmeyi’ sever; şehitlik O’nun katında o kadar yüce bir makamdır ki, buna ancak savaş meydanındaki zorluklarla ulaşılabilir. Eğer düşmana geçici bir üstünlük imkânı verilmeseydi, kul için en faydalı rütbelerden biri olan şehadet mertebesi elde edilemezdi. Aynı zamanda bu süreç, müminlerin günahlarından arınması, tövbe ile Allah’a yönelmesi ve hatalarından ders çıkarması için bir temizlenme vesilesidir. Diğer yandan, kazandıkları geçici başarıyla azgınlaşan kafirlerin kendi sonlarını hazırlamalarına kapı aralar. Son olarak Allah, cihat etmeden ve sabır imtihanından geçmeden cennete girilebileceği zannını kesin bir dille reddetmiştir. Çünkü müminler daima galip gelselerdi, ne sabredilecek bir düşman eziyeti olurdu ne de gerçek anlamda bir mücadele. İşte düşmana bazen zafer verilmesinin arkasında yatan ilahi sırlar bunlardır.” (İğâsetü’l Lehfân fî Mesâyidi’ş Şeytân, 2/938)

8. bk. Fî Zilâl’il Kur’an, Âl-i İmrân, 140. ayetin tefsiri

9. bk. 3/Âl-i İmrân, 140

6. 3/Âl-i İmrân, 139

Bugün İslam ümmetinin yaşadığı durum, tam olarak bu sünnetin bir tezahürüdür. İslam ümmeti, kendisini tarih sahnesine çıkaran o asil itikadi ve ahlaki faziletleri yitirince; on asır süren hakimiyetin ardından, birkaç asırdır devam eden bir mahkumiyet dönemine girmiştir. Fikri sahada başlayan bu yenilmişlik hissi, hilafetin kaybıyla birlikte somut bir siyasi yenilgiye dönüşmüştür. Neticede merkezi bir otoriteden yoksun kalan ümmet; itikadi, ahlaki ve siyasi düzlemde alabildiğine bir savrulma yaşamıştır. Ne yazık ki bu savrulma ve kimlik krizi, bugün de tüm şiddetiyle sürmektedir. Başka bir ifadeyle İslam ümmetini tarih sahnesine çıkaran şey, iman ve imandan neşet eden ıslah etme arzusudur.

safların netleştiği bu imtihan süreçlerinde dava yükünü omuzlayacak sadık kadroları tanıma imkânı bulurlar. Böylece toplumsal yapı içindeki zayıf halkalar ve hasta kalpliler ayıklanır; geriye inancı aeme dönüşmüş, gerçek dava adamları ve yol arkadaşları kalır.

Tedavül, Safların Ayrışması ve Şehitlerin Seçilmesidir

“...sizden şahitler/şehitler edinmek (için böyle yapar). Allah, zalimleri sevmez.”¹⁰

“Abdullah ibni Abbas (ra) şöyle demiştir: Müslimler (Uhud’dan önce) Rablerine şöyle dua edip duruyorlardı: ‘Allah’ım, ey Rabbimiz! Bize Bedir Günü gibi bir gün daha göster ki; o günde müşriklerle çarpışalım, uğrunda güzel imtihanlar verelim (sadakatimizi ispat edelim) ve şehadete nail olalım.’ Nihayet Uhud Günü müşriklerle karşılaştılar ve Allah, (bu halis niyetlerine icabet ederek) içlerinden şehitler edindi.”¹¹

Rabbimiz, tedavül yasası gereği bazen zaferi geciktirir veya nöbeti karşı tarafa verir ki; en değerli varlığını O’nun yolunda feda etmeye azmetmiş seçkin kullarını yanına alsın ve onları ebedi bir izzetle şereflendirsin. Dolayısıyla tedavül süreciyle gelen kayıplar, müminler için bir mağlubiyet değil, bir seçilme ve ödüllendirilme sürecidir. Mücadelenin zorluklarına sabreden yiğitlerin rablerine kavuşmaları, nöbeti arkadan gelen yiğitlere bırakmaları ve İslam davasının şahıslarla kaim olmadığını gösterme merhalesidir. Ayetin ilgili kısmını dikkatle okuduğumuzda şu ayrıntıyı fark ederiz:

“Buradaki şehitler, Uhud günü öldürülen kimselerdir. Şehadetin takdir edilmesi ‘edinmek’ (ittihâz) kelimesiyle ifade buyurulmuştur; çünkü şehadet, Allah’tan (cc) bir fazilet ve O’nun rızasına bir yakınlaşmadır. Bu sebeple (müminlerin bu yüce makamı), ayetin devamındaki: ‘Allah zalimleri sevmez’ yani kâfirleri sevmez ifadeyle karşılanmıştır. Bu ifade kâfirlerin tarafıyla ilgilidir; yani ‘Sizin ölümleriniz cennette, onlarınkiler ise ateştedir.’ demektir.”¹²

Bu durum tıpkı şu ayet-i kerime gibidir: “De ki: Bizim için iki güzelliğten (zafer veya şehadetten) birini mi bekliyorsunuz?..”¹³

Tedavül, İslam Ümmetini Arındırır, Kafirleri Mahveder

“(Bu, Allah’ın) iman edenleri temizlemesi ve kâfirleri mahvetmesi içindir.”¹⁴

Tedavül iman edenleri temizlemek/arındırmak için konmuş bir yasadır. Bu temizlik, ayetteki ifadesiyle “temhis” önemli bir kelimedir. “ ‘Mim, ha ve sad’ harfleri; bir şeyi arındırmak, saflaştırmak ve temizlemek anlamına gelen tek bir sahih asıldır. ‘Mahasahu mahsan’ (Onu iyice arındırdı) ifadesi; onu her türlü kusur ve ayıptan tertemiz hale getirdi demektir.”¹⁵

Seçilen kelime (temhis), tedavül sünnetinin önemli bir özelliğine işaret eder. Tedavül sünneti, yorulan ve yıpranan mümin yürekler için ilahi bir nekahat dönemi ve rahmani bir onarım sürecidir. Bu hakikat gösterir ki; batıla karşı verilen uzun mücadele yılları, Müslimlerin sadece bedenlerini yorup yıpratmaz; aynı zamanda kalpler ve ruhlar da bu çetin süreçte yorulur, beşerî zaafırlarla zedelenir. Yüce Allah, müminleri bu uzun soluklu mücadelelerin getirdiği manevi yıpranmışlıklardan korumak, kalplerini arındırmak ve onları yeniden inşa etmek için tedavül yasasını bir rahmet olarak işletir. Yenilgi veya geri çekilme gibi görünen bu dönemler, aslında kalplerin arındığı, eksiklerin ikmal edildiği ve ümmetin yeniden diriliş için güç topladığı bir manevi mevzi kazanma evresidir.

13. 9/Tevbe, 52

14. 3/Âl-i İmrân, 141

Bu ayetteki temhis farklı şekillerde tefsir edilmiştir. Maverdi (rh) derki;

“Ayat hakkında üç görüş vardır:

Birincisi: Bunun manası ‘imtihan etsin/denesin’ demektir; bu İbn Abbas’ın (ra) görüşüdür.

İkincisi: ‘Temhis’ ile onları günahlardan arındırmayı/kurtarmayı kasteder; bu Ebu Abbas ve Zeccâc’ın görüşüdür. Onlara göre temhisin aslı ‘halis kılmak/temizlemek’tir.

Üçüncüsü: Bunun manası ‘Allah iman edenlerin günahlarını silsin/temizlesin’ demektir; bu da Ferrâ’nın görüşüdür.” (Tefsiru’l Mâverdi, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 1/426)

15. bk. Mu’cemu Mekâyis’il Luğa, 5/300, m-h-s maddesi

10. 3/Âl-i İmrân, 140

11. Mevsûatu’t Tefsiri’l Me’sûr, 5/561, 14792 No.lu rivayet

12. bk. Et-Tahrîr ve’t Tenvîr, Dâru’t Tûnisîyye, 4/104

Tedavül sünnetinin kafilere bakan yönü ise “m-h-k” kelimesiyle ifade edilir. “ ‘Mim, ha ve kaf’ harfleri; eksilmeyi/azalmayı ifade eden kelimelerdir. ‘Mahakahu’ (Onu mahvetti): Onu eksiltti demektir. Eksilen her şey bu kelimeyle nitelenir. ‘El-Mühâk/El-Mihâk’: Hilal görünmez hale gelip tükendiği zaman, ayın son günleridir. ‘Mahakahullah’: Allah onun bereketini giderdi/yok etti demektir...”¹⁶

Tedavül sünnetinin en sarsıcı ayrıntısı, bu yasanın her iki taraf için de bir “yok etme” süreci olarak tasvir edilmesidir; ancak müminler için kullanılan “temhîs” ile kâfirler için kullanılan “mahv” (mahk) kavramları arasında hayati bir mahiyet farkı vardır.¹⁷ Her iki kelime de bir şeyleri gidermek ve yok etmek anlamına gelse de; müminler için bu süreç, içteki ayıp, kusur ve günahların sökülüp atılmasıyla, kâfirler için bizzat varlıklarının ve güçlerinin kökten kazınması demektir.

Haliyle tedavül yasası işlediğinde her iki taraf da bir şeyler kaybeder: “Müminler manevi kirlerinden arınarak hafiflerken, kâfirler bizzat kendi varlıklarını kaybederek yok oluşa sürüklenirler. Ayetteki en çarpıcı detay ise, kâfirlerin galip görüldüğü bir anın bile aslında onları yok oluşa hazırlayan bir süreç olarak nitelenmesidir. İslam âlimleri bu durumu şöyle yorumlamışlardır: Kâfirler geçici zaferlerle azgınlaşır, kibirleri arttıkça ilahi cezayı daha fazla hak ederler; böylece bu ‘sözde galibiyet’, aslında onların sonunu getiren bir helak mekanizmasına dönüşür.”¹⁸

Tevhid Yerini Şirke, Sünnet Bidate, Adalet Zulme, Takva Masiyete Bırakınca Tedavül Sünneti İşler

Tedavül, ilahi bir kanun olan tedâfu sünnetinin neticesidir. Şöyle ki; ümmetler arasında cereyan eden mücadelelerde zafer, bazen bir topluluğa bazen de bir başkasına bahşedilir. Eğer bir ümmet belirli bir dönem seçilmiş ve insanlığa önderlik etmişse, bu durum şüphesiz onlardaki üstün ahlaki ve insani hasletler sebebiyledir.

“Ey İsrâiloğulları! Size bahsettiğim nimetlerimi ve sizi âlemlere üstün/faziletli kıldığımı hatırlayın.”¹⁹

“Bereketli kıldığımız toprakların doğusuna ve batısına zayıf bırakılmış topluluğu mirasçı kıldık. Sabretmelerine karşılık Rabbinin güzel vaadi İsrâiloğulları için gerçekleşti. Firavun ve kavminin yaptıkları ve bina edip yükselttiklerini yerle bir ettik.”²⁰

Ancak o ümmet kendinde olanı değiştirince; yani kendisini liderliğe ve ‘imamete’ yücelten itikadi ve ameli faziletleri terk edince, Allah (cc) bu liderlik vasfını onlardan alır ve ona layık olan başka toplumlara ihsan eder. İslam tarihindeki en çarpıcı örnek Ehl-i Kitap’tır. Bir

zamanlar ‘seçilmiş toplum’ olanlar, zamanla bu vasıflarını yitirerek ilahi gazaba uğramışlardır. Seçkinlikten bu noktaya evrilen Ehl-i Kitap, aslında toplumların nöbetleşe yükseliş ve düşüşünü ifade eden ‘tedavül sünnetine’ maruz kalmıştır.

“De ki: ‘Size Allah katındaki cezası bundan daha kötü olan bir şeyi haber vereyim mi? Allah’ın lanet ettiği, ona karşı öfkelenildiği, aralarından maymunlar ve domuzlar kıldığı ve tağuta kul eyledikleridir. Bunlar, (Allah katında) yerleri daha kötü ve dosdoğru yoldan sapmış olanlardır.’”²¹

Bugün İslam ümmetinin yaşadığı durum, tam olarak bu sünnetin bir tezahürüdür. İslam ümmeti, kendisini tarih sahnesine çıkaran o asil itikadi ve ahlaki faziletleri yitirince; on asır süren hakimiyetin ardından, birkaç asırdır devam eden bir mahkumiyet dönemine girmiştir. Fikri sahada başlayan bu yenilmişlik hissi, hilafetin kaybiyla birlikte somut bir siyasi yenilgiye dönüşmüştür. Neticede merkezi bir otoriteden yoksun kalan ümmet; itikadi, ahlaki ve siyasi düzlemde alabildiğine bir savrulma yaşamıştır. Ne yazık ki bu savrulma ve kimlik krizi, bugün de tüm şiddetiyle sürmektedir. Başka bir ifadeyle İslam ümmetini tarih sahnesine çıkaran şey, iman ve imandan neşet eden ıslah etme arzusudur.

“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyar ve Allah’a iman edersiniz...”²²

Tevhidi iman yerini şirk ve bidatlere; iyiliği emredip kötülükten sakındırma mükellefiyeti ise yerini bireysel konfor arayışına terk edince, insanlık adına deruhte edilen imamet vasfı İslam ümmetinin elinden alınmıştır.

İbn-i Teymiyye (rh) der ki;

“Galibiyet meselesine gelince; Allah Teâlâ, bazen müminleri kâfirler galip kıldığı gibi, bazen de kâfirleri müminlere galip kılabilir (idâle). Nitekim Peygamberin (sav) ashâbı ile düşmanları arasında da benzer durumlar yaşanmıştır; ancak nihai akıbet muttakilerindir. Zira Allah (cc) şöyle buyurur: ‘Şüphesiz biz peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında hem de şahitlerin hazır bulunacağı günde (ahirette) yardım ederiz.’²³ Şayet Müslimlerde bir zayıflık varsa ve düşmanları onlara üstünlük sağlıyorsa, bu durum Müslimlerin günahları ve hataları sebebiyledir. Bu ya batını (kalbi) ve zahiri (ameli) vecibelerin yerine getirilmesindeki ihmalkârlıktan, ya da sınırları aşarak yapılan haksızlıklardan kaynaklanır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ‘İki topluluğun karşılaştığı gün, içinizden arkasını dönüp kaçanları, yaptıkları bazı hatalar yüzünden ancak şeytan kaydırmıştı...’²⁴ Yine şöyle buyurmuştur: ‘Başınıza bir musibet gelince -ki siz onun iki katını (düşmanınızın başına) getirmiştiniz- ‘Bu

16. bk. Mu’cemu Mekâyisi’l Luğa, 5/301, m-h-k maddesi

17. bk. Tefsîru’l Âlûsî, Dâru’l Kutubi’l İlmiyye, 2/284

18. bk. Tefsîru’s Sa’dî, Muessesetu’r Risâle, s. 150

19. 2/Bakara, 47

20. 7/A’raf, 137

21. 5/Mâide, 60

22. 3/Âl-i İmrân, 110

23. 40/Mu’min (Ğafir), 51

24. 3/Âl-i İmrân, 155

nereden geldi?’ dediniz. De ki: O, kendi nefsinizdendir.’²⁵ Allah Teâlâ şöyle de buyurur: ‘Allah kendisine yardım edene (dinine hizmet edene) elbette yardım edecektir. Şüphesiz Allah güçlüdür, azizdir. Onlar ki, kendilerine yer-yüzünde bir iktidar (imkân) verdiğimizde namazı kırlarlar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülükten sakındırırlar. Bütün işlerin akıbeti Allah’a aittir.’²⁶ ”²⁷

Günümüzde Tedavül Sünneti

Tedavül sünneti günümüzde tüm insanlık ölçeğinde işlemekte, küresel güç merkezi Batı’dan Doğu’ya doğru kararlı bir şekilde kaymaktadır. Sovyetler birliğinin dağılmasından sonra kurulan tek kutuplu dünya düzeni, yerini Asya ve Batı arasındaki kavgaya terk etmeye başlamıştır. Görünen o ki; bu kavgada Çin, yani Asya, kademeli olarak Batı’nın önüne geçmektedir. Çin ya yarışı tamamlayacak ya da Batı bu ilerleyişi durdurmak için Çin ile direkt bir savaşa girecektir. Bu durumda da tedafu sünneti işleyecek; insanlığa yön verme nöbeti el değiştirecektir.

Tedavül sünnetinin bir diğer göstergesi, ikinci dünya savaşı sonrasında kurulan uluslararası kuruluşların işlevsizleşmesi, kriz çözmek şöyle dursun kriz üretecek duruma gelmesidir. Örneğin “barış ve düzen” vaadiyle kurulan Birleşmiş Milletler, şu an dünyada var olan hiçbir krizde çözüm üretememektedir. Gazze katliamında dünya halklarının tüm tepkisine rağmen, İsrail’in koltuk değneği olmaktan öteye geçememiştir. Aynı şekilde büyük medeniyet iddiaları ve insani değerler vaadiyle kurulan Avrupa Birliği, siyasi ve askeri anlamda bir kriz yumağına dönüşmüştür.

Modern dünya, bizzat kendi elleriyle çıkardığı emperyal savaşların ve bunun doğal bir sonucu olan göçmen krizinin altında ezilmektedir. Genç nüfusun azalması, ahlaki erozyon ve aşırı bireyselleşme gibi derin krizler karşısında artık çaresizliğini ilan etmiştir. Sistemi ayakta tutan temel kurumlar içten içe çürürken, dünya büyük bir yıkıma doğru sürüklenmektedir. Ancak bu bir son değil, tedavül sünnetinin bir gereğidir. Çünkü bir dünyayı var eden kurucu kurumlar işlevini yitirdiğinde, mevcut düzen çöker ve yerini yeni bir güç dengesine, yeni bir dünyaya bırakır.

Bu tarihi kavşakta İslam ümmetine düşen vazife, Allah Resûlünün (sav) izinden giderek bu büyük dönüşümü basiretle okumaktır. Allah Resûlünün (sav) yaşadığı dönemde de Roma ve Sasani imparatorlukları arasındaki amansız kavga, tedavül sünnetini işletiyor ve dünya liderliği bu iki güç arasında el değiştiriyordu. Tarihsel şartlar bir İslam devletinin doğuşuna hiç de müsait görünmezken, Allah Resûl (sav) küresel güçlerin dikkatinden uzak bir coğrafyada, sessiz ama emin adımlarla

devletini inşa etti. Siyasi ve askeri varlığını bu büyük güçlerin birbirleriyle didişmesini fırsat bilerek tahkim etti. Bugün de İslam ümmeti, Batı ile Doğu’nun bu büyük çekişmesi arasında ezilmek, iki güç odağından birine taraf olmak veya onların yaktığı savaş ateşinde maşa olmak yerine, bu dönüşümü ilahi bir fırsat bilmeli; kendi itikadi, ahlaki ve siyasi ıslahını gerçekleştirerek eksiklerini tamamlamalı, ona imameti kaybettiren faziletleri yeniden kazanmalıdır. En önemlisi de Allah Resûlünün (sav) yaptığı gibi, toplumun en alt katmanlarından başlayarak imanlı, adanmış ve tedafu sünnetinin gereği olan kavgaya hazır, cesur bir insan kaynağı yetiştirmektir. Zira tedavül sünneti kapıyı çaldığında, o kapıyı açacak olanlar; imani ve ahlaki gücünü manevi bir disiplinle yoğurmuş, dünyevi ihtiraslara teslim olmayan ve “emaneti” yüklenmeye hazır olan bu kadrolardır. Yetişmiş kadroların varlığı o kadar önemlidir ki, tarihte yaşanan şu dialog İslam’ın en güçlü zamanlarında dahi en ihtiyaç duyulan şeyin adanmış ve liyakat sahibi insanların yetişmesi olduğunu gösterir:

“Ömer bin Hattab (ra) bir gün arkadaşlarına: ‘Hayal kurun, temennide bulunun!’ dedi. İçlerinden biri: ‘Şu ev dolusu param olsun da Allah yolunda infak edeyim istiyorum,’ dedi. Ömer tekrar: ‘Hayal kurun, temennide bulunun!’ dedi. Bir diğeri: ‘Şu ev dolusu altınım olsun da Allah yolunda harcayayım istiyorum,’ dedi. Ömer yine: ‘Hayal kurun, temennide bulunun!’ buyurdu. Başka biri de: ‘Şu ev dolusu mücevherim (ve benzeri kıymetli eşyam) olsun da Allah yolunda sarf edeyim istiyorum,’ dedi. Ömer dördüncü kez: ‘Hayal kurun!’ deyince onlar: ‘Artık bundan başka ne isteyebiliriz ki?’ dediler. Bunun üzerine Ömer (ra) şöyle dedi: ‘Lakin ben; şu evin Ebû Ubeyde bin Cerrâh, Muâz bin Cebel ve Huzeyfe bin Yemân gibi (yetişmiş) şahsiyetlerle dolu olmasını ve onları Allah’a itaat (ve davasına hizmet) yolunda istihdam etmeyi temenni ediyorum.’ ”²⁸

Tedavül sünneti gereği, insanlığın imametinin ve küresel liderliğin yeniden İslam ümmetine geçip geçmeyeceği gaybî bir meseledir ve takdir yalnızca Allah’a (cc) aittir. Ancak müminler için asıl sorumluluk, neticelerden ziyade bu tarihi dönüşüm sürecini bir ıslah ve inşa fırsatı olarak değerlendirmektir. Bugün modern dünyanın kurumları birer birer çözülürken, Müslimlerin öncelikli hedefi; küfür cephesinin asırlardır cehenneme çevirdiği bu vahşet çölünde, İslam ümmetine nefes aldıracak tevhid ve adaletin hükmettiği, insanca bir yaşamı mümkün kılan ve asırlık mustazaflığımızı sonlandıracak bir ada veya adacıklar oluşturmaktır.

Rabbim, sen bizi sünnetlerini anlamaya ve tarihin bu dönüm noktasında razı olacağın yerde olmaya muvafak kıl.

25. 3/Âl-i İmrân, 165

26. 22/Hac, 40

27. Mecmû’ul Fetâvâ, 11/645

28. Câmiu’l Mesânid ve’s Sunen libni Kesir, 2/317

HAYBER'İN FETHİ

Hamd Allah'a, salat ve selam O'nun Resûlü'ne olsun.

Peygamber (sav) ashâbı ile beraber Hayber kalesini kuşattıklarında, yahudiler Medine yakınlarında müminleri tehdit eden en önemli tehlikelerden sonuncusu idiler. Peygamberimiz (sav) bir strateji göttü ve etrafındaki düşmanların bir kısmıyla meşgul iken diğerleriyle anlaşmalar yapıp onları erteledi. Her zaman tetikte oldu. Ancak Allah Resûlü (sav) ve müminleri düşman karşısında bir adım öne çıkartan bu stratejinin özeti; neyi, ne zaman, nasıl yapacağı konusunda bağımsız olmalarıydı. Düşmanları onları bir şeye zorlayamadı. Her zaman onlar birkaç adım sonrasını hesabı katarak hareket ettiler ve başarılı oldular.

Bu sadece savaş stratejisi ile ilgili değildi. Davette de aynı yol izlendi. Kime, hangi konunun, ne zaman anlatılacağı anlık karar verilen şeyler değildi. Netice itibarıyla az enerji sarf ederek küçük bir topluluk ile birçok düşman bertaraf edilmiş oldu. Davet kademeli olarak birçok beldeye ulaştı. Buradaki hikmet iyi anlaşılırsa o zaman tüm dünyada var olan tevhid daveti sayıca az, imkanlar açısından güçsüz olsa da Allah'ın izniyle muvaffak olur.

Peygamber (sav) Hayber önünde karargahını kurup hazırlıklarını tamamladı.

“Hücum edecekleri günün gecesinde Resûlullah (sav) :

‘Yarın sancağı öyle bir kimseye vereceğim ki, Allah onun eliyle fethi nasip edecektir. O, Allah'ı ve Resûl'ünü sever; Allah ve Resûl'ü de onu sever.’

O gece insanlar, sancağın kime verileceğini merak ederek sabahladılar. Her biri, o sancağın kendisine verilmesini arzuluyordu. Sabah olunca hepsi sancağı almayı umarak geldiler.

Nebi (sav), ‘Alî nerede?’ buyurdu.

Oradakiler, ‘Gözlerinden rahatsız.’ dediler.

Bunun üzerine Nebi (sav) tükürüğünü onun gözlerine sürüp dua etti. Hemen iyileşti; sanki onda hiçbir ağrı yokmuş gibi oldu. Nebi (sav) sancağı ona verdi.

Alî şöyle dedi: ‘Onlarla bizim gibi oluncaya kadar mı savaşıyım?’

Bizler Rabbimize dua ederken kendi aciz bakış açımız, dar çerçeveden değerlendirmelerimiz üzerine dua edebiliriz. Ancak bunu daraltmanın bir anlamı yoktur. İşte burada tıkanan bir süreci Allah bir Yahudinin eliyle açmıştır. Yüzlerce çıkış senaryosu yazılsa akla gelmeyecek bir durumu Allah dileyince oluvermiştir.



Peygamber'in de haber verdiği gibi bedeviye kazananlardan kılan şey samimiyeti, sıdkı oldu. Bazen ahiret yolculuğunda yorgun düşebiliriz, ümitsizliğe kapılabiliriz. İşte bu gibi durumlarda böyle kıssalar elimizden tutar. "Samimi ol yeter." der. "Sadıklardan olmaya çalış, gerisini Allah'a bırak." diye nida eder. Mümin kuş gibi hafifler. Ama aynı zamanda ona bir sorumluluk da yükler. Allah için ortaya koyduğu hangi amel olursa olsun zahiren bir başarı elde edemediğini fark ettiğinde kişi eksikliği kendinde görmeli. Sıdk ve samimiyetinde problem var mı diye kontrol etmelidir. Eğer sorun burada ise ne âlâ hemen islahâ girişmelidir.

Nebi (sav) şöyle buyurdu: 'Yavaşça yürü, onların sahasına ininceye kadar ilerle. Sonra onları İslam'a davet et. Kendilerine yükümlü oldukları şeyleri haber ver. Allah'a yemin ederim ki senin aracılığıyla Allah'ın bir kişiyi hidayete erdirmesi, senin için kızıl develere sahip olmaktan daha hayırlıdır.' ”¹

Peygamber (sav) Hayber'e gelmeden önce orduya katılacaklar konusunda ayırım yapmıştı. Zor zamanlarda peygamber ile beraber olanlar orduda kalmış. Ancak münafıklar geride bırakılmıştı. İşte bu rivayet aslında ordunun nasıl seçkinler topluluğundan oluştuğunu göstermekte. Bir kere onlar Allah'ın rızası için yarışan, ihlası kuşanan, ahirete taalluk eden bir hayrı kaçırdıklarında üzülen bir topluluktu. Geride kalan münafıklar ise dertleri dünya olan, ganimetten başka bir şey düşünmeyen, kolay seferlerde orduya katılıp zorluk anlarında sıvışanlardandı.

Müminler hayırda önde olmayı ümit ederken, şayet bu onlara nasip olmaz ise üzülen ama kardeşlerine haset etmeyenlerdi. Münafıklar ise her türlü göreve kendilerinin layık olduğunu düşünen, görev verilen kişileri eleştiren, kıskançlık nedeniyle emirleri giybet meclislerinde gündem edenlerdi. İşte bu sebeple Allah Resulü uzun sürebilecek olan bir kuşatma için sağlam müminleri seçti. Ve münafıkları geride bıraktı.

Burası bir savaş meydanı. Düşman Yahudiler.

Medine'yi yok etmek için her türlü desiseye baş vururlar.

Allah Resûlü'nü (sav) dillerine dolayanlar.

Onu öldürmek için hiçbir fırsatı kaçırmayanlar.

Ama Peygamberimiz (sav) sanki ilk defa daveti duyacak bir kavimmiş gibi Ali'ye (ra) tavsiyede bulunuyor. Bunca yaşanmışlıktan sonra içlerinden "İnşallah mümin olmazlar da onlarla savaşırız." diye temennilerin geçmesi gereken kişilere ilk ve en büyük hedef olarak hidayete çağırma konuluyor. Olabilir ki Hayber'in ganimetleri insanın gözünü büyüleyebilir. Hayır, kızıl develer bile bunun yerini tutmaz. Bir deve sana dünyada bir miktar faydadan başka hiçbir işe yaramaz. İmanına vesile olduğun kişi ise yaptığı tüm hayırlara ortak olduğun için ahirete yönelik en büyük yatırım olur.

Ali (ra) davetini ulaştırdı. Ancak Yahudiler dünyevi gözle olayları değerlendirip, Müslimlerin onlara kalelerinin arkasında zarar veremeyeceklerini düşündüler. Ama birkaç gün içinde yanıldıklarını anladılar.

"Merhab şöyle diyerek ortaya çıktı:

'Ben o kimseyim ki; anam bana Merhab adını takmıştır! Tepeden tırnağa silahlı, tecrübeli kahramanım ben, Harplerin kızışıp şiddetlendiği zamanlarda.'

Ali (ra) de şöyle diyerek onun karşısına çıktı:

'Ben o kimseyim ki; anam bana Haydar adını takmıştır! Ben ormanların korkunç görünüşlü aslanı gibiyim.

Düşmanları üçer beşer haklarını!'

Ve Merhab'a bir kılıç vurup başını gövdesinden ayırdı. Bundan sonra fetih gerçekleşti." ²

Savaş bu şekilde başladı. Daha öncesinde siyerin birçok yerinde gördüğümüz üzere normal zamanlarda caiz olmayan şeyler savaş sırasında meşrurdur. Kişinin kendini övmesi yasaktır. Ama Ali'nin (ra) yerinde olan bir kimsenin yapması gereken tam olarak da budur. Güncel olarak savaş meydanlarında, mücadele sahalarında aslen caiz olmayan ama kafirlerin kalplerine korku salacak şeyler tespit edilmeli ve ilim ehlinin cevazından sonra uygulanmalı.

Önemli savaşçılardan birisini kaybeden Yahudiler her ne kadar moralleri bozulsada yine de kalelerin arkasında savunmaya devam ediyorlardı. Ancak yavaş yavaş da olsa kaleler tek tek düşüyordu. Kulle kalesinin düşüşünün kıssası ise oldukça ilginçtir.

"Yahudilerden Gazzal adında birisi, Resûlullah'ın (sav) yanına geldi.

'Ey Ebe'l Kasım! Ben sana, Natat'tan kaçanları bulman için kılavuzluk yaparsam ve seni, Şikk halkının üzerine götürürsem -ki Şikk halkı, senden korktuklarından dolayı neredeyse helak oluyorlardı- bana eman verir misin?' dedi.

Resûlullah (sav), ona ve ev halkına eman verince, Gazzal 'Sen, bir ay kuşatma altında tutsan, yine de bu kaleyi

1. Buhari, 4210

2. Müslim, 1807

fethedemezsin. Fakat onların yer altında su kanalları ve ırmakları vardır ki; geceleri gidip oradan su alır içerler, sonra kalelerine döner ve seninle savaşır. Eğer onların sularını kesersen, susuzluktan bağıra bağıra helak olurlar.’ dedi.

Resûlullah (sav), hemen Yahudilerin su yollarını kestirdi. Suları kesilince kale halkı, siperlerde daha fazla kalamadılar. Çıkıp şiddetle çarpıştılar. O gün sahabelerden bazıları şehit oldu. Yahudilerden de on kişi öldürüldü. Natat kalelerinin sonuncusu olan Kulle kalesi de, böylece fethedilmiş oldu.”³

Bizler Rabbimize dua ederken kendi aciz bakış açımız, dar çerçeveden değerlendirmelerimiz üzerine dua edebiliriz. Ancak bunu daraltmanın bir anlamı yoktur. İşte burada tıkanan bir süreci Allah (cc) bir Yahudinin eliyle açmıştır. Yüzlerce çıkış senaryosu yazılsa akla gelmeyecek bir durumu Allah (cc) dileyince oluvermiştir.

Yahudilerin kaleleri tek tek düşerken Hayber’de ilginç tablolar da yaşanmaktaydı.

Şeddâd ibnî’l Hâd’dan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Bedevilerin biri Nebi’ye geldi. Ona iman etti ve tabi oldu.

Sonra da ‘Yurdum’dan göç edip sizinle birlikte oturaçım.’ dedi.

Nebi (sav) ashabından birine onunla ilgilenmesi için tavsiyede bulundu.

Daha sonra bir savaş oldu. Nebi (sav) düşmandan esirler aldı ve esirleri taksim etti, o kimseye de hissesini ayırdı. O kimse çobanlık yapıyordu. Gelince onun hissesine düşen esiri kendisine verdiler.

O da, ‘Bu nedir?’ dedi. ‘Nebi’nin (sav) sana ayırdığı hissedir.’ dediler.

O hissesine düşen esiri Nebi’ye (sav) getirdi ve ‘Bu nedir?’ diye sordu.

Nebi (sav) ‘Bunu da sana ayırdım.’ dedi.

O adam, ‘Ben ganimet elde etmek için sana tabi olmadım.

-Boğazını göstererek- ben şuramdan ok ile vurulup şehit olup cennete girmek için sana tabi oldum.’ dedi. Bunun üzerine Nebi (sav), ‘Eğer Allah’a karşı sadıksan Allah seni doğrular.’ dedi.

Kısa bir müddet sonra düşmanla savaştlar.

O adamı işaret ettiği yerden okla vurulmuş olarak Allah Resûlü’ne getirdiler.

Allah Resûlü (sav), ‘Bu, o adam mı?’ dedi. ‘Evet.’ dediler.

Nebi de (sav) ‘Allah’a karşı dürüst oldu Allah da onu doğruladı.’ dedi.

Sonra onu kendi cübbesi ile kefenledi ve önüne koyarak namazını kıldı.

Namazda işitilen duası şöyleydi:

‘Allah’ım, bu kulun senin yolunda hicret ederek şehit oldu. Ben de buna şahidim.’ ”⁴

Peygamber’in (sav) de haber verdiği gibi bedeviyi kaza-nanlardan kılan şey samimiyeti, sıdkı oldu. Bazen ahiret yolculuğunda yorgun düşebiliriz, ümitsizliğe kapılabiliriz. İşte bu gibi durumlarda böyle kıssalar elimizden tutar. “Samimi ol yeter.” der. “Sadıklardan olmaya çalış, gerisini Allah’a bırak.” diye nida eder. Mümin kuş gibi hafifler. Ama aynı zamanda ona bir sorumluluk da yükler. Allah için ortaya koyduğu hangi amel olursa olsun zahiren bir başarı elde edemediğini fark ettiğinde kişi eksikliği kendinde görmeli. Sıdk ve samimiyetinde problem var mı diye kontrol etmelidir. Eğer sorun burada ise ne âlâ hemen ıslaha girişmelidir.

Burada bir bedevinin kisasını gördük ama tam zıddı olan bir hadise de yine Hayber günü gerçekleşti.

Sehl ibni Sa’d-i Saidi’den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Resûlullah (sav) Hayber Savaşı’nda, müşrik Yahudilerle karşılaşmış çarpışmıştı. O günün çarpışması sona erdikten sonra Resûlullah (sav) karargâhına, düşman da kendi merkezlerine dönmüşlerdi. Fakat Resûlullah’ın (sav) ashabından biri, düşman ordusundan geri kalan veya orduya katılmamış bulunan Yahudilerin peşini bırakmayıp fırsat vermeden takip ediyor ve onları öldürüyordu. (Bu adamın kahramanlığı Resûlullah’a (sav) anlatıldı ve):

‘Ya Resûlullah! Bizden hiç kimse filanın gösterdiği kahramanlığı gösteremedi.’ denildi. Bunun üzerine Resûlullah (sav):

‘Fakat o cehennemliklerdendir.’ buyurdu. Ashabtan bir kişi:

‘Öyle ise ben onu izler ve gözetlerim.’ dedi.

Bu şahıs, o adam ile beraber savaş alanına çıktı. O nerede durduysa diğeri de orada durdu. Ve o, savaşta ne derece çevik davrandıysa diğeri de onu yaptı. Nihayet o adam ağır bir şekilde yaralandı. Bir an önce ölmek için kılıcını yere dayadı ve kılıcın ağzını iki memesi arasına koyarak üstüne yükledi. Bu şekilde kendini öldürdü. Bunun üzerine onu takip eden kişi Resûlullah’a geldi ve:

‘Ya Resûlullah! Şehadet ederim ki sen muhakkak Allah’ın Resûlü’sün.’ dedi. Resûlullah (sav):

‘Sana ne oldu?’ diye sordu. Adam:

‘Ya Resûlullah! Hani şu cehennemliklerden olduğunu haber verdiğin kimse yok mu? İşte ben, halkın sizin

3. Rasûlullah (s.a.s)’ın Hayatı İle İslâm’ın Hareket Metodu, 2/98; Vâkidî’den naklen

4. Nesai, 1953

verdiğiniz haberi büyütmesi üzerine bu adamı izler ve gözetlerim dedim. Ve gerçekten arkasından onun hareketini araştırdım. Nihayet bu adam ağır bir şekilde yaralandı ve çabucak ölmek için kılıcının kabzasını yere, keskin ağzını ise iki memesi arasına koydu. Sonra kılıcın üstüne yüklenerek kendisini öldürdü.’ Bunun üzerine Resûlullah (sav): ‘İnsanlar arasında bir sınıf insan vardır ki, halkın gördüğü kadarıyla cennetliklerin amellerini işler. Hâlbuki o, cehennemliktir. Yine bazı insanlar vardır ki; halkın gördüğü kadarıyla cehennemliklerin amellerini işler, ama o, cennetliklerdendir.’ buyurdu.”⁵

İşte mümin bu iki kıssa arasında gidip gelendir. Ümidini hiç kaybetmez ama asla ameline güvenmez. Rabbinin rahmetin iliklerine kadar hissederek ama son nefesinde ne olacağının endişesini yaşamayı sürdürür.

Kalelerin tek tek düşmesi üzerine Yahudiler anlaşmaya yanaştılar. Kendi topraklarında işçi olarak çalışmayı kabul ettiler.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), onların çalışmaları ve gelirlerinin paylaşılması şartıyla onlarla sulh yaptı. Fakat onlara “Biz sizi çıkarmayı dilediğimiz zaman sizi çıkarırız.” şartını da koştı. Fedek halkı ile de bu şekilde barış yaptı. Hayber, Müslimler arasında bir ganimet oldu.⁶

Böylece müminler bilmedikleri bir araziye yerleşip vakit ve enerji kaybetmekten kurtulmuş oldular. Aynı zamanda Allah Resulü, dilediği zaman onları çıkaracağını söyleyerek gelecek liderlerin önünü açmış oldu. Zaten Ömer (ra) zamanında bu topraklardan çıkarıldılar.

Böylece Hayber’in fethi tamamlandı ve Medine çevresi rahatlamış oldu.

Duamızın sonu alemlerin Rabbi olan Allah’a hamd’dır.



5. Buhari, 2898; Müslim, 112

6. Siretu İbni Hişâm, 2/337

RÛMLAR YENİLDİ

الْمَ غَلَبَتْ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ
سَيَغْلِبُونَ فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ
وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ
وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ وَعَدَ اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ
وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

“Elif, Lâm, Mîm. Rumlar yenildiler. Yakın bir yerde. (Fakat) onlar yenilgilerinden sonra yeneceklerdir. Birkaç sene içinde... (Rumların yenilgisinden) önce de sonra da emir/yetki Allah’a aittir. (Rumların galip geleceği) o gün, müminler sevineceklerdir. Allah’ın yardımıyla... O dilediğine yardım eder. O, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (kullarına karşı merhametli olan) Er-Rahîm’dir. (Bu,) Allah’ın vaadidir. Allah vaadinden dönmez, fakat insanların çoğu bilmezler.”¹

Allah’ın adıyla,

Allah’a hamd, Resûl’üne salât ve selam olsun.

Geçen ayki yazımızda, Rûm Suresi’nin ilk ayetlerinin mucizevi yönünü daha iyi anlayabilmek için Bizans ve Pers imparatorlukları arasındaki savaşların tarihsel seyrini genel hatlarıyla ele almıştık. Bizans İmparatorluğu’nun maddi ve manevi açıdan ciddi bir gerileme içinde bulunduğu ve birçok cephede üst üste ağır mağlubiyetler aldığı bir dönemde, Rabbimiz (cc) Rumların birkaç yıl içinde Perslere karşı yeniden galip geleceklerini haber vermiş ve mümin kullarının bu zaferin gerçekleştiği gün sevineceklerini müjdelemiştir.

Bu ayki yazımızda ayetlerin tefsirine ve nazil olduğu süreçte yaşanan olaylara odaklanacak, Kur’ân’ın azametinden payımıza düşeni almaya çalışacağız.

Elif, Lâm, Mîm

Kur’ân’da yirmi dokuz surenin başında yer alan bu harflere Huruf-u Mukatta’a denilmektedir. Bu harflerin anlamları ve hikmetleri hakkında tefsir kitaplarımızda çok sayıda görüş zikredilmiştir. Bu görüşler arasında tercihe şayan olanı, bu harflerle dinleyicinin dikkatinin çekilmesi ve ar-

Şartlar ne olursa olsun, her şeyin üzerinde Allah’ın gücü ve yardımı vardır. Düşmanın çokluğu ve sahip olduğu imkânların fazlalığı ya da sahip olduğumuz gücün ve imkânın azlığı sorumluluklarımızın belirleyicisi değildir. Sorumluklarımızı belirleyen sadece vahiydir ve bize düşen, her şeyin sadece Allah’ın yardımıyla olduğunu bilmek ve buna itikad etmektir.



1. 30/Rûm, 1-6

dından zikredilecek ayetlere karşı zihinlerin uyanık hâle getirilmesidir.

Genel olarak Kur'ân'da bu harflerden sonra gelen ayetler, Kur'ân'ın kendisinden ve onun Zikir, Furkân gibi niteliklerinden bahsederek devam eder. Ancak Rûm Suresi, bu harflerle başladıktan sonra Rumların mağlubiyeti konusuyla başlamaktadır. Bu durum, Rumların mağlubiyetlerinden sonra yeniden galip geleceklerinin haber verilmesinin büyüklüğüne dikkat çekmektedir. Allah en doğrusunu bilir.²

Rumlar yenildiler.

Arap dilinde "Rum" adı, Yunanlar, Slavlar ve kökenleri İtalya'nın yerli halkı olan Latinlerden gelip Doğu Avrupa sınırlarına göç etmiş Romalılardan oluşan karma bir topluluğu ifade eder.

Yakın bir yerde.

Rumların yenildikleri yakın yer, tefsir kaynaklarımızda geçtiğine göre o dönem Bizans yönetimi ve himayesi altında olan Filistin ve Ürdün veya Şam topraklarıdır. Bu topraklar Araplara en yakın Bizans bölgeleri olduğu söylenebilir. Bizans-Pers Savaşı'nı anlattığımız yazıda da Bizans'ın bu bölgelerde ciddi mağlubiyetler yaşadığını ve çok fazla toprak kaybettiğini anlatmıştık.

(Fakat) onlar yenilgilerinden sonra yeneceklerdir. Birkaç sene içinde...

Bizans'ın Pers İmparatorluğu karşısında düştüğü bu durum Araplar tarafından da biliniyor ve takip ediliyordu. Çünkü söz konusu coğrafyayla yakınlıkları olduğu gibi ticaret yolları da kesişiyordu. Bölgedeki güç sahiplerinin değişmesi onları yakından ilgilendiren bir konuydu.

Bununla birlikte özellikle Mekkeli müşrikler, bu savaşlarda Pers İmparatorluğu'nun tarafını tutuyor ve onların galibiyetlerine seviniyorlardı. Çünkü Pers İmparatorluğu kendileri gibi putpereset olan Mecûsî bir toplumdur. Bizans ise her ne kadar muharref de olsa o günün dünyasında Ehl-i Kitab'ı temsil ediyordu ve zahiren bakıldığında müminlere daha yakın görünüyorlardı. Bundan dolayı Mekkeli müşrikler, "Bizim kardeşlerimiz Persler sizin kardeşleriniz Rumları yendiler! Onların sizin kardeşlerinizi yendiği gibi biz de size galip geleceğiz!" derler ve müminlere karşı böbürlenir, onlara baskı kurarlardı.

Müşriklerin bu tutumuna karşılık olarak Rabbimiz (cc) bu ayetleri indirdiğinde müşrikler bu durumu anlayamadılar. Çünkü maddi şartlara bakıldığında Bizans'ın Perslere karşı zafer elde etmesi mümkün değildi. Mekkeli Müşrikler bu ayetler nazil olunca Ebû Bekir'e (ra) geldiler ve "Ey Ebû Bekir! Arkadaşın Muhammed'in (sav) söyledikleri hakkında ne dersin? O Rumların birkaç yıl içinde galip geleceğini söylüyor!" dediler. Ebû Bekir Es-Siddîk (ra) "Doğru söylemiştir!" dedi.

2. Bakara, A'râf, Secde, Fussilet surelerinin ilk ayetleri.

Bunun üzerine Mekkeli müşrikler, "Var mısın bahse?" dediler ve Ebû Bekir de (ra) onlarla yedi yıl süreyle on deve üzerine bahse girdi.³ Yedi yıl geçtikten sonra Rumlar henüz Perslere karşı galibiyet elde edememişti ve Ebû Bekir (ra) bahsi kaybetmiş görünüyordu. Bu durum müminlere de ağır geldi ve durumu Resûlullah'a (sav) haber verdiler. O (sav) "Sizin yanınızda بضع/bid'⁴ kaç senedir?" buyurdu. Onlar da "On seneye kadardır." dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sav) Ebû Bekir'e (ra) "Onlardan iki yıl daha süre iste ve bahis ücretini de arttır." buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekir (ra) Mekkeli müşrikler ile arasında yapmış olduğu bahsi 100 deveye çıkarmış ve iki sene dolmadan Rumlar Persleri mağlup etmişti. Bunun sonucunda Ebû Bekir (ra) develeri almış ve bu gaybi haber karşılığında Mekkeli birçok kişi İslam'a girmişti. Bu develer hakkında Resûlullah (sav) "Bu develeri tasadduk et, çünkü bu (kazanç) haramdır." buyurdu. Ebû Bekir de (ra) bu develeri kesip müminlere yedirdi.⁵

(Rumların yenilgisinden) önce de sonra da emir/yetki Allah'a aittir.

Bütün işler Rabbimizin (cc) dilemesine ve iznine bağlıdır. Geçen ayki yazımızda anlattığımız Bizans/Doğu Roma İmparatorluğu gerek siyasi gerek manevi gerek askerî açıdan çok ciddi sıkıntılar içindeyken kendileri dahi Perslere karşı kaybettikleri toprakları ve itibarlarını geri kazanabileceklerini düşünemezlerdi. Ancak ne Rumların yenilgisi ne de Perslerin zaferi, ve yine ne Rumların zaferi ne de Perslerin yenilgisi kendi başına gerçekleşmişti; bunların tamamı Allah'ın izni ve yetkisiyle olmuştur.

Bu olay üzerinden genel olarak dünyada yaşanan büyük değişim ve olayların hiçbir zaman süper güçlerin, belli başlı ailelerin ya da gizli teşkilat ve örgütlerin kararları ve yönetimiyle gerçekleşmediğini, her şeyin mutlaka Allah'ın (cc) izni ve yönlendirmesiyle olduğunu bir kez daha görüyoruz. Şartlar ne olursa olsun, her şeyin üzerinde Allah'ın gücü ve yardımı vardır. Düşmanın çokluğu ve sahip olduğu imkânların fazlalığı ya da sahip olduğumuz gücün ve imkânın azlığı sorumluluklarımızın belirleyicisi değildir. Sorumluklarımızı belirleyen sadece vahiydir ve bize düşen, her şeyin sadece Allah'ın yardımıyla olduğunu bilmek ve buna itikad etmektir.

Rumların galibiyetine baktığımızda onlar güç olarak eşit oldukları bir durumda Perslere galip gelmediler. Onlar üst üste ağır yenilgiler almış, birçok büyük şehir ve vilayetlerini kaybetmişti. Ancak Rabbimiz (cc) tarihin akışına müdahale etti, "Ol!" dedi, kendilerinin dahi kendilerinden beklemediği bir şekilde tüm şartların aleyhlerine olduğu bir savaşta galip geldiler. Demek ki mevcut şartlar hiçbir işin sonucunu belirlemez, sonuçları belirleyen sadece Allah'tır (cc).

3. Bu olay kumarın haram kılınmasından önce meydana gelmiştir.

4. بضع/bid' kelimesi Arapçada üç ila dokuz arası için kullanılır.

5. Mevsûsatu't Tefsiri'l Me'sûr, 17/398-401, 60328, 60329 ve 60331 No.lu rivayetlerden özetle.

“Bu, sana vahyettiğimiz gaybın haberlerindendir. Bundan önce ne sen ne de kavmin (bu bilgileri) biliyordunuz. (Öyleyse) sabret! Şüphesiz ki akıbet muttakilerindir.”⁶

(Rumların galip geleceği) o gün, müminler sevineceklerdir.

Rumların Persler karşısında zafer kazandığı haberinin geldiği gün, müminler Rumların putperest Perslere galip gelmelerine sevinmişlerdir. Tefsir kaynaklarımıza baktığımızda, aynı günlerin müminler için son derece önemli ve sevinçli bir gün olan Bedir Günü’ne denk geldiği görülmektedir.

Rabbimiz (cc) bu ayetlerle, Rumların ağır mağlubiyetlerinin ardından kendi yardımı ve vaadiyle Perslere karşı zafer kazanacaklarını gaybi bir bilgi olarak bildirmiş; aynı zamanda o gün müminlerin de sevineceklerini haber vererek kullarını müjdelemiştir. Bu ayetlerde Rabbimiz; “Perslerin Rumları yendiği gibi biz de sizi yeneceğiz!” diyen müşriklerin propagandasına karşı, zafer ve galibiyetin yalnızca Allah’ın dilemesi ve yardımıyla gerçekleşeceğini vurgulamış, gün gelecek müminlerin de müşrikler karşısında zafere ulaşacaklarının müjdesini vermiştir.

Bazı rivayetlerde Bizans’ın Persler karşısındaki sonuç belirleyici zaferinin, Hudeybiye Antlaşması’nın yapıldığı döneme denk geldiği belirtilmektedir. Ancak bu rivayetler, olayların zaman akışıyla tam olarak örtüşmemektedir. Zira Hudeybiye Antlaşması’nın ardından Resûlullah (sav) diğer bölgelere davet mektupları göndermeye başlamıştır. Resûlullah’ın (sav) Heraklius’a yazdığı mektup da Heraklius’un Kudüs’te zafer kutlamaları yaptığı sırada kendisine ulaşmıştır. Heraklius ile Ebû Sufyân’ın (ra) meşhur konuşması da bu esnada gerçekleşmiştir.⁷

Allah’ın yardımıyla... O dilediğine yardım eder. O, (izzet sahibi, her şeyi mağlup eden) El-Azîz, (kullarına karşı merhametli olan) Er-Rahîm’dir.

Bizans-Pers savaşlarıyla ilgili tarihî sürece baktığımızda Bizans’ın bu kadar zorlu şartlar altında böyle bir zafer elde etmesi mümkün görünmüyordu. Ancak Allah, hikmetiyle dilediği kullarına yardım eder. Savaşın taraflarına bakıldığında her iki taraf da batıl üzereydi. Allah (cc) onları birbirlerine musallat ederek “tebdîl” sünneti cereyan etmiş, yeryüzünde fesadı engellemiştir:

“Şayet Allah insanların bir kısmını diğer bir kısmı ile (tarih sahnesinden silip) savmasaydı, yeryüzünde düzensizlik/kaos/bozgun olurdu. Fakat Allah, alemler üzerinde büyük bir lütuf ve ihsan sahibidir.”⁸

Bizans-Pers savaşlarında Bizans her ne kadar galip gelmiş ve Persler henüz tarih sahnesinden tamamen silinmemiş olsa da iki taraf arasında uzun yıllar süren

savaşlar her iki gücü de ciddi biçimde zayıflatmıştı. Bizans, kaybettiği bölgeleri ve itibarını yeniden kazanmış olsa da ağır askerî kayıplar vermiş, devletin ekonomisi ise büyük ölçüde tükenmişti. Ayrıca dönemin tarihçilerinin aktardığına göre Heraklius, bu zaferden sonra eski hâline dönmüş ve devleti anlamlı bir şekilde ileriye taşıyamamıştı. Persler ise aldıkları ağır mağlubiyetler sonrasında toplumsal birliklerini kaybetmiş, ekonomik ve askerî açıdan son derece zayıflamışlardı. Dönemin iki süper gücünün birbirlerini bu duruma düşürmeleri, Allah’ın mümin kullarına önceden verdiği bir yardım niteliğindeydi. Nitekim Raşid Hilafet ve özellikle de Emîru’l Mu’minîn Ömer (ra) Dönemi’nde Bizans’ın Şam vilayetleri fethedilerek İslam topraklarına katılmış, Doğu Roma İmparatorluğu’nun bölgedeki varlığı sona ermiş; Persler ise tamamen tarih sahnesinden silinmişti.

Bizans-Pers savaşlarıyla ilgili dikkatimizi çeken bir diğer husus da bu savaşlar yaşanırken Allah Resûlü’nün (sav) onlara karşı sergilediği tutumdur. Allah Resûlü (sav), bu savaşlar sürerken hiçbir zaman doğrudan bu çatışmalara yönelik stratejik bir adım atmamış, aksine davet faaliyetleriyle meşgul olmuş ve İslam Devleti’nin temellerini iman esasları üzerine inşa etmeye odaklanmıştır. Günümüz müminleri olarak dünyada yaşanan hadiselerle baktığımızda, çağımızın süper güçlerinin de birbirleriyle mücadele ederek güçlerini yıprattıklarını görmekteyiz. Tüm bu gelişmeler karşısında “Bu durumda bizim ne yapmamız gerekir?” sorusunu sorduğumuzda, stratejik analizler üretmek veya bu çatışmaları yakından takip etmek yerine şu soruları sormamız gerekir: “Bu tür olaylar yaşanırken Resûlullah (sav) ne yaptı? Allah (cc) kullarına hangi ayetlerle hitap etti? Resûl’ü (sav) bu ayetlerle nasıl amel etti? Vahyin rehberliğinde sorumluluğumuz nedir?”

(Bu,) Allah’ın vaadidir. Allah vaadinden dönmez, fakat insanların çoğu bilmezler.

Rumların Persler karşısındaki zaferi, Allah’ın yardımı ve vaadiyle gerçekleşmiş bir olaydır. Rabbimiz (cc) bu olayı yıllar öncesinden haber vererek Kur’ân’ın i’câzını çok açık bir şekilde ortaya koymuş, mümin kullarını bu mucizeyle müşriklere karşı desteklemiştir. Biz de bu ayetleri okumaya, anlamaya çalıştık. El-Azîm olan Rabbimizin Kitabı Kur’ân’ın azametinden payımıza düşeni almaya çalıştık.⁹

6. 11/Hûd, 49

7. Buhari, 7

8. 2/Bakara, 251

9. Yazıda istifade edilen bazı kaynaklara sayfanın altında yer alan Kare Kodları okutarak ulaşabilirsiniz.



SÜNNET ÜZERİNE

Enes DOĞAN

VAKIA, SÜNNETİN KORUNDUĞUNUN DELİLİDİR

Yine isnadla rivayet edilen her hadis makbul görülmemiştir. Bu rivayetler, sıhhat şartları açısından da titiz değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Sünnetin korunduğuna dair delillerle devam ediyoruz:

Vakia, Sünnetin Korunduğuna Delildir

a. Allah Resûlü (sav) Sünnetin başkalarına ulaştırılmasını emretmiştir, teşvik etmiştir.

Allah Resûlü (sav) Mekke'nin fethinde şöyle buyurmuştur:

"Burada hazır bulunup şahid olanlar burada bulunmayanlara bildirsin/tebliğ etsin."¹

Kendisine gelen heyetlere şöyle demiştir:

"Haydi, ailelerinizin yanına geri dönün. Onların içerisine yerleşin. Onlara burada öğrendiğiniz hususları öğretin."²

"Bu emrettiklerimi iyice belleyiniz ve bunları arkanızda bıraktığınız kimselere haber veriniz."³

Veda Haccı'nda şöyle buyurmuştur:

"Dikkat edin, hazır olanlarınız burada olmayanlarınıza bildirsın/bunu tebliğ etsin."⁴

"Burada hazır bulunanlarınız, burada bulunmayanlara bunu tebliğ etsin. Olabilir ki hazır olan kimse, bunu daha iyi anlar bir kimseye tebliğ etmiş olur."⁵

b. Allah Resûlü (sav) Sünneti sonrakilere ulaştıranlara hayır duada bulunmuştur:

Zeyd ibni Sâbit'ten rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Benden bir hadis işitip de onu güzelce ezberleyip başkasına eksik olmaksızın aktaran kimsenin yüzünü Allah ak etsin. Nice fakih kimseler vardır ki hafızalarındaki o bilgileri kendilerinden daha anlayışlı kimselere aktarırlar. Yine nice fıkıh taşıyıcı kimseler vardır ki onlar aslında fakih değillerdir."⁶

1. Buhari, 104

2. Buhari, 631; Müslim, 674. (Mâlik ibni Huveyris'ten rivayetle.)

3. Buhari, 53; Müslim, 17. (İbn Abbas'tan rivayetle.)

4. Buhari, 150

5. Buhari, 67; Müslim, 1679

6. Ebu Davud, 3660; Tirmizi, 2656



c. Allah Resûlü (sav) Sünnetinin sonraki nesillere aktarılacağını/ulaşacağını hayattayken haber vermiştir:

Abdullah ibni Abbâs'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Siz (bir hadisi) benden işitirsiniz, (sonra siz onu rivayet edince) sizden işitilir. (Sonra sizden işiten kimse onu nakleder de) sizden işitenden işitilir.”⁷

Âlimlerimiz bu hadisi iki şekilde yorumlamışlardır:

- Hadis haber sığasında olsa da inşa/emir kastedilmektedir. Dolayısıyla hadisten kastedilen “Siz benden **işitin/dinleyin**, (sonra siz onu rivayet edince) **sizden işitilsin/dinlensin**. (Sonra) sizden işitenden **işitilsin**.” Arap lügatında bir emrin haber sığasıyla yapılması, emir sığasıyla yapılmasından daha güçlüdür. Böyle yapılarak sanki emredilen şey olmuş bitmiş de ona dair bilgi veriliyormuş gibi bir kesinlik kastedilir.⁸

Buna göre Allah Resûlü (sav) hadislerin dinlenmesini ve sonraki nesillere ulaştırılmasını sonraki nesillere de emretmiştir. Onların hem hadisleri öğrenme hem de sonrakilere öğretme sorumlulukları vardır. Bu nesilden nesile devam eden bir sorumluluktur.

- Hadis, geleceğe dair bir haber içermektedir. Buna göre Allah Resûlü (sav) Sünnetinin nesilden nesile aktarılacağını haber vermiş, Sünnetin sonraki nesillere ulaşacağını müjdelemiştir.

İbni Ebî Hâtim (H 327), bu hadisi (باب وصف النبي صلى الله عليه وسلم أن سنته ستقبل وتقبل) “Peygamber’in (sav), Sünnetinin (Gelecekte de) Nakledileceğini ve Kabul Göreceğini Bildirmesi Hakkında Bab” başlığıyla verir.⁹

İbni Hibbân (H 354), bu hadisi (ذِكْرُ الْإِخْبَارِ عَنْ سَمَاعِ الْمُسْلِمِينَ) “Müslimlerin Sünnetleri (Hadisleri) Nesilden Nesile (Halefin Seleften) İşiterek Nakledeceklerine Dair Haberin Zikri” başlığında verir.¹⁰

Hatîb El-Bağdâdî (H 463), bu hadisi (بَشَارَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصْحَابَهُ بِكَوْنِ طَلَبَةِ الْحَدِيثِ بَعْدَهُ وَأَتَّصَالَ الْإِسْنَادُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُ) “Peygamber’in (sav) Kendisinden Sonra Hadis Talebelerinin Geleceğine, Onlarla Kendisi Arasında İsnadın (Ravi Zincirinin) Kesintisiz Süreceğine Dair Ashâbını Müjdelemesi” başlığıyla verir.¹¹

Son dönem muhaddislerinden Mukbil ibni Hâdî El-Vâdî’î (H 1422), El-Câmiu’s Sahîh eserinde “Allah Resûlü’nün (sav) Gelecekteki Olaylara Dair Haber Vermesi ve Bunların (Tam da) Haber Verildiği Şekilde Gerçekleşmesi” şeklinde bir bölüm açar. Bu hadisi ise (إِخْبَارُهُ بِأَنَّ هَذَا الدِّينَ سَيَبْقَى) “Bu Dinin Baki Kalacağını ve (Nesilden Nesile) İşitileceğini Bildirmesi” başlığında verir.¹²

7. Ebu Davud, 3659; Ahmed, 2945

8. Şerhu Suneni Ebî Dâvûd, İbni Raslân, 15/110; Et-Tenvîr Şerhu’l Câmi’îs Sağır, 5/42; Avnu’l Ma’bûd, 10/67

9. El-Cerhu ve’t Tâdîl, 2/8

10. Sahihu İbni Hibbân, 6/70

11. Şerefu Ashâbi’l Hadis, s. 37

12. El-Câmiu’s Sahîh mimma leyse fi’s Sahihayn, 3/560

“Kur’ân’ı hıfzettığımız gibi Resûlullah’ın hadislerini de hıfzetmemiz gerekir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ‘Resûl size neyi vermişse onu alın.’”

El-Alâî (H 761) şöyle der:

“Yüce Allah -hamd ve minnet O’nadır ki- bu mükerrem ümmete, isnad zinciri ve onun ittisaliyle minnette bulunmuştur. Böylece bu ümmetin sonra gelenleri (halefi), önce gelenlerinden (selefinden) Peygamber’inin (sav) Sünnetini ve hâllerinin açıklamasını nakletmiştir. İşte bu, Peygamber’in (sav) bizzat işaret buyurduğu mucizelerinden biridir. O (sav), ümmetine bu Sünnetin korunacağı vaadinde bulunmuş; bu ilmin taliplerine iyi davranılmasını, onlara lütufla muamele edilmesini, aradıklarına ulaştırılarak mutlu edilmelerini ve onlara yardım edilmesini vasiyet etmiştir.”¹³

Allah Resûlü’nün (sav) vefatının üzerinden on dört asır geçmiştir. On dört asırlık bu tarih, Sünnetin korunduğuna dair pratik deliller içermektedir.

a. Bu ümmetin ilk nesli olan sahabe, Allah Resûlü’nün sözlü, fiilî ve takrirî Sünnetlerini hıfzetmiştir, yazmıştır, ilim halkaları oluşturup başkalarına aktarmıştır, yazdırmıştır. Allah Resûlü’nün (sav) “şahit olanın gâib olana ulaştırması” emrini yerine getirmek ve hayır duasına nail olmak için...

b. Ulaşım şartlarının zorluğuna rağmen Allah Resûlü’nün hadislerini öğrenmek için günler, haftalar, aylar, hatta yıllar süren yolculuklar (rıhle) yapılmıştır. Hadis talebeleri, şehir şehir, ülke ülke, kıta kıta dolaşmışlardır. Binekli veya yaya olarak... Karada yahut denizde yolculuklar yaparak... Böylece farklı bölgelerde bulunan sahabilerin ya da muhaddislerin rivayetlerini toplamış, ezberlemiş, yazmış ve koruma altına almışlardır.

c. Sonraki dönemlerde fitneler çıkıp, zındıklar çoğalınca isnad sistemi kurulmuştur. Benzeri başka ümmetlerde bulunmayan bu sistemle kimin kimden hangi hadisi rivayet ettiği erken tarihlerden itibaren tespit edilmiştir. Yine isnadla rivayet edilen her hadis makbul görülmemiştir. Bu rivayetler, sıhhat şartları açısından da titiz değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Böylece hiç kimse her istediğini Peygamber’e (sav) nispet edemez olmuştur. Allah Resûlü’ne (sav) nispeti zayıf olan rivayetler tespit edilmiştir. Zındıkların ve yalancıların uydurmaları ayıklanmış, sinsi tuzakları boşa çıkmıştır.

13. Buğyetu’l Multemis, s. 23

d. Sonra kaybolmasın, korunsun diye hadisler tedvin edilmeye başlandı. Tedvin dönemini tasnif dönemi takip etti. Kutub-i Sitte başta olmak üzere ümmetin yanında muteber sayılan birçok kaynak bu dönemlerde şekillenmeye başladı. Bu dönem hadisin altın çağıydı. Sonraki dönemlerde farklı hadis derlemeleri, ihtisar, tahric, etraf çalışmaları yapıldı, birçok kitap kaleme alındı.

e. Sadece Allah Resûlü'nün hadislerine yönelik çalışmadı bu ümmet. Allah Resûlü'ne ait olmayan sözler de çalıştılar. Örneğin, dillerde "hadis" diye dolaşan veya öyle zannedilen meşhur sözler vardı. Yine şiddetli zayıf veya mevzu rivayetler vardı. Bunların Allah Resûlü'ne (sav) ait olmadığını göstermek için de özel eserler verdiler.

f. Sünneti koruma gayreti zamanla birçok ilmin oluşmasına da neden oldu. Her bir ilim hakkında onlarca kitap kaleme alındı:

– Rical (hadis ravileri) ilmi, cerh ve ta'dil (ravilerin güvenilirliği) ilmi oluştu mesela. Kendisinden hadis rivayet edilen binlerce kişinin adı, memleketi, nerelere rihle yaptığı, kimden hadis aldığı, kimden almadığı, kime hadis rivayet ettiği, ne zaman vefat ettiği, bir ravi olarak güvenilirlik derecesi tespit edildi ve kayda alınmış oldu.

Sahabe nesline özel çalışmalar yapıldı. Böylece sahabe olanlarla olmayanlar birbirinden ayrılmış oldu.

Sika/Makbul ravilere özel çalışmalar yapıldı ve bu raviler diğer ravilere göre ayrıca incelendi. Yine zayıf, yalancı, metruk ravilere özel kitaplar kaleme alındı.

Birbirine karıştırılan raviler için bile özel çalışmalar yapıldı. Bu ravilerden kimisinin ismi kimisinin künyesi birbiriyle benzerdi. Kimisinin de ismi veya künyesi, yazılış aynı olan başka bir isim veya künyeye benzemekteydi. Bu nedenle birbirine karışabiliyordu. Bu konuya özel çalışmalar yaparak sika ravi ile zayıf ravinin birbirine karıştırılmasını önlemeye çalıştılar.

– Hadis usulü ilmi oluştu mesela. Hangi hadisin makbul, hangisinin merdud olduğuna dair temel asıllar, kaideler ve şartlar incelendi bu ilimde. Hadislerin kabul ve ret bakımından durumu ve kısımlarına genişçe yer verildi.

– İlel (ilk bakışta hadiste görünmeyen sorunların tespiti) ilmi teşekkül etti. Gerek metinde gerek senette ilk bakışta görünmeyen bazı sorunla bu ilimle masaya yatırıldı.

g. Bu ümmet Allah Resûlü'nden (sav) aktarılan hadislerin ravilerine odaklanmadı sadece. Aktardıkları hadisin metnine de yoğunlaştı. Böyle olunca garîbu'l hadîs (metindeki anlamı yaygın olmayan kelimeler), muhtefu'l hadîs (zahiri bir ayetle veya hadisle çelişkili duran hadisler), nâsihu'l hadîs ve mensûhuh, fıkhu'l hadîs, esbâbu vurûdi'l hadîs (hadislerin arka planı) gibi alanlarda birçok kitap kaleme alındı. Hadis kitaplarına yüzlerce şerh ve ta'lik çalışması yapıldı.

Ümmetin, Sünneti muhafaza gayreti çok geniş bir konudur. Sadece bazı noktalara dikkat çekmiş olduk. Netice olarak Sünnet günümüze kadar korunmuş bir şekilde ulaştı.

Makalemizi ve "Sünnet Korunmuştur" bahsini, birbirinden kıymetli şu nakillerle bitirelim:

İsmâîl ibni Ubeydullah (rh) (H 131) şöyle der:

"Kur'ân'ı hıfzettiğimiz gibi Resûlullah'ın (sav) hadislerini de hıfzetmemiz gerekir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: 'Resûl size neyi vermişse onu alın.'"¹⁴ ¹⁵

Sufyân Es-Sevrî (rh) (H 161) şöyle der:

"Melekler semanın muhafızlarıdır/bekçileridir. Hadis ashâbı ise yeryüzünün muhafızlarıdır/bekçileridir."¹⁶

Tabiin imamlarından Abdullah ibni Mubârek'e (rh) (H 181), "Bu uydurma hadisler ne olacak?" diye sorulur. O da şöyle cevap verir: "Mutehassıs/Uzman âlimler bu rivayetler için yaşar." Sonra da "Şüphesiz ki zikri/Kur'ân'ı biz indirdik. Onu koruyacak olan da hiç kuşkusuz yine biziz."¹⁷ ayetini okur.¹⁸

"Harun Reşid, bir zındığı idam etmek üzere yakalatıldığına zındık şöyle dedi: 'Uydurduğum binlerce hadis ne olacak (Onları ne yapacaksın)?' Reşid de şöyle cevap verdi: 'Ey Allah'ın düşmanı! Ebû İshâk El-Fezârî ve İbnu'l Mubârek varken sen ne sanıyorsun? Onlar o hadisleri elekten geçirir gibi elerler ve harf harf ayıklayıp çıkarırlar!'"¹⁹

İmam Dârekutnî (rh) (H 385) şöyle der:

"Ey Bağdat halkı! Ben hayatta olduğum sürece, hiç kimsenin Resûlullah (sav) adına yalan uydurmaya güç yetirebileceğini sanmayın!"²⁰



Bir sonraki sayımızda buluşmak duasıyla...

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

14. bk. 59/Haşr, 7

15. El-Kifâye fî İlmi'r Rivâye, s. 12; Es-Sunne, Mervezî, s. 32

16. Şerefu Ashâbi'l Hadîs, s. 44

17. 15/Hicr, 9

18. Fethu'l Muğîs, Es-Sahâvî, 1/319 (Mektebetu's Sunne)

19. Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, 8/542

20. El-Leâliu'l Mesnûa fî Ehâdisi'l Mevdûa, 2/392

HAYIRDAN GERİ KALMANIN ÖZEL ADI; EL-İSM

Nevvâs ibni Sem'ân El-Ensârî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah'ın Resûlü'ne (sav) iyilik (el-birr) ve günah (el-ism) hakkında sordum.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) buyurdu ki:

'Birr (iyilik), güzel ahlaktır. Günah ise, kalbinde tereddüt uyandıran ve insanların bilmesini hoş görmediğin şeydir.' ”¹

Vâbisa ibni Ma'bed'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resûlü'nün (sav) huzuruna geldim. Bana, 'İyilik ve günah hakkında sormaya mı geldin?' buyurdu.

Ben de, 'Evet.' dedim.

Bunun üzerine buyurdu ki: 'Kalbine danış! Birr, nefse huzur veren ve kalbin yatıştığı şeydir. Günah ise, nefsin içinde tedirginlik uyandıran ve göğsünde tereddüt bırakan şeydir; insanlar sana fetva verseler ve fetvalarını ardı ardına tekrarlasalar bile!' ”²

İsm'in Tanımı

Arap dilinde kötülüğü ifade eden birden fazla kelime bulunmaktadır. Yukarıda verdiğimiz Vâbisa ve Nevvâs (r. anhuma) hadislerinde bu anlam için "el-ism/الإِسم" kelimesi kullanıldı.

İsm, Arap dilinde insanı doğru olandan yavaşlatıp (alıko-yan) filler için kullanılır.³ Özünde yavaşlık ve gecikme anlamı barındıran bu kelime kervandan geride kalan develer için شَيْءٌ نَاقَةٌ şeklinde kullanılır.⁴

Hayır ve iyilik namına mevcut her türlü güzellik, geçen yazımızda da ifade ettiğimiz gibi el-birr ile ifade edilir. Bunun tam karşısında insanı iyilik ve hayırdan alıkoyan ve uzaklaştıran her türlü fiil de "ism" olarak anılır. Bakara Suresi, 219. ayette içki ve kumarın "büyük bir ism/إِسمٌ كبيرٌ" olduğu söylenir. Ayeti Arap diliyle tefsir ettiğimizde şöyle açıklanabilir: "İçki ve kumarda sizi her türlü hayırdan alıkoyan büyük ve güçlü bir taraf vardır."⁵

Günah sırtlanılan bir yükür. O hâlde günahkâr insanlar bir tür ücretsiz hamaldır.



1. Müslim, 2553

2. Ahmed, 18289; Darimi, 2575

3. El-Mufredât fî Garîb'il Kur'ân, s. 60

4. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 1/60

5. Tefsir usulü açısından bir yanlış sebep olmamak için hemen belirtelim: Ayetlerin yalnızca dili merkeze alarak tefsir edilmesi batıl bir yöntemdir. Arap dili,

İsm'e/Günaha Dair Şer'i Ölçüler

1. Günahı Allah (cc) Belirler

Bir şeyin günah/ism olduğunu belirleme yetkisi Allah'a (cc) ve Resûl'üne (sav) aittir. Onlar dışında herhangi bir kimse yasak ve günah tayin edemez. Ulemanın vazifesi günah belirlemek değil, vahiy nezdinde belirlenen günahları halka ulaştırmaktır. Umeranın/Yöneticilerin görevi helal, haram koymak değil, belirlenen şer'i sınırların yürürlüğünü sağlamaktır.

2. Günah Huzursuzluk Getirir

Günah/İsm huzursuzluktur. Nefsine ve hevasına meyledip bir günaha bulaşan, günahı terk ettiğinde huzurlu değildir. Beklenen şudur: İnsan arzuladığını yaptığında gönül sekinete kavuşmalıdır. Bu durum iyi ve hoş davranışlarda gerçekleşir ama kötülüklerde imkân dışıdır. Kötülük insanın içini daima tırmalayır. Bazen insan adını koyar, "Bu çırpınış, işlediğim cürmün cezasıdır!" der. Bazen insan adını koyamaz, fark edemez. Aslında bu fark edemeyiş kalbin hastalandığının ve hatta bazen öldüğünün işaretidir. "Ölünün yarasının acısı olmaz."

3. Kalp Günahkâr Olabilir

Vahiy bazen bir davranışı ism/günah olarak niteler. Bazen bir kötülüğü işleyen kendisini bu sıfatla anar. Fiilin günah olması ile kalbin âsim/günahkâr olması arasında fark vardır. Fiilin isim olması bir fiile verilen addan ibarettir. Kumar oynamak bir ismdir. Gıybet etmek bir tür ismdir. Fiilin tekil olarak bu şekilde isimlendirilmesi kalbin bu sıfatla anılmasından daha basittir. Kalbin âsim olması pek çok günah sağanağına tutulması ve artık bu günahla hemhal olmasıdır. Dildeki anlamıyla bağlayacak olursak kalbin iyilik namına yapılan işlerden uzak durması, kötülük namına yapılan her şeye canıgönülünden kucak açmasıdır. Günahlarda çıtaı yükseltip kalbi facir ve günahkâr insanlardan olmak helaka neden olur. Maazallah.

"Şayet yolculukta olur ve yazıcı bulamazsanız (borçlara belge/güvence olsun diye) rehin alabilirsiniz. Birbirinize güvenmişseniz kendisine güvenilen, emaneti geri versin ve Rabbi olan Allah'tan korksun. Şahitliği gizlemeyin. Kim de şahitliği gizlerse şüphesiz ki o, günahkâr kalpli biridir. Allah, yaptıklarınızı bilmektedir."⁶

ayetlerin anlaşılmasında kesinlikle gerekli bir araçtır. Zira Allah (cc) Kitab'ını bu dille indirmiştir. Fakat Arap dili müstakil bir tefsir yöntemi olamaz. Din, dili kullanır. Ancak dili kullanırken yeni bir üst dil oluşturur. Arap dili haricinde Kur'an'ın kendi içerisinde bir bütünlüğü, sünnetle beraber bir bağ vardır. İlave olarak ayetler, tefsiri Nebi'den (sav) öğrenen sahabe tefsiri içerisinde olmalıdır. Buna göre bir ayet veya ayetteki lafzı izah ederken şu dörtlü formüle ihtiyaç duyarız: Kur'an, sünnet, selef anlayışı ve lugat.

Dili, bağımsız bir tefsir aracı olarak ele almak ve tefsirin, kendi içerisinde zorunlu usulüne kulak asmamak sorunludur. Bugün, on dört asırdır tevâren ve icmaen aktarılan beş vakit salâtı/namazı dua diye yorumlayanlar bu usulün piyasada görünen sapık yüzleridir.

6. 2/Bakara, 283

4. Günahlar Ücretsiz Hamallıktır

"Mümin erkek ve kadınlara yapmadıkları şeyle iftirada bulunanlar, hiç şüphesiz, iftira ve apaçık bir günah **yüklenmişlerdir.**"⁷

Günahın en belirgin özelliği nedir? sorusuna bu ayete bakarak şöyle cevap verebiliriz: Günah sırtlanılan bir yükür. Ayette Allah (cc) günah/ism kelimesini haml/ taşıma kökünden bir fiille beraber kullanmıştır. Taşıma kelimesi ağır ve zor olan yükler için kullanılmıştır. Günahlar da böyledir. İnsanın omuzuna aldığı, kendisini yorup yıpratın, ayrıca yavaşlatan manevi yüklerdir. O hâlde günahkâr insanlar bir tür ücretsiz hamaldır. Neyi taşır? Ona azıcık faydası olmayan, aksine boynunu bükün bir tür zehri, bir tür ızdırabı taşır. Hadiste de aslında Nebi (sav) aynı noktayı vurgular. İsm göğsü tırmalar durur.

5. Her İnsanın Kalbi İyi Fikir Vermez

Hadiste belirtilen ölçüler her insan için geçerli midir? Geçerlidir, dersek her insanın kalbi durumu bir ölçüye dönüşecektir. Bazı cahiller bu hadisten cesaret alıp âlimlerden aldıkları fetvalardan mutmain olmayacak ve dışarıdan gelen öğüde kendisini kapatabilecektir. Nebi'nin (sav) muradı kulun kullukta zirve yapması olduğu hâlde hadisten anlaşılan tam tersi bir etki yapabilecektir. Bakınız, Ebu'l Abbâs El-Kurtubî (rh) bu durumu nasıl izah ediyor:

"Nebi'nin (sav) 'Günah, nefsi tırmalayan ve insanların onu bilmesini istemediğın şeydir.' sözüne gelince bunun anlamı, kalpte bir nefret ve tiksinti oluşturan şeydir... Burada kastedilen, **gönü İslam'a açılmış ve ilimle aydınlanmış kalplerdir.** Mâlik'in, 'İlim, Allahu Teâlâ'nın kalbe attığı bir nurdur.' sözünde bahsettiğın ilim de budur. Bu (hadiste bahsedilen) türden bir cevap, tabiatı sert ve anlayışı kırı olan kimseler için uygun değildir. Böyle bir kimse bu konuda soru sorarsa, ona şer'i emir ve yasakları tafsil ederim. Âişe (r.anha) şöyle demiştir: 'Resûlullah (sav) bize, insanlara derecelerine göre muamele etmeyi emretti.'⁸

Günahın Yaratılışı

Günahlar ve daha genel anlamıyla şer yeryüzünde vardır. Var olan her şey, yani varlık tümüyle Allah (cc) tarafından yaratılmıştır. O hâlde (Ehl-i Sünnet'e göre) şer ve günahlar da Allah tarafından var edilmiştir. Varlığının nedeni imtihandır. "Biz, sizleri şer ve hayırla sınavarak deneriz."⁹ Düşünün, sadece iyilik olsaydı imtihan olur muydu? Sadece hayır hasenat olsaydı insan için tercih olur muydu? Olmazdı elbette. İnsanlar da âdeta melekler gibi tek bir seçenekle karşı karşıya kalırdı: İyilik seçeneği. Kötü olmak, kötülüğü seçmek ve tercih etmek hürriyeti olmazdı. Oysa Allah (cc) ölümü ve hayatı hangimiz daha

7. 33/Ahzâb, 58

8. El-Mufhim limâ Eşkele min Telhisi Kitâbi Muslim, 6/523

9. bk. 21/Enbiyâ, 35

güzel amel yapacağız¹⁰ diye yarattı. Buna göre yüce Allah iyi ve kötü şeklinde eylemler yarattı. Sonra iyi ve kötüyü de iyi, daha iyi, çok iyi, kötü, daha kötü ve çok kötü gibi bir hiyerarşiyle yarattı.

İnsanı iyi ve kötü seçenekleriyle karşı karşıya bırakan Allah (cc) yolları detayıyla insana öğretti. Vahiyle öğretti, nebilerle öğretti, fıtratla öğretti. O kadar ki sadece yolları değil, bu yollarda giden insanların özelliklerini anlattı. Her iki yolun yolcularının başına gelen iyi ve kötü kıssaları anlattı. İyilik ile kötülüğün insanı dünyada ve ahirette sürükleyeceği sonu anlattı. Sonra insanı bıraktı. Bu saatten sonra insana düşen nedir? Kötüyü, günahı, ismi terketmek. Olur da saplandığında tevbeyle nefsini ıslah etmek...

Günah ve Haddi Aşmanın Anatomisi

Hadislerde birr ve ismin beraber anılması Kur'âni kullanıma dayanmaktadır. Rabbimiz (cc) iyilik için birr ve takva, kötülük için ism ve udvân kelimelerini kullanır. Gelin, İsm ve taaddi arasındaki ilişkiye mercek tutan Ibnu'l Kayyim'e (rh) kulak verelim:

“Günah (ism) ile haddi aşma (udvân) birbirine eşlik eden iki kavramdır. Nitekim Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

‘İyilik ve takva üzere yardımlaşın. Günah ve haddi aşma üzerine yardımlaşmayın. Allah’tan korkup sakının. Şüphesiz ki Allah, cezası çetin olandır.’¹¹

Bu iki kavramdan her biri tek başına kullanıldığında diğerini de kendi içinde kapsamış olur. Zira her günah aynı zamanda bir haddi aşmadır; çünkü Allah’ın yasakladığı şeyi işlemek veya Allah’ın emrettiğini terk etmek, O’nun emrine ve yasağına karşı bir haddi aşmadır. Keza her haddi aşma da bir günahdır; çünkü bu fiili işleyen kişi günaha girmiş olur. Ancak ikisi birlikte zikredildiklerinde, konuları ve nitelikleri bakımından birbirinden farklı iki şeyi ifade ederler.

Buna göre ‘günah (ism)’, cinsi/türü itibarıyla haram kılınmış olan fiildir; yalan söylemek, zina etmek, içki içmek ve bunun benzeri fiillerde olduğu gibi. ‘Haddi aşma (udvân)’ ise belirli bir miktarı ve fazlası bakımından haram kılınmış olan şeydir. Dolayısıyla ‘haddi aşma (udvân)’, mübah olan bir şeyde izin verilen sınırı aşarak haram olan miktara ve fazlalığa geçmektir. Meselâ, hakkı kendisinde bulunan kimseden hakkını alma hususunda aşırı gitmek; onun malına, bedenine yahut ırzına (haysiyetine) tecavüz etmek gibi. Nitekim bir kimse ondan sadece bir tahta gasp etse, o ise karşılık olarak ancak onun evini almakla razı olur. Onun malından az bir şeyi telef etse, o karşılık olarak bunun kat kat fazlasını telef eder. O onun hakkında bir tek söz söylemişken, o bunun karşılığında birden çok sözle mukabele eder. Bütün bunların tamamı haddi aşmadır ve adalet sınırının ötesine geçmektir.”¹²



10. bk. 67/Mulk, 2

11. bk. 5/Mâide, 2

12. Medâricu's-Sâlikin, 1/56

HİDAYET KANDİLLERİ

Salim KANDEMİR

RESÛLULLAH'IN HAVARİSİ: ZUBEYR İBNİ AVVÂM

الزبير بن العوام - Ebû Abdillâh ez-Zubeyr ibnu'l el-Avvâm
ibnu Huveylid el-Kureşî el-Esedî (ö. 36/656)

Hidayet kandillerinden biri olan, Allah Resûlü'nün (sav) Havârisi Zubeyr ibni Avvâm'ın (ra) hayatını anlatmaya devam ediyoruz.

Önceki yazımızda Zubeyr'in (ra) Hendek Savaşı'ndaki ve diğer savaşlardaki mücadelesinden bahsetmiştik. Zubeyr (ra) Ahzab Savaşı'nda Allah Resûlü'ne (sav) hainlik yapmaya meyleden Yahudiler hakkında bilgi getirmişti. Bu güzel amelinden dolayı Allah Resûlü (sav) "Her nebinin bir havârisi vardır. Benim havârîm ise Zubeyr'dir."¹ buyurarak bu şerefli ünvanı kendisine vermişti.

Biz de bunun üzerine, "İşte bize düşen tam da budur. Zubeyr'in (ra) öncülüğünde bugünün havârîsi olmaya çalışmaktır. Davanın yükünü omuzlayacak biri arandığında 'Ben varım!' diyebilmektir. Zorlu görevlerde geri durmamak ve sıkıntılı zamanlarda ileri atılmaktır. Nefse ağır gelse de fedakârlığı tercih etmektir. İmanın bizden istediği bedeli tereddütsüz ödemektir. İşte havârîlik ancak böyle adanmış yüreklerde hayat bulur ve yüce dava onların omuzlarında yükselir." demiştik.

Bu yazımızda kaldığımız yerden devam edecek, Zubeyr ibni Avvâm'ın (ra) hayatından son olarak Raşid Hilafet Dönemi'ndeki mücadelesinden ve vefatından bahsetmeye çalışacağız. Rabbim (cc) anlamayı ve amel etmeyi bizlere kolaylaştırsın.

Raşid Hilafet Dönemi'nde

Zubeyr (ra) Allah Resûlü'nün (sav) vefatından sonra Raşid Hilafet Dönemi'nde de mücadelesini aynı şekilde sürdürdü.

Öncelikle Ebû Bekir (ra) Dönemi'nde birçok savaşa katıldı ve bu savaşlarda büyük fedakârlıklar sergiledi. Onların başında Yermuk Savaşı gelir. Rumlara karşı yapılan bu büyük savaşa Zubeyr (ra) oğullarıyla beraber katıldı ve bu savaşta büyük yaralar aldı. Öyle büyük yaralardı ki bir elin içersine girebileceği kadar derindi.

Urve'den (rh) şöyle rivayet edilmiştir:

"Zubeyr'in (ra) üzerinde üç kılıç yarası vardı. Bunlardan biri öyle derindi ki parmaklarımı içine sokabilirdim. Bu yaralardan ikisi Bedir Günü, biri ise Yermuk Günü alınmıştı."²

1. Hakim, 5558

2. Buhari, 3973



Daha sonra Ömer (ra) Dönemi'nde de aynı mücadelesini sürdürdü. Ömer'in (ra) birçok konuyu kendisiyle istişare ettiği önemli kişilerden biriydi. Birçok beldenin fethi için görevlendirilmişti ve her fethi en güzel şekilde gerçekleştirmişti. Korkusuzca Allah yolunda mücadele ediyordu.

Hişâm ibni Urve'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Zubeyr Mısır'a gönderildiğinde 'Orada veba vardır.' denildi. Bunun üzerine şöyle dedi:

'Biz zaten hem tan (saldırmak) hem de taun (ölmek) için geldik.'

Bunun ardından merdivenleri koydular ve onların üzerine çıkarak ilerlediler."³

Daha sonra Osmân (ra) Dönemi'nde de yine aynı şekilde mücadelesini sürdürdü. Birçok yerin fethine katıldı. Osmân (ra) Dönemi'nin ikinci yarısında fitneler çıkınca bu fitnelerden uzak kalmaya çalıştı. Osmân'ın (ra) evi kuşatıldığında oğullarını gönderip halifeyi korumalarını emretti. Osmân (ra) şehit edildiğinde derin bir üzüntü duydu.

Fitnelerden Sonra Gelen Şehadet

Osmân'ın (ra) şehadetinden sonra Alî (ra) halife seçildiğinde ona biat etti. Osmân'ın (ra) katillerine büyük bir öfke besliyor ve intikamının alınmasını istiyordu. Alî'ye (ra) bu konuda ısrarlı taleplerde bulunmuştu. Ancak Osmân'ı (ra) şehit eden bir kişi değil, haddi aşmış isyancı bir topluluktuktu. Alî'nin (ra) hepsini birden cezalandırması var olan karmaşa ortamında mümkün değildi.

Zubeyr (ra), Talha (ra) ile beraber Mekke'ye umre yapmaya gitmek için Alî'den (ra) izin istediler. Mekke'ye daha önce hac yapmak için giden Âişe Annemizle (r.anha) buluştular. Büyük bir kargaşa vardı. Fitnecilerin yalan sözleri ve uydurulmuş mektupları kol geziyordu. Sonuç olarak maalesef Âişe, Zubeyr ve Talha (r.anhum) hep birlikte Osmân'ın (ra) katillerini bulup intikamını alması için Medine'ye doğru Alî'ye (ra) karşı yürüme kararı aldılar. Birçok insan onlara katıldı ve büyük bir topluluk oluşturdular. Diğer beldelerdeki kimseleri de yanlarına almak için Basra'ya doğru gittiler.

Alî de (ra) yanına askerlerini alarak Basra'ya doğru hareket etti. Öncelikle Âişe, Zubeyr ve Talha'yı (r.anhum) kendisine destek vermeleri noktasında ikna etmek için bir heyetle beraber elçi olarak Ka'kâ' ibni Amr'ı (ra) gönderdi. Ka'kâ' (ra) Basra'ya gidip Âişe, Talha ve Zubeyr ile görüştü. Alî'nin (ra) hilafeti altında toplanıp, kendisine destek verdikleri takdirde Osmân'ın (ra) katillerinin bulup cezalandırması daha kolay olacağını haber verdi. Onlar da Halifenin bu görüşte olması durumunda barışı kabul edeceklerini bildirdiler.

İşte Zubeyr! Nebi'nin havârisi olarak şehadete yürürken arkasında bir ders bıraktı: Hak, bazen galip gelerek değil, geri çekilip kanı durdurmaya çalışarak da yücelir. Ve Allah, mazlumun kanını yerde bırakmaz; fitnenin ateşi ise eninde sonunda onu yakanları yakar.

Daha sonra Alî (ra) Basra'ya geldi ve Zubeyr (ra) ile görüştü. Durumu kendisine izah edip Allah Resûlü'nün (sav) hadisini ona hatırlattı. Zubeyr, Allah Resûlü'nün (sav) hadisini duyar duymaz savaştan el çekip geri döndü.

Ebu'l Esved Ed-Duelî'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Alî ve arkadaşları Talha ile Zubeyr'e yaklaştığında, saflar birbirine yaklaşmışken, Alî Allah Resûlü'nün (sav) katırı üzerinde olduğu hâlde çıktı ve şöyle seslendi:

'Zubeyr ibni Avvâm'ı bana çağırın; çünkü ben Alî'yim.'

Zubeyr çağrıldı ve geldi. Hatta hayvanlarının boyunları birbirine değecek kadar yaklaştılar. Bunun üzerine Alî şöyle dedi:

'Ey Zubeyr! Sana Allah için soruyorum: Allah Resûlü'nün (sav) bizim falanca falanca yerde bulunduğumuz bir gün senin yanından geçtiğini hatırlıyor musun? Hani sana 'Ey Zubeyr! Alî'yi sevmez misin?' demişti. Sen de 'Dayımın oğlu olan, amcamın oğlu olan ve benim dinim üzere bulunan birini nasıl sevmem?' demiştin. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) sana 'Ey Zubeyr! Allah'a yemin olsun ki, sen onunla mutlaka savaşacaksın ve sen ona karşı zalim olacaksın.' demişti.'

Zubeyr dedi ki:

'Evet! Allah'a yemin olsun ki, Allah Resûlü'nden (sav) işittiğim günden beri onu unutmuştum. Şimdi ise hatırladım. Allah'a yemin olsun ki, seninle savaşmayacağım.'

Bunun üzerine Zubeyr, bindiği hayvan üzerinde safları yararak geri döndü."⁴

Şöyle de söylenmiştir: "Zubeyr'in savaştan dönmesi, ancak Ammâr'ı Alî'nin yanında gördüğünde olmuştur. Çünkü o, Allah Resûlü'nün (sav) Ammâr'a 'Seni bağı bir topluluk öldürecek.' buyurduğunu işitmişti. Bu sebeple, Ammâr'ın o gün öldürülmesinden korktu."⁵

Zubeyr (ra) gerçekten derin bir pişmanlık ve üzüntü duyuyordu. Bu durum sözlerine yansımış ve şiirler okuyarak bu halini ifade etmişti.

3. Et-Tabakâtü'l Kubrá, İbnu Saîd, Mektebetü'l Hâncî, 3/100

4. El-Bidâye ve'n Nihâye, İbnu Kesîr, Dâru İhyâi't Turâs, 7/270

5. El-Bidâye ve'n Nihâye, İbnu Kesîr, Dâru İhyâi't Turâs, 7/270

Saîd ibni Abdulazîz Es-Sülemî, babasından şöyle rivayet etmiştir:

“Zubeyr, Cemel Günü geri döndüğünde şöyle diyordu:

وَلَقَدْ عَلِمْتُ لَوْ أَنَّ عَلِيَّ تَأْفِي ... إِنَّ الْحَيَاةَ مِنَ الْمَمَاتِ قَرِيبٌ

‘Anladım ki bilgim bana fayda verseydi

Ölümün hayattan yakın olduğunu (anlardım).’

Ardından çok geçmeden İbni Curmûz onu öldürdü.”⁶

Ancak maalesef fitneciler bu durumdan çok rahatsız oldular. Çünkü sahabe ittifak kurup barış sağlarsa kendilerine yönelip fitne çıkardıklarını öğrenince onları cezalandıracaklarını anladılar. Bu yüzden karışıklık çıkarmaya devam ettiler. Zubeyr (ra) geri döndüğünde yoldayken onu haince şehit ettiler.

“Zubeyr, Cemel Günü geri dönüp yoluna devam etti. Ardından Vâdî’s-Sibâ’ denilen bir vadiye inip konakladı. Bunun üzerine Amr ibni Curmûz denilen bir adam onu takip etti. Zubeyr uykudayken yanına vardı ve onu haince öldürdü.”⁷

Zubeyr (ra) kalbinde düşmanlıkla değil, gönlünde pişmanlıkla dönmüştü. Fitne rüzgârı her yeri kuşatırken o kasırgayı bitirmek için kılıcını bırakmıştı. Allah Resûlü’nün (sav) kulaklarında yankılanan sözü, içinde bulunduğu kabustan onu uyandırmıştı. Nebevi ikazın ağırlığı onu doğru adımı atmaya itmişti.

Ancak ne var ki karanlık kişiler barış ihtimalini kendi sonları olarak gördüler. Sahabenin ittifakı gerçekleşir ve hakikatin peşine hep birlikte düşerlerse dökülen kanların hesabının sorulacağını çok iyi biliyorlardı. Bu yüzden yine sessizce ihanetin yolunu seçtiler. Yaktıkları fitne ateşini körüklemek için o hain saldırıda bulundular. Fitne, bir kez daha hak ile batılı ayıran çizgiyi kana bula-
dı. Osmân’ı (ra) şehit eden zihniyet, bu defa Zubeyr’i (ra) hedef aldı. Ne Alî’nin (ra) hakkaniyeti ne de Zubeyr’in (ra) nedameti onları durdurabilirdi.

Böylece Allah Resûlü’nün (sav) halasının oğlu, Nebî’nin (sav) havârîsi, cennetle müjdelenmiş bir sahabe altmış küsur yaşında şehit oldu. Nice kereler Allah Resûlü’nün (sav) yüzünden kederi uzaklaştıran kılıcı, bu kez sessizce yere düştü.

Allah (cc) Alî’yi Zubeyr’in (r.anhuma) kanını dökmekten korudu. Alî (ra) tam da bunu istemiyordu. Kardeşinin ölümünü. Bu haberi aldığı anda çok üzüldü.

“Zubeyr Medine’ye doğru yöneldi. O da Medine istikametinde ilerlerken Amr ibni Curmûz onu takip etti ve Vâdî’s-Sibâ’da ona pusu kurarak öldürdü. Böylece Allah Alî’yi ve arkadaşlarını onun kanından beri kıldı. Onu

öldüren yalnızca Amr ibni Curmûz idi. Bu olay Hicri 36 yılının Receb ayında meydana geldi.”⁸

Müslim ibni Nezîr’den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

“Alî’nin (ra) yanında bulunuyorduk. Bu sırada İbni Curmûz, yanına girmek için izin istedi. Bunun üzerine Alî (ra) şöyle dedi:

‘Safiyye’nin oğlunu öldürüp bununla övünüyor musun?’

Sonra:

‘Ona izin verin ve onu ateşle müjdeleyin. Ben Allah Resûlü’nün (sav) şöyle buyurduğunu işittim: ‘Her peygamberin bir havârîsi vardır; benim havârîm Zubeyr’dır ve o benim halamın oğludur.’ ”⁹

İşte Zubeyr (ra) Nebî’nin (sav) havârîsi olarak şehadete yürürken arkasında bir ders bıraktı: Hak, bazen galip gelerek değil, geri çekilip kanı durdurmaya çalışarak da yücelir. Ve Allah (cc), mazlumun kanını yerde bırakmaz, fitnenin ateşi ise eninde sonunda onu yakanları yakar.

Selam olsun Zubeyr’e! Allah kendisinden razı olsun...



6. Hakim, 5568

7. El-Bidâye ve’n Nihâye, İbnu Kesîr, Dâru İhyâ’it Turâs, 7/269

8. Hakim, 5549

9. Hakim, 5578

ESARET BİLANÇOSU VE ÖZGÜRLÜK POTANSİYELİ

AHVAL

Kerem ÇAĞLAR

Geniş çaplı göç hareketleri insanlık tarihi boyunca toplumsal yapıları ve medeniyetleri şekillendiren önemli bir dinamik olmuştur. Göç ve esaret farklı olgular olmakla birlikte, bazı tarihsel ve modern örneklerde zorunlu göç süreçlerinin esaret biçimleriyle kesiştiği görülmektedir. İnsanlık tarihinde inanç veya siyasi görüş nedeniyle yaşanan esaret ve mahpusluk ise göçten bağımsız olarak en acı gerçeklerden biridir. Bugün dünyada savaşlar, işgaller, zulümler, toplumsal gerilimler, genel istikrarsızlık, anarşi, siyasi baskılar ve ekonomik kaynakların sömürülmesi neticesinde sayıları on milyonlarla ifade edilen nice insan göçmenlik/muhacirlik hâlinde yaşamaktadır. Bu bağlamda esir ve mahpusların sayısı da az değildir.

Dünyadaki göç sorununu görünür ve karmaşık hâle getiren bir faktör de birçok devletin hukuk, vicdan ve insan haklarını ikinci plana iten ve sadece ulusal çıkarları doğrultusunda uyguladıkları politikalarıdır. Bazı Batılı hükümetler, göç politikalarını çoğunlukla nitelikli iş gücü seçimi ekseninde oluşturmaktadır. Bu durum, doğal olarak göçmenlerin tamamı için eşit fırsatlar sağlanması açısından sınırlamalar getirmektedir. Bununla birlikte Batı hükümetlerinin uygulamaları arasında da önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Hayat, İman ve Özgürlük

Bu trajik durum Müslimler tarafından ahlaki ve fiilî bir sorumlulukla beraber tevhidî bir bilinç ve adalet zemininde gündemde tutulmalıdır. İslami camialar veya daha genel anlamda İslam ümmeti hakiki manada kardeşlik modelini sadece geçmişte yaşanmış tarihsel bir olay olarak değil, sosyal hayatın bir pratiği şeklinde değerlendirmelidir. Dayanışmanın toplumun sürekliliğinin en temel unsurlarından biri olduğu bilinci diri tutulmalıdır.

Âdem'den (as) günümüze değişmeyen en yalın ve güçlü hakikat şudur: Gerçek özgürlük, sadece Allah'a (cc) kul olmakla elde edilebilir. Bu kaide, halklar arasındaki tüm insani ilişkilerin adalet ekseninde kurulmasını ve devam ettirilmesini icap ettirir. Şüphesiz ki her kim Allah'tan başkasına kulluk istikametine yönelirse, esaret kendisi için kaçınılmaz olur. Bu hakikate istinaden diyebiliriz ki insanın gerçek anlamda özgürleşmesi, aynı zamanda tevhidî bir diriliştir. Sadece bireysel bir kurtuluş değil, ümmetin ye-

Ensâr ve Muhâcir arasında uygulanan Muâhât modeli, göç ve dayanışma konusunda tarihte benzeri az görülen örnek bir toplumsal kardeşlik pratiğidir.



İslam, esirlik ve göçmenlik olgularına sadece hukuki bir mesele olarak değil, insan onurunu merkeze alan vicdani ve ahlaki bir sorumluluk olarak da yaklaşır.

niden ayağa kalkışıdır. İslam; göç, esaret ve mahpusluk olgularına sadece hukuki yönüyle değil, vicdani ve insani çerçeveden de yaklaşmıştır. İslam'ın bu konuyla alakalı temel kaidesi şudur:

“Andolsun ki, insanoğlunu onurlu/değerli/izzetli kıldık.”¹

Bu ayet, insanın doğuştan sahip olduğu onur ve özgürlük hakkının Rabbani bir temele dayandığını gösterir. Tevhid, bu hakları insanın yaratılış gayesine bağlayarak her türlü esareti reddeder. Allah (cc) insanı, yarattığı diğer varlıkların çoğundan üstün kılmıştır. Donanımı, bünyesi ve mükemmel anatomik yapısı itibarıyla insanı onurlu bir şekilde yaratmıştır. Bu hususla ilgili merhum Seyyid Kutub'un şu tespitlerini kaydetmek yararlı olacaktır:

“Allah (cc), insanın yaratılışında çamur ile ilâhi soluğu birleştirmiştir. Böylece insanın bünyesinde âdetâ yer ile gök bir araya gelmiştir. Allah (cc) insanın fitratına yerleştirdiği yeteneklerle de onu şereflendirmiştir. İnsan bu yetenekleriyle yeryüzünü imar edebilir, hayatı kolaylaştırıcı ve daha da yaşanabilir kılan değişimlere öncülük edebilir, yer değiştirebilir, bilim ve üretimle uğraşabilir. Böylece hayat için takdir edilen olgunluk ve kemal derecesine ulaşabilir. Allah (cc), yarattığı kâinatın devasa ihtişamıyla insanı karşılamasıyla ve istifade edebileceği şekilde elverişli kılmasıyla da onu şereflendirmiştir. Allah'ın bu ikramı, yüce katından yeryüzüne gönderilmiş, sonsuza dek kalacak olan Kitab'ı Kur'an'da, insanın bu onurlandırılışının tümüyle yer alması da onun için bir şereftir. Tevhid inancı, esas itibarıyla insanın kulluğunu sadece Allah'a tahsis ederek her türlü beşerî esareti reddeder. Bu yönüyle tevhid, sadece bir inanç ilkesi değil, aynı zamanda değerini bilenler için bir özgürlük manifestosudur.”²

Tevhid ve Özgürlük

Tevhid, insana Allah'tan (cc) başkasına boyun eğmeyi öğreten temel yapısal bir formül niteliğindedir aynı zamanda. İslam, esareti ve köleliği/köleleştirilmeyi bir kader değil, insan eliyle üretilmiş bir zulüm biçimi olarak tanımlar. Yukarıda naklettiğimiz ayet³ bunu teyit etmektedir. Bu ayet, insanın yaratılıştan itibaren değerli ve özgürlük hakkına sahip olduğunu ortaya koyar. Dola-

yısıyla tevhidi bir toplum, hiçbir insanın başka bir insanın tahakkümü altında olmasına rıza göstermez.

Tevhid, yalnızca Allah'a kulluğu kabul eder. Dolayısıyla insanın insana kulluğu, köleleştirilmesi veya siyasi baskı altında tutulması İslam'ın temel esaslarına aykırıdır.

Bu anlayıştan hareketle, esirlik, mahpusluk veya göçmenlik gibi zorlayıcı durumların ortadan kaldırılması, yalnızca insani bir görev değil, İslami bir sorumluluk hâline gelir.

Göç, Esaret ve Nebevî Örneklik

Resûlullah'ın (sav) esirler ve muhacirler konusundaki tavrı; merhamet, adalet, irşad ve ıslah eksenindedir. Resûlullah'ın (sav) Ensâr ve Muhâcîr (yerliler ve göçmenler) arasında “Muâhât” (مُؤَاهَاة)/kardeşleştirme projesini uygulaması; Medine Dönemi'nde muhacirlerin kabulü ve onların onurlu bir biçimde topluma entegre edilmesinin en güzel örneğidir. Tarihte bunun bilinen örnekleri oldukça azdır. Ensâr (Medine yerlileri), mallarını ve evlerini paylaşarak modern anlamda “sosyal dayanışma ekonomisi”nin temellerini atmıştır.

Hudeybiye Antlaşması'nda dahi esirlerin iadesi konusu, toplumun tevhid daveti ile aralarındaki bariyerlerin kalkması, Arap Yarımadası'nda huzurun daimî olarak tesisi, şirk ve putçuluğun kökten temizlenmesi ve olası fitnelerin önlenmesi esasına göre ele alınmıştır. Bu örnekler, tevhid ve sünnet nizamında insanın hem özgür hem de onurlu yaşama hakkının temel ilke olduğunu gösterir.

Bedir Savaşı esirlerini de örnek olarak gösterebiliriz. Bedir Savaşı sonrasında ele geçirilen esirler iki temel yöntemle serbest bırakılmıştır:

1. Fidyeye karşılığı,
2. Topluma (okuma yazma öğretmek gibi) katkı sağlamaları yoluyla.

Bu uygulama hem insan onurunu korumuş hem de eğitimi teşvik eden örnek bir model sunmuştur. Bununla beraber kölelik ve esaret aşamalı olarak tasfiye edilmeye çalışılmıştır. Fıkıh tarihinde esirlik, savaş hukukunun bir parçası olarak görülse de Kur'an ve Sünnet köleliği aşamalı olarak ortadan kaldıran bir süreç başlatmıştır. Mesela köle azadı, birçok kefaretin şartı olarak belirlenmiştir.⁴ Esirlerin salıverilmesi, Allah'a (cc) yaklaşma vesilesi kabul edilmiştir.⁵ İslam uleması, saldırgan düşman ordusundan ele geçirilen esirlere dahi adil davranılması gerektiği hususunda görüş birliğindedir.

Günümüzdeki göç hareketlerine baktığımızda bunun sadece zorunlu bir nüfus hareketi değil, bir yönüyle de kimliksel bir sürgün hâline geldiğini görüyoruz. İslam'ın hicret anlayışı ise tam tersidir: Hicret, inançla anlam bulan bir yeniden doğuştur. Resûlullah'ın (sav) Medi-

1. bk. 17/İsrâ, 70

2. bk. Fî Zılâl-il Kurân, Bileşik Yayınları, 9/351 İsrâ Suresi 69. ayetin tefsiri

3. bk. 17/İsrâ, 70

4. bk. 4/Nisâ, 92

5. bk. 90/Beled, 13

ne'ye hicreti, sadece bir tebdil-i mekân değil; yeni bir toplumun, yeni bir devletin ve yepyeni bir medeniyetin inşa yolculuğudur.

Tarihsel Olarak Köleliğe Üç Farklı Yaklaşım

Bugün İslam'a karşı ön yargılı ve hasmane tutum içerisinde bulunan grupların başında Yahudi ve Hristiyanlar gelir. Bu durum, çoğu zaman tarihsel hafızanın onların lehinde seçici işletilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim muharref Tevrât ve İncil'in köleliğe bakışı ile İslam'ın köleliği tedricî olarak kaldırma stratejisi karşılaştırıldığında aradaki farkın ne kadar büyük olduğu ortaya çıkar.

Muharref Tevrât kişinin öz kızını cariye olarak satması-na izin verirken⁶ aynı zamanda borcunu ödeyemeyen kişinin, borcuna karşılık kendisini köle olarak satmasından⁷ ve borçlu kişi öldüğünde eğer malı yoksa çocuklarının köle olarak alınmasından bahseder.⁸ Muharref Tevrât'a göre borçlarını ödeyemediği için kendisini köle olarak satmak zorunda kalan bir Yahudi ancak altı yıl bu statüde çalıştırılabilir, yedinci yılda onun serbest bırakılması gerekmektedir.⁹ Biraz belirsizlik payı olmakla birlikte efendisi tarafından tek gözü kör edilen ya da dişi kırılan kölenin de hürriyetine kavuşma hakkı doğar.¹⁰

Muharref İncil'in kölelere bakışının ise onun "sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin"¹¹ tavrında özetini bulan, teslimiyetçi ruhuna uygun olduğu görülür: "Ey köleler, dünyadaki efendilerinizin sözünü Mesih'in sözünü dinler gibi saygı ve korkuyla, saf yürekle dinleyin. Bunu, yalnız insanları hoşnut etmek isteyenler gibi göze hoş görünmek için yapmayın. Mesih'in kulları olarak Tanrı'nın isteğini candan yerine getirin. İnsanlara değil, Rabb'e hizmet eder gibi gönülden hizmet edin. Çünkü ister köle ister özgür olsun, herkesin yaptığı her iyiliğin karşılığını Rab'den alacağını biliyorsunuz."¹²

Bununla birlikte tarihsel doğruluk gereği şu husus da belirtilmelidir: 18 ve 19. yüzyıllarda, özellikle bazı Protestan gruplar arasında (Quakerlar, Evanjelikler, Clapham Sect gibi) kölelik karşıtı hareketler güçlenmiştir. Bu hareketler, Batı'da köleliğin kaldırılmasına yönelik toplumsal baskıyı arttırmış, İngiltere ve Amerika'da yasaların değişmesine katkı sağlamıştır. Ancak bu tarihsel gelişme, muharref Tevrât ve İncil'in köleliği ilkesel olarak ortadan kaldıran sürdürülebilir hukuki bir sistem sunmadığı gerçeğini değiştirmez. Bu bağlamda kölelik karşıtı hareketler, vahyin hükmünün doğal sonucu olmaktan ziyade, tarihsel şartların, toplumsal tepkilerin ve modern ahlak anlayışındaki değişimlerin bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır.¹³

Gerçek özgürlük, yalnızca Allah'a kul olmakla elde edilir; insanı her türlü beşerî esaretten kurtaran temel ilke tevhide dayalı özgürlüktür.

İslam ise köleliğe hem daha tutarlı hem de daha sistemli biçimde yaklaşmış; köleliğin kaynağını savaş hukukuyla sınırlamış, köle azadını ise ibadet, kefaret ve Allah'a yaklaşma vesilesi hâline getirerek tedricî bir tasfiye süreci başlatmıştır. Nafaka, adaletli muamele, azat teşviki ve köleleri özgür fertler statüsüne yükseltme yönündeki hükümler, İslam'ın, köleliği yapısal olarak çözme çabalarının temellerini oluşturmuştur.¹⁴

Halife Ömer (ra) Dönemi'nde fetih bölgelerindeki esirler köleleştirilmemiştir. Köleleştirme uygulamaları önemli ölçüde sınırlandırılmış, esirlerin çoğunlukla çalışma ve ücretlendirme gibi daha insani yöntemlerle değerlendirilmesi tercih edilmiştir. Osmanlı vakıf sistemi içerisinde yer alan "esir azadı vakıfları" kölelerin ve esirlerin kurtuluşu için önemli görevler ifa etmekteydi. Esir Azadı Vakfı (veya "Vakf-ı İtk", "Vakf-ı Tahrir-i Abîd", "Vakf-ı İtâk") denilen kurumlar, köleleri veya esirleri hürriyetlerine kavuşturmak için kurulmuş vakıflardı. Kurucular genellikle saraya yakın mütedeyyin zenginler, üst düzey bazı devlet görevlileri veya tüccarlardı. Bu tür vakıfların amacı İslam'ın teşvik ettiği bir hayır olan "köle azat etme" işini kurumsallaştırmaktı. Özellikle Akdeniz liman kentlerinde faaliyet gösteren bazı vakıflar da deniz korsanları tarafından esir alınan Müslümanların fidyelerini ödeyip kurtarmak amacıyla kurulmuş idi.¹⁵ Bu türden çabalar tarihsel süreç içerisinde köleliğin yasal ve fiilî olarak tamamen kaldırılması sonucu doğurmuştur.¹⁶

Esaret ve Hürriyet Arasında İnsan

İslam'da esaret konusu, tarih boyunca hem dinî hem de toplumsal normlarla şekillenip tevarüs eden bir hukuki kurum olarak ortaya çıkmıştır. İslam'ın esirlik, göçmenlik ve mahpusluk gibi sorunlara yaklaşımı sadece hukuki normlarla sınırlı değil, İslami ve insani bir derinliğe de sahiptir. İslam'ın bu yaklaşımı modern dünyanın düzensiz göçmenler, savaş mağdurları, beşerî sistemlerdeki uzun süreli mahpusluk ve esirler gibi sorunları için ahlaki bir model sunabilir.

6. Çıkış, 21:7
7. Levililer, 25:39
8. II. Krallar, 4:1-7
9. Çıkış, 21:2-6
10. Çıkış, 21:26
11. Matta, 5:39
12. Efesliler, 6:5-6-7-8
13. Britannica Ansiklopedisi, Clapham Sect (Clapham Tarikatı) başlığı

14. Osmanlı Devleti'nde Köleleştirme ve Azat Etme Yöntemleri, Hüseyin Bayarslan, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, C 5, S 10, s. 442
15. Ekmeleddin İhsanoğlu (ed.), Osmanlı Ansiklopedisi, "Vakıf" ve "Esir" maddeleri
16. Sultan I. Abdülmecid Dönemi'nde (1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra) 1857'de Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde genel köle ticareti yasağı ilan edilmiş ve yürürlüğe konmuştur.

Fıkıh metinlerinde, esirlerin hakları, özgür Müslimlerin esirler üzerindeki sorumlulukları ve köleliğe geçiş süreci ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Kur'ân ve Sünnet'in öngördüğü hükümler, savaş esirleri için adil muamele, karşılıksız serbest bırakma veya fidye karşılığı azat etme gibi mekanizmaları içermektedir.

Tevhid, insanın hem Rabbine hem de topluma karşı sorumluluğunu hatırlatan bir çağrıdır. Esirleri özgürleştirmek, mahpusları kurtarmak, muhacirlere yurt kazandırmak Allah'ın (cc) yeryüzündeki adaletini gerçekleştirme amelleridir. Gerçek hürriyet, yalnız Allah'a kul olmaktan geçer. Bu bilinçle hareket eden toplumlar hem kendi esaretlerini hem de başkalarının tutsaklıklarını sonlandırabilirler. Şüphesiz ki bir toplum ancak yerli veya muhacir tüm fertlerin sahih inanç, salih amel ve adalet temelinde gerçek özgürlüğüne kavuşabilir.

Uygulanabilir Çözüm Önerileri

Modern çağda, İslami hareketler siyasal açıdan alan kazandıkları ve güç yetirebildikleri ölçüde tevhidî bir dayanışma bilinciyle uluslararası insan hakları söylemine ahlaki bir ruh kazandırabilirler. Bu, Batı merkezli değil, tevhid ve sünnet merkezli ve insanlık onuru temelli bir anlayış oluşturmak anlamına gelir. Tarihsel anlamıyla yasal veya fiili olarak kölelik günümüzde mevcut değil gibi görünüyor, ancak modern manada köleliğin farklı formlarda var olup olmadığı hususu ayrıca tartışılabilir bir konudur. Aşağıda sıralayacağımız öneriler, Müslümanların mevcut kapasiteleri ve zorunlu olarak uluslararası konjonktürün elverdiği şartlarda kademeli biçimde uygulanabilecek bir yol haritası olarak sunulmuştur.

Esirler ile mahpusların kurtuluşu ve muhacirlere yardım faaliyetlerinin etkin ve kesintisiz bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için kurumsal bir kimlikle vakıf sistemi yeniden canlandırılmalıdır. Tarihte “esir azadı vakıfları” gibi kurumlar, bireysel değil, toplum temelli çözümler üretmiştir. Bu yaklaşım günümüzde dijital platformlar aracılığıyla yeniden canlandırılabilir; örneğin, “Esir ve Muhacir Yardım Platformu” adı altında bir web ve mobil uygulama üzerinden bağış toplama, gönüllü katılım, proje izleme ve şeffaf raporlama yapılabilir. STK'lar, dernekler ve vakıflar platform üzerinden iş birliği yaparak daha geniş bir etki alanı yaratabilir.

Batı ülkelerinde veya İslam coğrafyasında yaşayan Müslümanların, esir ve muhacirlerin özgürleşmesi için “Esir ve Muhacirlerle Küresel Dayanışma Ağı” şeklinde maddi, diplomatik ve manevi yardım ve dayanışma mekanizmaları kurulabilir. Ağ, sadece maddi destek sağlamakla kalmayıp hukuki danışmanlık, psikososyal destek ve farkındalık eğitimlerini de içerecek şekilde tasarlanabilir. Yıllık raporlar ve çevrim içi toplantılarla dayanışmanın görünürlüğü artırılabilir.

İslam hukukçularının, klasik fıkıh birikimini güncel insan hakları söylemiyle yeniden yorumlayarak uluslararası düzeyde geçerli bir “İslami İnsani Hukuk” modeli geliştirmesi için yetkin hocaların gerekli girişimleri başlatması isabetli olacaktır. Bu model, pilot projeler aracılığıyla test edilebilir ve örneğin belirli bir şehirde muhacir hakları üzerine uygulanarak, uluslararası rapor ve akademik iş birliğiyle yaygınlaştırılabilir.

İslami referansla toplum yararına faaliyetlerde bulunan vakıf, dernek gibi STK'lar ve cemaatler, esir ve muhacirlerin rehabilitasyonu konusunda Resûlullah'ın (sav) “Muâhât” (مُؤَاهَاة)/kardeşleştirme modelini modern versiyonla uygulayabilir. Bu amaçla “Mentor Kardeşlik Programları” geliştirilebilir; toplumun farklı kesimlerinden gönüllüler, pilot çalışma alanı olarak belirlenen yerlerde en başta seçilmiş muhacirlerle eşleştirilerek sosyal, eğitimsel ve ekonomik destek sağlayabilir. Böylece gıda kolisi veya nakdî ve aynı yardım döngüsünden çıkılarak daha nitelikli ve ileri düzeyde sürdürülebilir toplumsal dayanışma ve entegrasyon sağlanabilir.

İslam'ın sadece birtakım zikir ve ibadetle değil; adalet, özgürlük, dayanışma ve sorunlara çözüm üretimiyle yaşanması gerektiğini vurgulayan eğitim modelleri geliştirilip uygulanmalıdır. Bu kapsamda okullarda, mescitlerde veya online platformlarda modüler eğitim programları oluşturulabilir. Konular; insan hakları, toplumsal adalet, afet ve kriz yönetimi, gönüllülük ve dayanışmayı kapsayabilir.

Tüm projeler için şeffaf izleme ve değerlendirme mekanizmaları oluşturulmalıdır. Performans ve etki raporları hazırlanarak toplumsal güven artırılabilir, uluslararası iş birliği kolaylaşabilir ve başarılı modeller diğer bölgelerde de uygulanmak suretiyle çoğaltılabilir.

Bu öneriler, Müslüman toplulukların mevcut kaynaklarını ve kapasitelerini etkin biçimde kullanarak hem yerel hem uluslararası düzeyde insan hakları ve dayanışma kültürünü geliştirmelerine imkân sağlar. Kurumsal yapıların güçlendirilmesi, dijitalleşme, çağdaş “Muâhât” (مُؤَاهَاة)/kardeşleştirme modelleri ve eğitim programlarıyla somut, uygulanabilir ve istikrarlı bir şekilde sürdürülebilir bir yol haritası oluşturulabilir. Gayret bizden, muvaffakiyet Allah'tandır (cc).

BİR ÇEKİRDEĞİN İRADESİ: SESSİZ DİRİLİŞ

HER ŞEYE DAİR

Zeynep BAYANCUK

Toprağa bırakılan bir zeytin çekirdeği, ilk bakışta sıradan bir taş parçası gibi görünür. Sert, çıkıntılı ve cansız... Dışarıdan bakıldığında ne bir hayat belirtisi taşır ne de bir gelecek vadeder. Oysa o sert kabuğun içinde, karanlıkta ve sessizlikte saklanmış mübarek bir sır vardır: Sabırla demlenen bir yaşam... Çekirdek, zamanın akışına teslim olmuştur ama bu teslimiyet bir vazgeçiş değildir. Çimlenmek için acele etmez, bilir ki her oluşun bir vakti, her “Ol!” emrinin bir tecellisi vardır.

İrade eğitimi de tam olarak budur. İnsan, kendi içindeki cevheri bir çırpıda ortaya çıkaramaz. Önce içsel bir hazırlık, derin bir bekleyiş gerekir. Çekirdeğin kendi kabuğunu içeriden zorlayarak kırması gibi; insan da kendi tembelliğini, korkularını ve kemikleşmiş alışkanlıklarını kırmak zorundadır. Bu sancılı bir doğumdur. Ama irade, tam da bu konfor alanını yırtan sancının içinden boy verir.

Aylar sonra o sert kabuk çatlar ve incecik bir filiz yükselir topraktan. Öyle narindir ki rüzgârda eğilir, Güneş’in hararetinde kuruyacak gibi olur, fazla yağmurda boğulma tehlikesi yaşar. Fakat bu kırılganlık, aslında büyümenin ve hayata tutunmanın ilk işareti olan köklerin daha da derinleşmesi için gereklidir. İrade eğitimi de başlangıçta böyle kırılgandır. “Hayır.” derken zorlanır, hazzını ertelemeyi denerken defalarca pes eder. Ancak fidenin rüzgârda eğilip bükülmesi gibi, insanın iradesi de bu gelgitlerle güçlenir.

Yıllar geçer, fide gövde kazanır, dallar budaklar verir. Henüz ortada meyve yoktur ama ağacın “mübarek” bir sabrı vardır. Zeytin ağacı acele etmez; zaman onun için bir rakip değil, sadık bir dosttur. Derin kökleriyle toprağa, yani aslına tutunur. Güneşle pişer, rüzgârla sınanır.

Bir insanın karakteri, üç beş günlük geçici heveslerle değil; zeytin ağacının yıllarca meyveyi beklemesi gibi, “istikrar” toprağında olgunlaşır. Çocuklarımıza irade eğitimi verirken, onların düştüğü her âni aslında kalkmayı öğrenme fırsatı, her küçük adımı ise büyük bir yürüyüşün muştusu olarak görmek gerekir.

On yılın sonunda zeytin ağacı meyvesini sunar. O küçük taneler sadece birer besin değildir; çekirdeğin karanlıktaki sessiz bekleyişinin, fidenin fırtınadaki direncinin ve ağacın yıllara yaydığı sabrın somutlaşmış hâlidir, bir ödüldür. İrade eğitimi de nihayetinde böyle bir meyve verir: Sabırla durulan, zorluklara karşı direnç kazanan ve kararlarını rıza-i İlahi süzgecinden geçiren bir şahsiyet...

Zeytin çekirdeğinin yolculuğu, aslında insanın fitrat yolculuğunun bir tercümesidir.



İLETİŞİMİN KALBİ: KENDİNİ İFADE ETMEK

***Kendini ifade edebilen birey,
duygularını tanır, ilişkilerini sağlıklı
yürütür ve kendini daha iyi anlar. Kişi,
anlattığı kadardır. Çünkü insan, kendini
anlatabildiği ölçüde anlaşılır ve
anlaşılabildiği ölçüde huzur bulur.***

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resulüne salat ve selam olsun.

İnsan, anlaşılacak ve kendini anlatmak ister; çünkü bu, varoluşunun bir parçasıdır. İletişim de bu ihtiyacın karşılık bulduğu, duygu ve düşüncelerin paylaşıldığı bir süreçtir. Ancak iletişim yalnızca kelimelerin aktarımı değil; duyguların ve düşüncelerin karşılıklı olarak paylaşıldığı anlamlı bir süreçtir. Rahmân Suresi'nde geçen "Ona, beyanı (konuşup kendini ifade etmeyi) öğretti."¹ ayeti de bu yeteneğin insanın yaratılışındaki ilahi bir nimet olduğunu ifade eder. Bu ayet, insanın konuşma ve kendini ifade etme yeteneğinin Allah tarafından verilen özel bir lütuf olduğunu hatırlatır. "Beyan" kelimesi, sadece söz söylemeyi değil; duyguyu, düşünceyi ve niyeti doğru biçimde aktarabilme kabiliyetini de kapsar. Yani iletişim, yalnızca bir insani beceri değil, ilahi bir emanettir, nimettir. İnsan, kendini ifade ettikçe bu emaneti yasar.

Bu yazımızda, iletişimin en derin yönlerinden biri olan kendini ifade etme becerisine değineceğiz inşaallah. Çünkü insan, kendini ifade edebildiği ölçüde anlaşılır; anlaşıldığı ölçüde de huzur bulur.

İletişimi açıklayan en öz tanım iletişimin bilgi ya da duygu aktarımı olduğudur. İletişim, insanın kendini ifade etme biçimidir. Yalnızca konuşmak değil; hisleri, düşünceleri ve ihtiyaçları paylaşma yoludur. Bazen bir kelimeyle, bazen bir bakışla, bazen de sessizlikle bile iletişim kurarız. Çünkü insan, yaratılışı gereği anlatmaya ve anlaşılmaya muhtaçtır.

İletişimin amacı yalnızca bir mesajı iletmek değildir; asıl amacı iki kalp arasında bağ kurmaktır. Bir annenin "Korkma." derken verdiği güven, bir babanın "Aferin." sözüyle kazandırdığı özgüven, bir öğretmenin "Seni anlıyorum." dediğinde sağladığı aidiyet hissi... Tüm bunlar, iletişimin kalpten kalbe uzanan yönünü gösterir.

İletişimi kolaylaştıran unsurlardan biri de bireyin anlaşılabilirliğinin yüksek olmasıdır. Bu da büyük ölçüde kişinin ifade edici diliyle ilgilidir. İfade edici dil, yalnızca kelimeleri kullanma biçimi değil; duyguyu, düşünceyi ve niyeti doğru şekilde aktarabilme becerisidir. Kimi zaman bir cümlenin

1. 55/Rahmân, 4

tonu, seçilen kelimelerden çok daha fazla anlam taşır. Kendini açık, samimi ve dengeli bir dille ifade eden kişi, karşısındakinde güven duygusu oluşturur. Çünkü ifade edici dil, iletişimin zeminini sağlamlaştırır; yanlış anlaşılmalara azaltır, duyguların doğal akışta paylaşılmasını sağlar. İnsan için kendini ifade etmek bir ihtiyaçtan çok daha fazlasıdır varlığını anlamlandırma biçimidir.

Kendini ifade edebilen birey, duygularını tanıır, ilişkilerini sağlıklı yürütür ve kendini daha iyi anlar. Kişi, anlattığı kadardır. Çünkü insan, kendini anlatabildiği ölçüde anlaşılır ve anlaşılabilirdiği ölçüde huzur bulur. En önemlisi, anlatamadığında iç dünyasında bir sessizlik büyür. Duygular kelimelere dökülemediğinde, o duygular davranışa dönüşür. Yetişkinlerde bu sessizlik bazen kırılganlığa, bazen iletişim kopukluğuna; çocuklarda ise öfkeye, çekingenliğe ya da içe kapanmaya yol açar. Kendini ifade edemeyen bir çocuğun dünyası çok daha kırılgandır. O, duygularını anlatamadığında yanlış anlaşılır; anlaşılmadıkça içine kapanır. “İnat ediyor”, “utangaç”, “söz dinlemiyor” gibi görünen davranışların ardında çoğu zaman duyulmamanın acısı yatar. Çocuğun ağlaması, öfkelenmesi ya da sessizliğe bürünmesi, aslında “Beni anlayın.” çağrısının farklı biçimleridir.

Peki İfade Edici Dil Becerilerini Nasıl Geliştirebiliriz?

İletişimin temel taşlarından biri olan ifade edici dil, doğuştan gelen bir yetenekten (herhangi bir gelişimsel problem olmadığı sürece) geliştirilebilir bir beceridir. Kendimizi doğru, etkili ve samimi bir biçimde ifade edebilmek için hem dilimizi hem de duygusal farkındalığımızı beslememiz gerekir. Haydi, bu dört maddeyi birlikte inceleyelim.

1. Kendini tanımakla başlar.

İfade edici dilin temeli, bireyin kendini tanımasıyla atılır. Kişi ne düşündüğünü ne hissettiğini ve neye ihtiyaç duyduğunu fark etmeden bunları doğru biçimde ifade edemez. Kendini tanımak, duyguların ve düşüncelerin kaynağını anlamayı sağlar; bu da anlatımı daha bilinçli ve tutarlı hâle getirir. Birey iç dünyasında ne kadar farkındalık sahibiyse, dış dünyada kendini o kadar net ifade edebilir. Dolayısıyla, etkili iletişimin ilk adımı kendini anlamaktan geçer.

2. Kelime dağarcığını zenginleştirmek gerekir.

Bireyin düşüncelerini açık, tutarlı ve etkili biçimde aktarabilmesi, sahip olduğu kelime çeşitliliğiyle doğru ilişkilidir. Geniş bir kelime dağarcığı, anlatımın hem doğruluğunu hem de derinliğini artırır. Okuma, dinleme ve gözlem gibi etkinlikler; kelime bilgisini geliştirmenin yanı sıra dilin yapısını ve kullanım biçimlerini de pekiştirir. Bu sayede birey, duygu ve düşüncelerini daha anlaşılır, düzenli ve akıcı bir biçimde ifade edebilir.

3. Dinlemeyi öğrenmek.

İfade edici dil yalnızca konuşmayla değil, etkin dinleme becerisiyle de gelişir. Kişi dinlerken, karşısındakinin duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışır; bu süreç, kendi ifade biçimini de zenginleştirir. Dinlemek, kelimelerin ötesindeki anlamı fark etmeyi ve duygusal tonları çözümlmeyi öğretir. Kendini iyi ifade eden birey, aynı zamanda iyi dinleyen kişidir; çünkü başkalarının anlatım biçimlerini gözlemleyerek, kendi dilini ve anlatım gücünü geliştirir. Bu nedenle dinleme, ifade edici dilin hem aynası hem de besleyicisidir.

4. Yazmak ve düşünmek.

Yazmak, ifade edici dilin gelişimini destekleyen etkili araçlardan biridir. Birey yazı aracılığıyla düşüncelerini düzenler, kelime seçimlerini fark eder ve dilini bilinçli biçimde geliştirir. Yazma süreci, kişinin kendi iç sesini duymasına ve düşüncelerini yapılandırmasına yardımcı olur. Düzenli olarak yazmak, ifade becerisini güçlendirirken düşünme alışkanlığını da derinleştirir. Bu nedenle yazmak, yalnızca bir anlatım biçimi değil, aynı zamanda düşünmeyi öğrenmenin bir yoludur.

İfade edici dilin gelişimi; kelime dağarcığını zenginleştirmek, etkin dinleme alışkanlığı kazanmak, yazma ve düşünme becerilerini beslemek gibi süreçlerle güçlenir. Bunların her biri, bireyin hem zihinsel hem de duygusal derinliğini artırır.

Bir bakıma insan, varlığını iletişim aracılığıyla görünür kılar. Duygularını, düşüncelerini, hatta suskunluklarını bile ifade ederek kendini anlatır. Bu yüzden iletişim yalnızca bir konuşma eylemi değil, ruhun dışa yansıma biçimidir. Kişi ne kadar kendini tanıır ne kadar duygularının farkında olursa, o kadar anlamlı bir iletişim kurabilir.

İfade edici dil becerileri, bireyin hem iç dünyasını hem de ilişkilerini şekillendirir. Kendini doğru ifade edebilen bir insan, anlaşılmadığı için kırılmaz, duygularını bastırmak yerine paylaşır, içsel huzurunu korur. Bu beceri, çocukluk döneminden itibaren desteklenmeli; bireyin duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebileceği güvenli iletişim ortamları oluşturulmalıdır. Çünkü her insan duyulmak, görülmek ve anlaşılmak ister.

Bir sonraki yazımızda, çocukluk döneminde ifade edici dil becerilerindeki geriliğin nasıl fark edilebileceğini, yaşa göre hangi dil ve ifade özelliklerinin beklenmesi gerektiğini ve ebeveynlerin çocuklarının iletişim becerilerini desteklemek için uygulayabileceği küçük ama etkili ipuçlarını ele alacağız inşallah.

Rabbim, dilimizi doğru sözle, kalbimizi güzel niyetle süslesin. Selam ve dua ile...

ZORLANMAK VE ÖĞRENME

Zorluk, insanın dayanıklılığını artırır, baş edebilme kabiliyetini geliştirir. Bu gelişim için üç şart vardır. Birincisi: Maruz kalınan şeyin insanı zorlayacak bir seviyede olması gerekir. İkincisi: Zorluğun sürekli olması gerekir. Üçüncüsü: Zorluğun giderek artması gerekir. Bu üç şart aynı zamanda üç incelik de içerir.



Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu,

Önceki yazılarımızda beynimizin öğrenme süreçlerinden ve öğrenmeyi etkileyen faktörlerden bahsetmiştik. Bu yazımızda da vücudun temel gelişim mekanizması olan zorlanmayı konuşacak; zorlaştırmak ve zorlamak arasındaki ayrıma değinmeye çalışacağız. Çaba bizden, başarı Allah'tandır (cc).

Rabbimiz (cc) insan bedenini yaratırken bazı işleyişler, refleksler ve mekanizmalar takdir etmiştir. Fitri olan bu mekanizmalar her insanda aynıdır ve belli kurallarla işler. Bu işleyişin her insanda aynı olması, kişiden kişiye değişmemesi çok büyük bir nimettir. Böylece insanoğlu fitri (doğal) olanı bilir, bozulmaları (hastalıklar) saptayabilir, bunları normale döndürmek için maddi ve manevi şifa yolları arayabilir; mekanizmaları zayıflatan ve güçlendiren faktörleri keşfedebilir.

Bir şeyin işleyiş mekanizması ve bozulma yolları çok önemlidir. Çünkü bir şeyin işleyiş mekanizmasını bilerseniz onu neyin geliştirdiğini ve yavaşlattığını bilirsiniz. Bir şeyin nasıl bozulduğunu bilerseniz onu tamir etme yollarını keşfedebilirsiniz. Örneğin Rabbimiz (cc) Kur'an'da sadece şirki ve tevhidî anlatıp bırakmıyor. Şirk budur, tevhid de budur, diyerek seçim yapmamızı beklemiyor. Peygamber gönderiyor ve tevhidîden şirke doğru bozulmanın nasıl adım adım gerçekleştiğini öğretiyor. Her bir adımda tedavi ve tamir mekanizmalarını da haber veriyor. Örneğin ahlakın doğrusunu ve yanlışını söylemekle kalmıyor. Adım adım insanın nasıl yoldan çıktığını örneklerle açıklıyor. Saptırıcı mekanizmaların nasıl işlediğini detaylarıyla anlatıyor. Şeytanın ve nefsin tuzaklarına karşı önlemleri ve tamir mekanizmalarını da öğretiyor.

İnsan bedeni, Allah'ın (cc) Kur'an'da çokça dikkat çektiği kevnî ayetlerden bir tanesidir. Yaratılışından fizyolojik özelliklerine, fitratından ruh dünyasına, bireysel aklından toplumsal yapısına kadar birçok detay vardır. İnsan ayeti de Rabbimizin kurallarına tabi olduğuna göre; bir fizyolojisi (fitrat), bozulma durumları (hastalık), tedavi ve tamir mekanizmaları vardır.

Yaklaşık 350 yıl önce hücrenin keşfinden bu yana, insanoğlunun vücuduyla ilgili önemli bilgiler elde edildi. Bedenin en önemli gelişim vesilesi saptandı: Zorlamak ve zorlanmak!

İnsan hücresi, hücrelerin oluşturduğu dokular ve organlar gelişim gösterebilmek için yaşamları boyunca zorluklara maruz kalır. Zorluk ânlarında potansiyellerini keşfeder, mevcut imkânlarını devreye sokabilir ve dayanıklılığını arttırıp, olduğundan daha iyi bir versiyonuna dönüşebilir.

Örneğin insan kas, kemik ve eklemlerini geliştirmek için spor yapar, ağırlıklarla çalışır. Güçlenmek için kasları ve kemikleri zorlayan ağırlıklarla çalışması gerekir. Zorlamayan ağırlıklar hücrelerin potansiyelini açığa çıkaramaz ve geliştiremez. Bu nedenle yüz gramlık ağırlıklar üretilmez.

Spor yapan insanlar çok iyi bilir ki tek seferlik zorlamak da kasları geliştirmez. Zorluğa periyodik olarak maruz kalmak gerekir. Bu nedenle spor yaparken kasların esneyip dinlenebileceği kısa molalardan oluşan on beş yirmi tekrarlı setler hâlinde çalışılır.

Zorlamak ve bunu sürekli yapmak da yetmez. Vücut geliştikçe zorluk seviyesinin de kademeli olarak arttırılması gerekmektedir. Örneğin beş kiloluk ağırlık başlarda kaslarınızı zorlayıp sizi geliştirirken biraz zaman geçtikten sonra kaslarınız beş kiloyu çok rahat kaldıracak hâle geldiği için ağırlığın miktarını arttırmanız gerekir. Aksi hâlde kaslarınız gelişmez.

İnsanın zorlandıkça gelişen bir yapıya sahip olması yeni keşfedilmiş bir bilgi gibi gözükse de Rabbimiz (cc) Kur'ân'da insanı zorluğa maruz kalan ve dayanabilen bir fitratla yarattığını bizlere haber veriyor:

“Andolsun ki biz insanı zorluk içinde yarattık. (Zorlu imtihanlara tabi tutulur ve zorluklara dayanıklıdır.)”¹

Zorluk, insanın dayanıklılığını arttırır, baş edebileceği kabiliyetini geliştirir. Bu gelişim için üç şart vardır. Birincisi: Maruz kalınan şeyin insanı zorlayacak bir seviyede olması gerekir. İkincisi: Zorluğun sürekli olması gerekir. Üçüncüsü: Zorluğun giderek artması gerekir. Bu üç şart aynı zamanda üç incelik de içerir. Birincisi: Maruz kalınan şey insanı zorlamalıdır, ancak zorluk, dayanma gücünü aştığında yıkım başlar. Örneğin otuz kilo ağırlıkla kas ve kemik gelişim gösterirken iki yüz kiloda aynı kemiklerde kırılma, kaslarda yırtılma görülür. İkincisi: Tek seferlik zorluk gelişim için yeterli değildir, bununla beraber dinlenmenin ve molanın olmadığı bir süreklilik de arıza verir. Örneğin dinlenmeden spor yapıldığında kramplar ve kas kasılmaları görülür, dinlenmeden uzun süre ağırlık kaldırıldığında kaslar katılaşır. Üçüncü ve en incelikli bakış gerektiren kısım: Zorluğun derecesi arttırılırken insanın mevcut durumu göz önüne alınmalıdır. Zorlama

derecesi hikmetsiz, yersiz veya keyfi olduğunda gelişim değil, problemler ortaya çıkar.

Zorlanmak ve öğrenme

Zorlukla beraber gelişmek, vücudumuzun her hücresinin işleyişinde vardır. Beyin nöronlarımız da kaslarımız gibi bir şeyleri öğrenmeye çalıştıkça, zorlandığı hâlde bırakmadıkça, tekrar ettikçe, aralıklarla başına oturup okuyup, yazıp, çizip öğrenmek için uğraştıkça güçlenmeye başlar, çevresindeki hücrelerle bağlantı kurar; bu sürecin sonunda azmettiği şeyi öğrenebilir. Eğer bir insan hayatı boyunca öğrenme hedeflerini belirler ve bunu kademeli olarak arttırırsa, öğrendiği sırada beynin birçok bölgesi çalıştığı için zekâ ve akıl kapasitesi artar.

İnsanoğlu yaratılış fizyolojisi itibarıyla zorlanmadıkça gelişim gösterebilen bir canlı değildir. Kendisine kolay olanı yapmak, zaten yapabildiği şeyleri tekrarlamak, iyi olduğu şeylerin etrafında dönmek, alıştıklarının sınırından çıkamamak, bir şeyleri öğrenirken zorlandığı ân bırakmak insanı geliştirmez, olduğundan daha iyi bir seviyeye taşımaz, aksine zamanla köreltir.

Zorlukla ilgili önemli bir incelik daha vardır. Zorlamak ile zorlaştırmak birbirinden çok farklı kavramlardır. İnsan ayeti kevnî kurallara göre, zorlandığında gelişen bir canlıdır. Peygamberimizin (sav) zorlaştırmayı yasakladığı hepimizin çok kullandığı “Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız.”² hadisi ile bu bilgiyi bir arada değerlendirdiğimizde ilk etapta şer’i bir hadis, kevnî bir ayet ile zıt manalar içeriyor gibi gelebilir, oysa burada bir incelik vardır. Yazı boyunca anlatmaya çalıştığım “zorlamak” kavramı, mevcut potansiyelini ortaya çıkarabilmek ve gelişim gösterebilmek için gereken itici güç olup, nihayetinde işin yapılmasını anlatırken “zorlaştırmak” kavramı, güçleştirmek, olduğundan daha zor hâle getirmek olarak tanımlanıp işin yapılamaz hâle gelmesini anlatır. Birinde işi yaparken kişinin potansiyeli açığa çıkarken diğeri kişinin mevcut potansiyelini engelleyerek işin yapılmamasına neden olur.

Öğrenme aşamalarından biriyle örnek verirsek öğrenmek için bilgiyi depolamak (hafıza) ve bilgiye ihtiyaç olduğunda geri çağırıp (hatırlama) bilgiyi kullanabilmek gerekir. Bilgiyi hafızada tutmak kolay bir süreç değildir. Çaba gösterip sürekli ezberlemeye çalışması, unuttukça tekrar etmesi, hatırlatıcılar oluşturması gerekir. Bunlara rağmen unuttuğu şeyleri yeni baştan ezberlemesi gerekir. Bir süre bu zorluğa dayandıkça, öğrenme çabasına devam ettikçe, zamanla öğrenme ve ezberleme becerisinin geliştiğini, daha kolay öğrendiğini ve hafızasının arttığını görür. Bilgi depolamak için insanın çaba göstermesi kendisini zorlamasıdır ve bu, kişiyi geliştirir.

Hatırlatıcı birçok teknik ve yardımcı materyaller vardır. Bu tekniklerden insanın kendisine uygun olanı seçmesi

1. 90/Beled, 4

2. Müslim, 1732

kolaylaştırmak, kendisine uygun olmayan bir teknikte ısrar etmesi, “Kendimi geliştirmeliyim.” düşüncesiyle hareket etmesi zorlaştırmaktır. Örneğin teknolojiyi kullanmakta zorlanan bir insan hatırlatıcı olarak kalem ve not defteri kullanabilir. “Kendini geliştirmelisin, telefonuna not defteri indir, tabletinde dijital notluk edin.” diyerek zorlaştırmasına gerek yoktur, en nihayetinde amaç işin/bilginin kaydedilmesi ve hatırlanmasıdır. Bunun hangi yöntemle yapılacağı kişinin kolayına gelen şekilde olabilir. Bir kişi “Ben hatırlamakta problem yaşıyorum, o nedenle bu işi/ çalışmayı yapmayayım, bu dersi öğrenmeyeyim.” dediğinde, hafıza kapasitesini zorlamadığı için nihai hedefine ulaşamaz ve gelişim gösteremez. Nasıl ki kolaycılık ile kolaylaştırmak farklı kavramlarsa zorlamak ile zorlaştırmak da farklı kavramlardır.

Hata ve öğrenme

Zorlukla bağlantılı bir madde olan hatalar, öğrenmede çok etkili araçlardan bir tanesidir. Örneğin insan kendi hayatına baktığında aldığı en büyük dersleri hatalardan sonraki tecrübelerinden edindiğini görebilir.

İnsanın zihni doğruyu öğrendiğinde ve bedeni bilgiyi uyguladığında iki aşamalı bir işlem görülür. Bilgilerimizin büyük kısmını bu iki aşamalı işlemler oluşturur. Ancak kişi hata yaptığında yanlışını görür, neden yanlış olduğunu anlamaya çalışır, doğrusunu öğrenir, doğrusunu uygular ve son olarak biraz da basiretli ise yanlışla götüren kritik noktaları da saptar... Bu nedenle hata telafisi insan zihninde çok aşamalı bir süreçtir ve her aşamasında hücreler zorlanır, çabalar; bu da hücreyi geliştirir ve güçlendirir.

Örneğin sınava hazırlanan bir genç için yanlış yaptığı, çözemediği sorular daha öğreticidir, çocuk ve gençlerde açığa çıkan hatalar öğrenme için mükemmel fırsatlardır, bir topluluğun yaptığı hata ânları, öğrenme hedefleri çıkarmak için harika zamanlardır.

İnsanın âcizliğini ve hata onarım sürecinin kula faydasını bilen Rabbimiz (cc) insandan “hatasız” olmasını beklemeyiz, hata yapmasını ve “tevbe etmesini” bekler.

Peygamber (sav) bir hadisinde “Eğer siz günah işlemeseydiniz Allah sizi götürür, yerinize günah işleyen ve tevbe eden bir topluluk getirirdi.”³ buyurmuştur.

Burada dikkat etmemiz gereken iki husus vardır: Birincisi, hatanın kendisi insanı geliştirmez. Hata sonrası yaşananlar; hatayı anlamak, pişmanlık, hatayı onarmaya çalışmak, yani tevbe süreci insanı geliştirir. İkincisi ise “İnsan hatalardan daha iyi öğreniyormuş.” düşüncesiyle hataya karşı bir gayret, günaha karşı bir cüret, hata yapıldığında arsız tutumlar sergilenmemesi gerektiğidir. İnsan zaten yaratılış itibarıyla yaşamın doğal akışında hata yapar. Doğruya gayretli olup, içten gelen mahcubiyetle hatayı onarmak, telafi etmek gerekir. Samimiyet kendisini bu ânlarda gösterir.

Bir sonraki yazımızda buluşmak duasıyla. Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun.



3. Müslim, 2748

NERESİNDEN TUTSAK DA ELİMİZDE KALMASA

Selamun aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu.

Bizlere hidayet eden El-Hadi, karanlıklardan aydınlığa çıkararak merhamet eden Rahman ve Rahim olan Allah'a hamdolsun.

Bu yazımızda sizlerle eğitimin uygulayıcılarına temel bir inceleme yapacağız inşaallah. Eğitim uygulayıcıları denildiği zaman bu kısma birçok kişiyi dahil edebiliriz fakat biz yönümüzü öğretmenlere çevirelim.

Mezun olurken, göreve başlarken (burası ayrı bir facia) bile yapmanız gereken ritüeller var. Bunlardan biri ve onlar için en kutsal olanı öğretmen yemini:

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 2670 Sayılı kanunla değişik 6. maddesine göre;

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına, Atatürk inkılap ve ilkelerine, Anayasada ifadesi bulunan Türk Milliyetçiliğine sadakatle bağlı kalacağım; Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını milletin hizmetinde olarak tarafsız ve eşitlik ilkelerine bağlı kalarak uygulayacağım; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyip, koruyup, bunları geliştirmek için çalışacağım, insan haklarına ve Anayasanın temel ilkelerine dayanan milli, demokratik, laik bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarımı bilerek bunları davranış halinde göstereceğime namusum ve şerefim üzerine yemin ederim."

Subhanallah! Neresinden tutsan elinde kalan bir metin. Adı Milli Eğitim olan ama aslına baktığımız zaman hangi millete ait olduğu belli olmayan bu çark çocuklarımızı öğüttükçe öğütüyor.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın **ilk 4 maddesi** şunlardır:

Madde 1 - Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Madde 2 - Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

Diyelim ki biz çocuğumuzu buraya teslim ettik. (Allah korusun) Dedikleri gibi ahlaki, insani, manevi ve kültürel bir gelişim elde eder miyiz? Elbette hayır. Sokağa çıkıp baktığımız zaman bu sistemin çıktılarını net bir şekilde görmekteyiz. Okullardaki ahlaksızlıklar ağza alınmayacak boyutta. Bırakın Müslimleri, İslami hassasiyeti olmayan insanlar bile çocuklarını okullara göndermek istemiyor.



“Bunlarla daha çok ilgilenmemiz lazım. Çünkü diğerleri bizden ama bu bizden değil. Bunu da yanımıza çekmemiz lazım.”

Madde 3 - Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe, bayrağı, şekli, milli marşı ve başkenti bellidir.

Madde 4 - Anayasanın 1. maddesindeki Devletin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2. maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3. maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

İlk dört maddenin bile durumun anlaşılması için yeterli olduğunu düşünüyorum.

Atatürk inkılap ve ilkelerine:

Halkçılık: Toplumun tüm kesimlerinin eşit haklara sahip olması.

Devletçilik: Ekonomik alanda devletin rolünün artırılması.

Cumhuriyetçilik: Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olması.

Laiklik: Din ve devlet işlerinin ayrılması.

Milliyetçilik: Türk milletinin bağımsızlığı ve ulusal birliğinin önemi.

İnkılapçılık: Sürekli yenilik ve reform anlayışı.

• Rabbimiz ne diyor?

“(Mutlak hâkimiyet/egemenlik sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eden) El-Melik, (hak ve hakikatin kaynağı) El-Hak olan Allah yücedir. Kur’ân’ın sana vahyedilişi bitmeden (onu ezberlemek için) acele etme! De ki: ‘Rabbim, benim ilmimi arttır.’ ”¹

“(Mutlak hâkimiyet/egemenlik sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eden) El-Melik, (hak ve hakikatin kaynağı) El-Hak olan Allah (böylesi batıl zanlardan ne kadar da) yücedir. O’ndan başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilah yoktur. O, kerim olan arşın Rabbidir.”²

“Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar. Güneş’i ve Ay’ı emre amade kılmıştır. Her biri belirlenmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte bu, sizin Rabbiniz olan Allah’tır. **Hâ-**

kimiyet/Egemenlik yalnızca O’na aittir. O’nun dışında dua ettikleriniz, kıl kadar dahi bir şeye sahip değildir.”³

Türk milliyetçiliğine:

Peki İslam’da ırkçılığa bakış nasıldır?

Ebü Saîd’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz Rabbiniz birdir, babanız da birdir. Arap’ın Acem’e, Acem’in Arap’a; kırmızının (beyazın) siyaha, siyahın da kırmızıya (beyaza) hiçbir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva ileldir.”⁴

“Kim ırkçılık propagandası yaparak veya kabileciliğe/ırkçılığa destek vererek yoldan çıkmış bir topluluğun bayrağı altında öldürülürse, onun ölümü câhiliye ehlinin ölümü gibidir.”⁵

“İrkçılığa çağıran bizden değildir. İrkçılık davası uğruna savaşıyan bizden değildir. İrkçılık davası uğruna ölen bizden değildir.”⁶

Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyip, koruyup, bunları geliştirmek için çalışacağıma:

Diyelim ki biz çocuğumuzu buraya teslim ettik. (Allah korusun) Dedikleri gibi ahlaki, insani, manevi ve kültürel bir gelişim elde eder miyiz? Elbette hayır. Sokağa çıkıp baktığımız zaman bu sistemin çıktılarını net bir şekilde görmekteyiz. Okullardaki ahlaksızlıklar ağza alınmayacak boyutta. Bırakın Müslimleri, İslami hassasiyeti olmayan insanlar bile çocuklarını okullara göndermek istemiyor.

Milli, demokratik, laik bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarımızı:

Yani diyor ki bak İslam’a bizim sistemde yer yok. İslam’da din, devlet ve hayat birbirinden ayrılmaz ve yalnızca Allah’ın çizmiş olduğu sınırlar içindedir. Buna da şeriat denir. Demokratik, laik sistemlerin şeriatla bir arada olması su ile yağın birbirine karışması kadar mümkün olabilir. Şeriata uymak Allah’ın emridir. Her şeyimizin Allah için olması atamız İbrahim’in (as), önderimiz Muhammed’in (sav) yoludur.

“De ki: ‘Şüphesiz ki benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.’ ”⁷

“Sonra seni, (ilahi) emre dayalı bir **şeriat** üzere kıldık. Ona uy. **Bilmeyenlerin hevalarına/arzularına uyma.**”⁸

1. 20/Tâhâ, 114

2. 23/Mü’minûn, 116

3. 35/Fâtır, 13

4. El-Mu’cemu’l Evsat, 4749

5. Müslim, 1848

6. Ebu Davud, 5121

7. 6/En’âm, 162

8. 45/Câsiye, 18

Namusum ve şerefim üzerine yemin ederim:

“Peygamber (sav) şöyle demiştir: ‘Kim Allah’tan başkası üzerine yemin ederse, şirke düşmüştür.’⁹

Bu, küçük şirk kapsamındadır. Çünkü bu yeminle Allah’tan başkasına yücelik isnadı vardır. Yemin ancak yüce olana edilir. Allah’tan başkasına yemin eden kişi, bir nevi üzerine yemin ettiği şeyi Allah’a denk tutmuş olur.”¹⁰

Müşrikler Allah’tan başka herkesi ve her şeyi yüceltmeye meyillidir. Çünkü fitrata dönülmesin diyedir tüm çalışmalar.

Bir anı:

2016 – 2017 yıllarda bir etüt merkezinde çalışıyordum. Orada çok popüler bir öğretmen vardı. Tabi popüler olmasının sebebi çocuklara sözde güzel eğitim vermesi ama eğitimi tamamen korkutma üzerine.

Bir gün ben, bu öğretmen hanım ve idarecimiz otururken bir veli geldi. Veli çarşafı. Biz epey şaşırdık. Popüler öğretmenimiz koştur ilgilendi. Bir süre sonra yanımıza geldi ve dedi ki:

“Bunlarla daha çok ilgilenmemiz lazım. Çünkü diğerleri bizden ama bu bizden değil. Bunu da yanımıza çekmemiz lazım.”

O kadar şaşırmıştım ki, hayata bakış açıma büyük etkisi olmuştu.

Sözüm o ki sadece çocuklar değil, veliler de hedefte.

“Böylece biz, her beldenin önde gelenlerini oranın suçlu günahkârları kıldık ki orada tuzaklar kursunlar. Oysa onların tuzakları, yalnızca kendilerine zarar verir. Farkında da değillerdir.”¹¹

“...Yoksa onlar, tuzaklarını planlamak için toplandıklarında, sen onların yanında değildin.”¹²

Hem de öyle bir tuzak ki dostça ve samimi görünen...



9. Tirmizi, 1535

10. bk. Mecmû'u'l Fetâvâ, 1/291 vd.

11. 6/En'âm, 123

12. 12/Yûsuf, 102

HUKUK GUGUK

Beşerî hukuk, insan aklının ürünü olduğu için sınırlıdır; zamana, uygulayıcıya, çıkar ilişkilerine göre değişkenlik gösterir. Bu yüzden her çağın "adalet" tanımı başka bir renge bürünür. Kimi zaman Roma'da imparatorun keyfidir adalet; kimi zaman Orta Çağ'da kilisenin buyruğu, modern çağda ise çoğunluğun arzusuna indirgenmiş bir "hukuk devleti" kavramıdır.



Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Bu yazımızda ve devamında sizlerle beşerin kanunlarını, bu kanunların birbiriyle nasıl çeliştiğini, bunun hayatımızı nasıl etkilediğini ve gerçek adaleti konuşacağız inşaallah.

Demokratik adalet, kimin elinde olduğu belli olmayan bir terazide sallanıyor. Aynı fiil birine suç, diğerine özgürlük sayılabiliyor. Kanunlar her yıl değişiyor ama adaletsizlik hep yerli yerinde kalıyor. Peki bu çelişkiler neden? Gerçek adalet nedir ve nerede bulunur?

Beşerî kanunlar bazen düşünceyi suç, bazen de suç olanı düşünce sayabiliyor. Aynı söz, bir hâkime göre suç, diğerine göre hak. Aynı eylem, bir savcıya göre örgüt faaliyeti, diğerine göre anayasal hak olabiliyor. İşte beşerî kanunların acizliği burada ortaya çıkıyor: Suç tanımı sürekli şekil değiştiriyor. Adalet asla yerini bulmuyor. Aynı suç sebebiyle yargılanan A ve B hakkında mahkemelerde ortaya çıkan sonuç; yargılayana, zamana, yönetimdekilerin çıkar ve çatışmalarına göre değişiyor.

Bugün Türkiye'de ve demokrasiyle yönetilen diğer bütün ülkelerde, insanlar sadece ne yaptığına göre değil, neye inandığına, kim olduğuna, nerede yaşadığına, hatta kime denk geldiğine göre farklı şekillerde yargılanabiliyor. Bunun nedeni ise açık: İnsan eliyle yapılan kanunlar hem birbiriyle çelişiyor hem de uygulamalar kişiden kişiye değişiyor. Su gibi girdiği kabın şeklini alıyor.

Bir Yasa Suç Sayıyor, Diğeri Hak Diyor!

Misal, bir yerde düşüncenizi paylaştınız. Bir yazı yazdınız, bir konuşma yaptınız. Barış istediniz, dininizi anlattınız, adalet çağrısı yaptınız ya da bir siyasi görüşü eleştirdiniz... Peki bu suç mu? Normalde hayır. Çünkü Anayasa'nın 26. maddesi "herkes düşünce ve ifade özgürlüğüne sahiptir" diyor. Ama aynı sözler, Terörle Mücadele Kanunu'na göre "örgüt propagandası" sayılarak, size yıllarca hapis cezası verilebiliyor. Bir kanun "konuşmak suç değil" derken, diğeri "bu sözler örgüt propagandasıdır" diyebiliyor. Üstelik bu çelişki sadece kâğıt üzerinde kalmıyor; gerçek hayatta insanlar yıllarca hapis yatıyor. Bazıları beraat ediyor, bazıları ise aynı sözler için mahkûm edilebiliyor.

Bir diğer kanun maddesi diyor ki: “Bir örgüte üye olan kişi cezalandırılır.” Bu anlaşılır. Ama başka bir madde diyor ki: “Üye olmasan da örgüte bilerek ve isteyerek yardım ettiğin düşünülürse, üye gibi cezalandırılırsın!” Yani bir bildiri dağıttınız, bir paylaşım yaptınız. Örgüte hiçbir bağıınız yok. Ama bu hareketin “örgüte yardım amaçlı” olduğu düşünülürse, mahkeme sizi örgüt üyesiymiş gibi yargılayabiliyor. Hakim “örgüte yardım ettin” derse ceza alıyorsunuz. Bu kanaate nasıl varıldığı çoğu zaman açıklanmıyor.

Eleştiri mi Hakaret mi? Kim Karar Verecek?

Bir kamu görevlisini eleştirdiniz. Bir milletvekiline, belediye başkanına ya da savcıya sert bir eleştiri yönelttiniz. Hakaret mi ettiniz, yoksa anayasal hakkınızı mı kullandınız? İşte bu da kime denk geldiğinize göre değişiyor. Bazı mahkemeler diyor ki: “Bu ifadeler eleştiridir.” Ama bazıları aynı cümleleri hakaret sayarak ceza verebiliyor.

Bir başka çelişki de şöyle: Bir insan “toplumu kutuplaştıracak”, “halkı kin ve düşmanlığa sevk” edebilecek bir şey söylediğinde bu suç kapsamında değerlendirilebiliyor. Bu fikir ilk bakışta mantıklı görünebilir. Kimse halkı kin ve düşmanlığa sevk etmesin. Ama “kin ve düşmanlık” ne demek? Bir eleştiri, bir slogan, bir afiş bu kapsama girer mi?

TCK 216. madde, bu ifadeyi çok geniş tutmuş. Sonuç olarak birçok düşünce açıklaması, hatta bazen şiirler, kitaplar bile bu maddeyle yasaklanabiliyor. Oysa anayasa açık: Düşünce açıklamak suç değildir. Radikal bir fikir, çoğu insanı rahatsız etse bile, şiddete teşvik etmediği sürece ifade özgürlüğü kapsamında korunmalıdır. Ama pratikte böyle olmuyor. Mahkemeler bu maddeyi siyasilere keyfine göre farklı yorumluyor. Bir düşünce bugün meşru iken yarın suç olarak değerlendirilebiliyor.

Beşerin Adaleti:

Beşerî hukuk, insan aklının ürünü olduğu için sınırlıdır; zamana, uygulayıcıya, çıkar ilişkilerine göre değişkenlik gösterir. Bu yüzden her çağın “adalet” tanımı başka bir renge bürünür. Kimi zaman Roma’da imparatorun keyfidir adalet; kimi zaman Orta Çağ’da kilisenin buyruğu, modern çağda ise çoğunluğun arzusuna indirgenmiş bir “hukuk devleti” kavramıdır.

Ama adalet, çoğunluğun değil, hakikatin ölçüsüne göre belirlenmelidir. Bir topluluk yanlışta birleştiğinde, o yanlış hakikat olmaz. Adaletin terazisi, toplumun değişken rüzgârlarıyla değil, Yaratan’ın sabit ilkeleriyle dengede kalabilir.

Buraya kadar anlattıklarımızdan çıkan sonuç çok net: **Beşerin koyduğu hukuk, adalet getirmez.** İnsan hata yapar, yanılır, etkilenir, korkar, taraf tutar ve menfaat gözetir. Bilgi ve becerisi sınırlıdır. Bu sebeple insan eliyle yazılmış kanunlar:

Her şey fıtrat üzere yaratılmıştır. Kâinatın bu kusursuz işleyişinde bir zulüm yoktur, çünkü her şey Rabb’inin koyduğu düzene boyun eğer. O halde insanın da adaletle yaşaması, bu düzene boyun eğmesinden geçer.

• Eksiktir, hatalıdır ve çelişkilidir.

- Hakları kısıtlar, suçsuzları cezalandırır, suçluları yüceltir.
- Uygulayıcıların keyfine göre farklı şekillerde yorumlanabilir.

Bu durumda, “hukuk devleti” dediğimiz şey bir tabe-ladan ibaret kalır. Çünkü yasalar menfaatle yapılır. Bir grubun lehine, diğerinin aleyhine kanun çıkarılır. Kanun koyucu kanun koymaya yeterli yaratılmamış, bu yetki kendisine Yaratan tarafından verilmemiştir. Ve elbette ki bu yetersiz varlığın heva ve hevesine göre çıkardığı yasalar adaleti tesis etmez, edemez. Kanun var diye adalet olmaz; ama adalet yoksa, kanun bir tuzaktır.

Peki Gerçek Adalet Nasıl Sağlanır?

Aslında bu sorunun cevabını verdik. Biz yaratılan isek bizi yaratan bütün kodlarımıza hâkim demektir. Bizi en iyi bilen, annemizden daha merhametli, şah damarımızdan daha yakın. Sesimizi yerin yedi kat dibinden veya göğün yedi kat üstünden duyan. Evet bizi her an gören, işiten ve asla yalnız bırakmayan Rabbimiz. “Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseleri de biliriz. Biz, ona, şah damarından daha yakınız.”¹ Rabbimiz ayetinde sadece bizi tanıdığını beyan etmiyor, dikkat ederseniz nefsimizin emrettiği kötülöklere de hâkim olduğunu bildiriyor. Bu ne demek? Sizi yaratan benim, hangi suçlara meyliniz olduğunu da ben biliyorum demek. Hangi (kötülöklere) suçlara meylimiz olduğunu bilen Rabbimiz bize çözüm yolunu da gösteriyor. “... Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz, şayet Allah’a ve Ahiret Günü’ne inanıyorsanız (o meseleyi çözmek için) Allah’a ve Resûl’e götürün. Bu, daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir.”²

Rabbimiz, Kur’ân isimli kanun kitabında adaleti tesis etmenin yolunu şu ayetlerle bildiriyor:

• **Hainlerin savunucusu olmamak:** “İnsanlar arasında Allah’ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin diye bu Kitab’ı sana hak olarak indirdik. Hainlerin savunucusu olma!”³

1. 50/Kâf, 16
2. 4/Nisâ, 59
3. 4/Nisâ, 105

• **Adaletle hükmetmek:** “...Ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletli olmanızı size emreder. Allah, bununla sizlere ne güzel öğüt veriyor!..”⁴

• **Adil Şahitlik etmek:** “Ey iman edenler! Sizin, ebeveyninizin veya yakın akrabalarınızın aleyhine dahi olsa Allah için adaleti ayakta tutan (adil) şahitler olun...”⁵

• **Kin Duymamak:** “Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan adaletli şahitler olun. Bir kavme olan öfkeniz/kininiz, sizi adaletsizlik yapmaya sevk etmesin. Adaletli olun! O, takvaya daha yakındır...”⁶

• **Hevaya uymamak:** “Ey Dâvûd! Seni yeryüzünde halife kıldık. (Öyleyse) insanlar arasında hak ile hükmet. Sakın hevaya/arzuya uyma yoksa seni, Allah’ın yolundan saptırır...”⁷

• **Kitap ile hükmetmek:** “Andolsun ki, resûllerimizi apaçık (delillerle) gönderdik. İnsanlar adaleti ayakta tutsunlar diye onlarla beraber Kitab’ı ve mizanı (adalet ölçüsünü) indirdik...”⁸

Görüldüğü gibi İslam hukukunun (Şeriatın) temelinde adalet vardır. Bu adalet, insan aklına, menfaate veya siyasi konjonktüre göre değişmez. Kaynağı vahiydir, yani Allah’ın hükmüdür. Suç tanımı nettir. Her davranış için açık bir hüküm vardır. Bir fiil ya suçtur ya değildir. Yorumla, zanna veya niyete göre suç uydurulmaz. Delilsiz ceza verilmez. “Doğrusu zan, (hak gibi kesin bilgiye/vahye dayanmaz. Bu sebeple de) hakkın yerine geçmez/hakkın verdiği (mutmainliği) sağlamaz.”⁹ Şeriatla sadece somut ve kesin delillerle hüküm verilir. Kişiden kişiye hüküm değişmez: Cumhurbaşkanı’nın kızı da vatandaşın kızı da aynı kanunlara tabidir.

Âişe Annemizden (r.anha) şöyle rivayet edilmiştir:

“Hırsızlık yapan, Mahzûmoğullarına mensup kadının durumu dolayısıyla Kureyşliler tasaya düştüler.

‘Bu kadın hakkında Allah Resûlü ile kim konuşabilir?’ dediler.

Kendi aralarında, ‘Buna Allah Resûlü’nün çok sevdiği Usâme ibni Zeyd’in dışında kim cesaret edebilir ki?’ dediler.

Böylece Usâme onunla konuştu.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), ‘Allah’ın hadlerinden bir had hakkında mı aracılık ediyorsun?’ dedi. Sonra kalkıp bir hutbe verdi ve şöyle dedi: ‘Sizden öncekileri helake götüren yalnızca şu olmuştur: Aralarında şerefli kabul ettikleri kimse hırsızlık yaptı mı ona ilişmezlerdi, fakat zayıf kabul ettikleri birisi hırsızlık yaptı mı ona had uygularlardı. Allaha yemin ederim ki eğer Muhammed’in kızı Fatıma hırsızlık yapsaydı onun dahi elini keserdim.’ ”¹⁰

Fitratın Yasası: İlahi Düzen

Her şey fitrat üzere yaratılmıştır. Kâinatın bu kusursuz işleyişinde bir zulüm yoktur, çünkü her şey Rabb’inin koyduğu düzene boyun eğer. O halde insanın da adaletle yaşaması, bu düzene boyun eğmesinden geçer.

Adaletin temeli, güçlünün zayıfa merhamet etmesi değil, herkesin hakkını teslim etmesidir. Zulmün karşısında susmak, adaletin zıddı olan fitne düzenini besler. Yaratıcı’yı dışlayan hiçbir sistem adil olamaz. Çünkü adalet, hak sahibine hakkını vermektir; hakkın sahibi ise Allah’tır. Onun iradesini ve ölçüsünü tanımayan her sistem yok olmaya mahkumdur.

Şeriat, toplumları zulümden kurtarıp hakka yönlendiren yegâne adil sistemdir. İnsanlar, kendi uydurdıkları sistemlerin bunalımından kurtulmak ve gerçek adaleti tesis etmek için Allah’ın Şeriatına dönmek zorundadır.

Alemlerin Rabbi olan Allah’a (cc) hamd olsun.

4. 4/Nisâ, 58

5. 4/Nisâ, 135

6. 5/Mâide, 8

7. 38/Sâd, 26

8. 57/Hadid, 25

9. 10/Yûnus, 36

10. Buhari, 3475; Müslim, 1688

ÖĞRENCİNİN DUYGUSAL DÜNYASINA DOKUNMAK: EMPATİK SINIF ORTAMI

Okul kapısından içeri giren her çocuk, sadece bir “öğrenci” değildir; kimisi annesinin sabahki sözünü hâlâ düşünür, kimisi o günkü sınav korkusunu kalbinin en derininde taşır. Bir çocuk sınıfa girdiğinde sadece çantasını değil, duygularını da getirir. Aslında öğrenciler, ev ile okulun, yaşam ile iç dünyalarının arasında gidip gelen narin kalp yolcularıdır. Biz öğretmenler, bazen müfredatın, performans hedeflerinin, evrakların arasında kaybolurken unuturuz: eğitim, önce kalbe dokunma işidir. Çünkü öğrenme, duygusal güven olmadan derinleşmez.

Sınıfta sessizce oturan, defterine dalan bir öğrenci belki ilgisiz değil, kırgındır. Bir diğeri öğrenci ödevini yapmamıştır ama sebebi belki de tembellik değil, evdeki tartışmadır. Bir çocuk tahtada hata yaptığında utanarak yerine döner; işte o anda öğretmenin bir tebessümü, bir “hadi birlikte bakalım” demesi, onun kendine olan inancını yeniden inşa edecektir. Empatik öğretmen, öğrencinin görünmeyen yüklerini fark eden kişidir.

Empati: Öğretmenin Kalbiyle Görmesi

Empati, öğrencinin yerine kendini koyup onu anlayabilmektir. “Bu çocuk şu anda ne hissediyor?” diye sormak, öğretmenliğin kalbidir. Bir öğrenci derste sürekli konuşuyorsa, belki dikkat çekmeye çalışıyordur. Empatik öğretmen, sadece “sus” demez; teneffüste yanına gider, “Bugün biraz yerinde duramıyorsun, bir şey mi canını sıkıyor?” diye sorar. O küçük diyalog, çocuğun kalbinde kocaman bir fark yaratır.

Gerçek bir örnekle düşünelim: Dersi kaynatmak isteyen bir öğrenci, öğretmeniyle sürekli şakalaşır, arkadaşlarını güldürmeye çalışır. Klasik tepki “artık yeter!” olur. Fakat empatik öğretmen önce durur, nefes alır, o davranışın ardındaki duyguyu arar. Belki çocuk evde kimseye kendini gösteremiyordur, okul onun sahnesidir. O zaman öğretmen, “Sen sınıfı ne güzel neşelendiriyorsun ama bunu dersten sonra konuşalım mı?” diyebilir. Böylece hem sınır koyar hem de öğrencinin görülme ihtiyacını fark eder.

Duygusal Güven Ortamı Oluşturmak

Empatik sınıf ortamı, öğrencinin “Burada yanlış yapabilirim ama değerim azalmaz” diyebildiği yerdir. Böyle bir ortamda hata, korkulacak değil, öğrenilecek bir fırsattır.

Empatik sınıf ortamı, bilginin kalple buluştuğu yerdir. Öğretmen, sadece akla değil, kalbe de hitap ettiğinde eğitim bir ibadete dönüşür. Her çocuğun gönlünde Allah'ın bir emaneti vardır; öğretmen o emaneti bilgiyle değil, sevgiyle besler.



Örneğin, bir öğrenci yanlış cevap verdiğinde arkadaşları güler. O anda öğretmenin vereceği tepki sınıfın tonunu belirler. Empatik öğretmen, “Bakın, bu cevap aslında önemli bir düşünceye götürüyor bizi” diyerek hem çocuğu korur hem öğrenmeyi sürdürür.

Bir başka örnek: Sınıfta sürekli unutkan bir öğrenci vardır. Kalemını getirir ama defterini unutur. Çoğu öğretmen sabrını zorlar. Empatik öğretmen ise bir gün teneffüste sessizce yanına oturur: “Son zamanlarda dalgınsın, seni yoran bir şey mi var?” diye sorar. Belki evde kardeşine bakıyordu, belki sabah kahvaltı etmeden geliyordu. Öğretmen, nedenini öğrendiğinde kızgınlık yerini anlayışa bırakır.

Duygusal güven ortamı, öğretmenin sözlerinden, bakışından, hatta sessizliğinden bile anlaşılır. Bir çocuk ağladığında “abartma” demek yerine, “Seni üzen bir şey var galiba” demek, o çocuğa varlığının kabul gördüğünü hissettirir.

Bu ortamı kurmanın birkaç anahtarı vardır:

• **Dinlemek:** Öğrencinin sözünü kesmeden dinlemek, “seni önemsiyorum” demenin en sade halidir.

• **Küçük Başarıları Görmek:** Bazen bir öğrencinin sadece ödevini getirmesi bile büyük bir adımdır.

• **Adil Olmak:** Herkese eşit davranmak değil, herkese ihtiyacı kadar yaklaşabilmektir.

• **Kalp Diliyle Konuşmak:** “Yine yapamadın” yerine “Biliyorum zorlanıyorsun, birlikte bakalım mı?” demek, öğrenmeye kapı açar.

Empatik öğretmen yargılamaz; anlar. Bu anlayış çocukta aidiyet hissi oluşturur. Aidiyet hissi ise her türlü öğrenmenin temelidir.

İslami Perspektiften Empati

İslam, eğitimi sadece bilgi aktarımı olarak görmez; kalp terbiyesiyle birlikte yürüyen bir yolculuk olarak kabul eder. “Merhamet etmeyene merhamet edilmez.”¹ hadisi, eğitimin özünü özetler. Bir öğrenciyi anlamaya çalışmak, Allah’ın kullarına gösterdiği rahmetin yeryüzündeki bir yansımasıdır.

Peygamberimiz (sav) bir çocuğun ağlamasıyla namazını kısaltacak kadar duyarlıydı.² Bu, eğitimci için eşsiz bir örnektir. Çünkü empati, sadece davranışla değil, kalbin yumuşaklığıyla başlar. Eğitim de kalple başlar.

Bazen sınıfta gürültü olur, sabrımız taşar. Empatik öğretmen o anda bile kalbini hatırlar: “Benim öfkem

onların korkusu olmasın.” Çünkü her çocuk Allah’ın bir emanetidir. Sınıf, o emanetlerin bulunduğu bir rahmet alanıdır.

Rehberimiz Muhammed’in (sav) çocuklara gösterdiği sevgi, bizler için eşsiz bir örnektir. Çocukların dünyasına iner, onlarla göz teması kurar, isimleriyle hitap ederdi. Sahih hadislerde şöyle geçer: “Çocuklar Peygamber’in yanına gelir, o da onların seviyesine iner, onları sever ve isimlerini anarak muamele ederdi.”³

“Bir gün küçük sahâbi Ebû Umeyr’in kuşu ölür. Peygamber Efendimiz yanına gelir ve nazıkçe sorar: ‘Ey Ebû Umeyr! Nuğayr ne yaptı?’”⁴ Bu cümle, sadece bir merak ifadesi değil, derin bir empati örneğidir. Çocuğun yasını ciddiye alır, acısını paylaşır.

Bugün bir öğretmen, ödevi yapmadığı için ağlayan öğrencisine “Üzülme, herkesin bazen yetiştiremediği zamanlar olur. Sonraki ödevde daha dikkatli olursun.” dediğinde aslında aynı merhameti yansıtır.

Empatik öğretmen, öğrencinin duygu dünyasına temas ettiğinde, öğrenme doğal olarak kendiliğinden başlar. Çünkü çocuk, kalbinin görüldüğünü hissettiğinde zihni de açılır.

Sonuç: Kalple Öğreten Öğretmen

Empatik sınıf ortamı, bilginin kalple bulunduğu yerdir. Öğretmen, sadece akla değil, kalbe de hitap ettiğinde eğitim bir ibadete dönüşür. Her çocuğun gönlünde Allah’ın bir emaneti vardır; öğretmen o emaneti bilgiyle değil, sevgiyle besler.

Her derste, her bakışta şu ayeti hatırlamak bize yön verebilir:

“Allah’ın rahmeti sayesinde onlara karşı yumuşak oldun. Şayet kaba, katı kalpli biri olsaydın etraftan dağılır giderlerdi. Onları affet, onlar için bağışlanma dile, işlerinde onlarla istişare et. (Bir konuda) karar verdiğin zaman Allah’a tevekkül et. (Ve onu uygula. Çünkü) Allah, tevekkül edenleri sever.”⁵

İşte empati, bu ayetin sınıftaki karşılığıdır. Bilgiyi akılla öğretiriz; ama sevgiyi kalple taşıyoruz. Bir öğretmenin sesiyle başlayan ders, bir kalbin sıcaklığıyla anlam bulur. Çünkü gerçek eğitim, sınavla değil, gönülle kazanılır.

1. Buhari, 5997; Müslim, 2318

2. Enes ibni Mâlik’ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bazen namaza başlarken uzun uzun kılmak istiyorum. Fakat bir çocuk ağlamasını duyunca namazımı kısa tutuyorum. Çünkü annenin çocuğun ağlaması dolayısıyla içinde hissettiği acıma duygusunu çok iyi biliyorum.” (Buhari, 709; Müslim, 470)

3. Buhârî, Edeb, 112; Müslim, Edeb, 30

4. Buhari, 6129

5. 3/Âl-i İmran, 159

KONFOR KÜLTÜRÜ VE İÇSEL KÖRELME

İnsan, yaratılışı gereği rahatlığa meyyal bir varlıktır. Zorlanmayı, uğraştırmayı ve daha az enerji gerektireni tercih eder. Bu tercih çoğu zaman tembellik değil, hayatta kalmaya programlı bir zihnin doğal refleksidir. Sorun, rahatlığın bir ihtiyaç olmaktan çıkıp hayatın merkezine yerleşmesidir. Kolay olan bugün yalnızca bir seçenek değil, neredeyse bir normdur. Daha hızlısı, daha zahmetsizi ve daha kısa sürede haz vereni varken; beklemek, sabretmek ve emek vermek anlamsızlaştırılır. Oysa asıl soru şudur: İnsan yalnızca hayatta kalmak için mi yaşar, yoksa yaşadığı hayata anlam katmak için mi?

Bu varoluşsal sorunun cevabı yalnızca felsefede değil, beyin çalışma biçiminde de karşılığını bulur. Beyin bu soruya biyolojik bir cevap verir. Nörobilim perspektifinden bakıldığında beyin, “zor olanı” değil; güvenli, tanıdık ve düşük maliyetli olanı seçmeye programlıdır. Daha önce denenmiş ve hayatta kalınmış her davranış, beyin tarafından güvenli olarak işaretlenir. Bu mekanizma koruyucudur, fakat insanın derinleşmesi için yeterli değildir. Haz ve zevk alma süreçleri beyinde dopamin aracılığıyla düzenlenir. Hızlı ve kolay elde edilen ödüller -sosyal medya akışı, bildirimler, anlık uyarılar- düşük maliyetli dopamin üretir.¹ Zor ve uzun vadeli hedefler ise daha fazla zihinsel çaba gerektirir. Bu nedenle beyin kısa vadeli olanı daha cazip bulur. Modern insanın kolay olana yönelimi, büyük ölçüde bu dopamin dengesizliğiyle ilişkilidir. Bu biyolojik eğilim, gündelik hayatta en çok “konfor alanı” dediğimiz yapıda somutlaşır.

Konfor alanı, çoğu zaman huzurla karıştırılır; oysa konfor alanı huzurun değil, alışkanlığın alanıdır. Beynin, “Bunu yaptım ve hayatta kaldım.” diyerek çizdiği bir güvenlik çemberidir. Bu çember, gelişimi garanti etmez; sadece tekrarın sürmesini sağlar. Zamanla da alışkanlıklar kimliğe dönüşür. Tekrar edilen davranışlar yalnızca eylem olarak kalmaz; “Ben buyum.” dediğimiz alanın içine yerleşir. Böylece konfor alanı davranışsal olmaktan çıkar, düşünsel ve ruhsal bir sınırlılık hâline gelir. Bu bireysel eğilim, modern yaşamın sunduğu imkânlarla birleştiğinde çok daha görünür hâle gelir.

**Konfor alanı huzurun değil,
alışkanlığın alanıdır.**



1. Gerçek, E., & Özen, Y. (2025). Akıl ve Beden: Nöropsikolojik Temeller ve Organlar Arası Etkileşimler. Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, 8(16), 9-27.

Modern hayat bu sınırlılığı destekler. Her şeyin kolaylaştırıldığı bir dünyada insan zahmetten korunur fakat anlamdan da uzaklaşır. Sürekli uyarılan bir zihin, beklemeyi ve sabretmeyi unuttur. Ucuz dopaminle beslenen beyin daha fazlasını ister ama daha azıyla tatmin olur.² Bu bir doyum değil, yavaş bir körelmedir. Çünkü insan ruhu kolay olanla değil; anlamla beslenir. İnsan aynı zamanda anlam arayan, sınırlarını zorlayabilen ve bedel ödemeyi göze alabilen bir varlıktır. Gelişim ise, zorlanmanın başladığı yerde ortaya çıkar. Kolay olan haz verir fakat zor olan bizi dönüştürür. Kalıcı tatmin de çoğu zaman geç ama derin bir huzurla birlikte gelir. Konfor alanının dışına çıkıldığında hissedilen huzursuzluk bu yüzden kaçınılmazdır. Ancak bu his bir tehlike alarmı değil; beynin bilinmeyene verdiği otomatik bir tepkidir. Bu huzursuzlukla kalabilmek, kaçmadan durabilmek olgunluğun eşiğidir. Bu noktada soru değişir: Konfor alanının farkında olmak yeterli midir? Asıl mesele, bu alanı nasıl esnetebileceğimizi bilmektir.

Konfor Alanını Esnetmek İçin Sekiz Yol

1. Büyük Değil, Bilinçli Küçük Rahatsızlıklar Seçmek

Beyin ani değişimleri tehdit olarak algılar. Bu yüzden mesele hayatı altüst etmek değil, küçük ama sürekliliği olan rahatsızlıklar eklemektir.³

- Her gün az da olsa zorlayan bir davranış seçmek
- Kısa ama düzenli olmasına dikkat etmek
- “Yapamam” ile “istemiyorum” arasındaki farkı ayırt etmek

2. Huzursuzluğu Düşman Değil, Geçici Bir Sinyal Olarak Okumak

Konfor alanının dışına çıkıldığında gelen huzursuzluk çoğu zaman beynin şu cümlesidir: “Bunu daha önce yapmadık.”

- Huzursuzluk geldiğinde hemen geri dönmek
- Hisle kalıp, kaçmadan gözlemlmek
- Kendine şunu hatırlatmak: Bu his zararlı değil, alışkanlık dışı.

3. Motivasyonu Beklemek Yerine Anlamı Öne Almak

Motivasyon çoğu zaman konfor alanının geciktirme aracıdır. Motivasyon gelince değil, anlam netleşince hareket başlar.

- “İçimden gelmiyor.” cümlesini merkeze almamak
- “Ben bunu neden istiyorum?” sorusunu öne almak

4. Dopamin Diyetleri Uygulamak

Ucuz hazlar, zor olanı anlamsız gösterir.

- Sosyal medya ve ekran süresini bilinçli şekilde kırmak
- Bildirimleri azaltmak
- Sıkılmaya alan açmak. Sıkılmak, beynin yeniden üretmeye başladığı yerdir.

5. Zor Olanı Kimliğin Bir Parçası Hâline Getirmek

Beyin “Ben buyum.” dediği şeyi korur.

- “Yapmaya çalışıyorum.” yerine “Ben bunu yapan biriyim.” dilini kullanmak
- Zorluğu geçici bir görev değil, karakterin parçası olarak görmek

6. Sonucu Değil, Süreci Ödüllendirmek

Konfor alanı sonucu garanti eder, gelişim belirsizlik içerir.

- Başardığın için değil,
- Denediğin ve vazgeçmediğin için kendini fark etmek

7. Kendinle Pazarlık Yapmamak

Beyin pazarlığı sever; çünkü geri dönüş kapısı bırakır.

- “Bugün değil.” cümlesini sınırlı kullanmak
- Küçük ama net kararlar almak
- Kararı tartışmadan uygulamak

8. Şunu Kabul Etmek: Rahatlık Bedelsiz Değil

Konfor alanında kalmanın da bir bedeli vardır. Bu bedel çoğu zaman sessizdir ama zamanla durgunluk, isteksizlik ve anlamsızlık olarak kendini hissettirir. İnsan ya zorluğun bedelini öder ve derinleşir ya da durağanlığın bedelini öder ve yavaşça körelir.

Rabbimiz (cc), bize kolay olana mahkûm eden bir hayat değil; anlamlı zorluklarla olgunlaştıran bir yürüyüş nasip etsin.

Selam ve dua ile...

2. Karakuş, B. N., Özdengül, F., Solak Görmüş, Z. I., Şen, A. (2021). Bağımlılık Fizyopatolojisine Genel Bakış. KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2(3), 158-166.

3. Cüceloğlu, D. (2015). İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi.

YAZILIM VE İSLAM: GENÇLİĞİN DİJİTAL SORUMLULUĞU

“Kod yazmak da bir ibadet olabilir.”

Bu cümle, modern çağın Müslim gencine yöneltilmiş güçlü bir hatırlatmadır. Her kod satırı, doğru bir niyetle yazıldığında kalıcı bir iyiliğe dönüşebilir. Çünkü çağ değişmiştir; kalemler klavyeye, kitaplar ekranlara, sohbet meclisleri dijital platformlara taşınmıştır. Bilgi artık saniyeler içinde kıtalar arasında dolaşmakta; bu durum gençlerin eline büyük bir imkân, aynı zamanda büyük bir sorumluluk vermektedir. O imkan ise yazılımdır.

İmanın ve Fikrin Dijital Dili

Günümüz dünyasında yazılım, yalnızca teknolojik bir üretim aracı değil; aynı zamanda düşüncenin, inancın ve vizyonun dijital biçimidir. Eğer genç Müslimler yazılımı iman, ahlak ve hizmet bilinciyle şekillendirebilirlerse, çağın dilini İslam’ın sesiyle buluşturabilirler.

Kur’an-ı Kerim’de Rabbimiz (cc) şöyle buyurur:

“İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır.”¹

Yazılım da bir **çalışma biçimidir**. Niyeti hayır olan her çaba, manevi bir değer taşır. Bu bağlamda yazılım, sadece bir meslek değil; **hayra yönelen bir üretim alanı** olarak görülmelidir. Bir yazılımcı kod yazarken aslında düşünce üretir, bir fikri biçimlendirir. Eğer o düşünce insanın yararına, adalete ve güzelliğe hizmet ediyorsa; o zaman teknoloji, insanlığın hizmetinde bir ibadet vasıtası haline gelir.

İslam düşüncesinde üretim, insanın Allah’tan aldığı emaneti yani aklı, zamanı ve yeteneği doğru şekilde kullanmasıdır. Yazılım da bu emanetin çağımıza uygun biçimde ifadesidir. Geriye emanetin nasıl kullanılması gerektiği kalıyor.

Ömer ibni’l Hattâb’dan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlû (sav) şöyle buyurmuştur:

“Ameller niyetlere göredir ve herkes için niyet ettiğinin karşılığı vardır.”²

Bu hadis, dijital çağın yazılımcısına da bir ölçü sunar. Eğer gayesi Allah’ın rızası, insanlığa fayda ve ümmete hizmetse; o zaman yazılım, manevî değeri olan bir amele dönüşür.

Bir uygulama sabah namazına uyandırabilir, bir web sitesi Kur’an öğrenimine aracılık edebilir, bir platform ha-

Modern çağın gençliği, bilgiye ulaşmakta zorlanmıyor ama doğru bilgiyle buluşmakta zorlanıyor. İşte bu noktada dijital Ashab-ı Kehf, bilginin kirlenmiş nehrinde berrak bir kaynak açmalıdır. Bir Müslüman genç, temiz içerik üretmek, faydalı bilgi paylaşmak ve ahlaklı kod yazmak suretiyle çağın dijital dirilişine öncülük edebilir.



1. 53/Necm, 39

2. Buhari, 1; Müslim, 1907

yırseverleri ihtiyaç sahipleriyle buluşturabilir. Böylelikle yazılım, modern çağın **tebliğ dili** haline gelir.

Ancak burada asıl belirleyici olan, niyetin ihlasla birleşmesidir. Kodun arkasındaki niyet saf değilse, ortaya çıkan ürün ne kadar etkileyici olursa olsun, insanın kalbine huzur vermez. Ama ihlasla yazılan basit bir satır kod bile, Allah katında büyük bir değer taşır. Çünkü ihlas, dijital çağın da kalbidir.

Dijital Dünyada Ahlaklı Üretim

Unutulmamalıdır ki yazılım üretmek yalnızca teknik bir faaliyet değildir; nasıl üretildiği de ne üretildiği kadar önemlidir. Bir Müslim yazılımcı, sadece işini doğru yapan değil, aynı zamanda ahlaki ilkelere bağlı kalan kişidir. Veri gizliliğine riayet eder, sahte bilgi üretmez, algoritmalarında adaleti gözetir.

Bugün teknoloji dünyası, “etik yapay zekâ”, “mahremiyetin korunması” ve “dijital adalet” gibi meselelerle yüzleşmektedir.

Bir Müslim bu tartışmalarda sadece izleyici değil, ahlaki pusulasını Kur’ân’dan alan bir öncü olmalıdır.

Kur’ân’da bu bilinç şöyle vurgulanır:

“Kim zerre-i miskal bir hayır işlemişse, onu görür. Kim de zerre-i miskal bir şer işlemişse, onu görür.”³

Bu ayet, dijital üretimde de geçerlidir. Çünkü bugün bir satır kod milyonlara ulaşabilir. Bu da yazılımcıya hem teknik hem ahlaki sorumluluk yükler.

Çağın Yeni Davet Alanı

Geleneksel tebliğ yöntemleri artık yerini dijital araçlara bırakmaktadır. Bir zamanlar İslam’ın mesajı kervan yollarıyla taşınırken, bugün mobil uygulamalar, yapay zekâ destekli sohbet sistemleri ve dijital topluluklar aracılığıyla yayılmaktadır.

Peygamber Efendimiz (sav) buyurur: “İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır.”⁴

Eğer bir yazılım insanlara fayda sağlıyor, bir iyiliğe, duaya veya farkındalığa vesile oluyorsa; o zaman yazılımcı çağın hayırlı insanlarından biridir.

Bugün sosyal medyada paylaşılan bir kelime, binlerce kişiye ulaşabiliyor. Bir Müslim gencin kodladığı bir uygulama, dünyanın farklı yerlerindeki insanlara umut olabiliyor. İşte bu, çağın dijital tebliğ biçimidir. Dijital tebliğ, bir kelimeyle, bir satır kodla, bir uygulamayla **insanların kalbine dokunma sanatıdır**.

Dava Bilinciyle Kod Yazmak

Yazılım yalnızca bir meslek değil; **bir dava bilincinin ifadesidir**. Kur’ân bize öğretir ki, gerçek başarı niyet ve

tevhid bilinciyle yapılan çabayla ölçülür. Eğer bir proje Allah’ın rızası için başlatılmışsa, küçük görünse bile bereketi büyük olur. Belki yüz kişi indirir ama bir kişinin hayatına dokunur; işte bu, Kur’ân’a göre hakiki başarıdır. Nitekim Rabbimiz, 950 yıl boyunca kararlılıkla tebliğ eden Nûh’u (as) başarılı bir kul olarak anmıştır.

Ebû Mes’ûd El-Ensârî’den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Her kim bir hayra aracılık ederse ona da hayrı yapanın ecri kadar ecir verilir.”⁵

Bu anlayışla bakıldığında her kod satırı, kalıcı bir iyiliğin temeli olabilir. Çünkü Müslüman, “sonuç” değil “niyet ve emek” merkezli düşünür. Dava bilinciyle yazılan yazılım, yalnızca bir ürün değil; **ümmetin dijital hafızasında bir iz bırakır**.

Gençliğin Dijital Ashab-ı Kehfi

Kur’ân-ı Kerim gençliğe özel bir değer verir:

“...Şüphesiz ki onlar, Rabblerine iman etmiş bir grup gençti...”⁶

Bugünün gençleri, çağın **dijital Ashab-ı Kehfi** olabilir. Onlar, kendi dönemlerinin karanlığına imanla direnen gençlerdi. Günümüzün karanlığı ise manevi boşluk, dijital bağımlılık, sahte mutluluk ve bilgi kirliliğidir. Bu karanlığa karşı duracak olanlar, elinde kalem yerine klavye tutan imanlı gençlerdir.

Modern çağın gençliği, bilgiye ulaşmakta zorlanmıyor ama doğru bilgiyle buluşmakta zorlanıyor. İşte bu noktada dijital Ashab-ı Kehf, bilginin kirlenmiş nehrinde berrak bir kaynak açmalıdır. Bir Müslim genç, temiz içerik üretmek, faydalı bilgi paylaşmak ve ahlaklı kod yazmak suretiyle çağın dijital dirilişine öncülük edebilir.

Kur’ân’ın emrettiği “iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak” ilkesi, artık dijital dünyada da geçerlidir. Belki de ümmetin dijital dirilişi, bir gencin yazdığı tek bir kod satırıyla başlayacaktır.

Bahsedildiği üzere yazılım, kalbin niyetiyle birleştiğinde dijital bir ibadete dönüşür. Bu nedenle her Müslim genç, kod satırına “Bismillah” diyerek başlamalıdır. Çünkü yazılım yalnızca bir üretim değil, geleceğin İslam medeniyetinin inşasıdır.

Rabbimiz bizleri, kalemini klavyeyle değiştirse de niyetini değiştirmeyen müminlerden eylesin. Kodlarımızı hayra, projelerimizi ümmete, emeğimizi rızasına vesile kılsın. Bizi dijital dünyanın fitnelerinden korusun; imanla teknolojiyi birleştirebilmeyi nasip etsin. Her “Bismillah” ile yazılan kod satırını bir ibadet vesilesi eylesin.

Allahumme Âmin.

3. 99/Zilzâl, 7-8

4. El-Mu‘cemu’l Evsat, 6787

5. Müslim, 1893

6. bk. 18/Kehf, 13

TÜKETİM ÇAĞINDA AZLA YETİNMEK: MINİMALİZM

Minimalizm Nedir?

Minimal: en az, asgari miktarda olan demektir. -izm ise bunu bir akıma dönüştüren ektir. Minimalizm, tüketim kültürüne karşı olarak ortaya çıkmış bir akımdır. Özünde az eşya kullanımıdır ve bu sayede gelen daha az karar almanın getirdiği hafiflik, etraftaki sadelik ve düzenden kaynaklı olarak odak süresinin artması ve toplumdaki bu satın alma, biriktirme çılgınlığına ortak olmayarak bir psikolojik iyi oluş vaat eder.

Minimalizm, en yalın tanımıyla azla yetinmeyi ve sadeliği benimseyen bir yaklaşım olarak özetlenebilir. Günümüz modern dünyasının getirdiği karmaşayı sadelik ile hafifletmek, doğayı ve sürdürülebilirliği desteklemek gibi birçok amacı hedefler.

Her yıl tüketim çılgınlığının hızla artması, karşıt düşünce olarak ortaya çıkan minimalizm akımını daha yaygın hale getirmiştir. Bu tüketim çılgınlığı, gün geçtikçe artmakta ve insanları doyumsuzlaştırarak daha yönetilebilir ve kapitalizme hizmet eder hale getirmektedir. Bizlere aşılana bu doyumsuzluk duygusu, insanın kapitalizme köle olmasını kolaylaştırır.

Öyle ki, ihtiyaç sınıfına girmeyen çoğu ürün, hiç düşünmeden alınır; alınmadığında ise insan kendisini yetersiz hisseder. Televizyon, reklam panoları, sosyal medya ve birçok mecrada bu tüketim çarkı, bizlere bu harcamaların aslında bir ihtiyaç olduğuna inandırır ve daha fazla harcamaya teşvik eder. Bize sundukları bu bolluk illüzyonu ve alışveriş yaptığımızda daha mutlu olacağımızı vaat eden alt metinlerle yapılan reklamlar, bizleri alışverişe ve daha da önemlisi ihtiyacımız olmayan şeyleri satın almaya yönlendirir.

Bu alışveriş süreci, insanı tatmin eder; kendisini yeterli ve toplumda kabul görmüş hisseder. Bu hazzı tekrar yaşayabilmek için tüketim çılgınlığına devam eder. Ancak bu duygular anlıktır, o ürünü satın aldığımızda geçer ve yerini büyük bir boşluğa ve doyumsuzluğa bırakır. Bu da insanı yetersizlik duygusuna ve maddi anlamda bir yorgunluğa götürür.

Dünya süsüne duyduğumuz sevgiyi tekrar tekrar sorgulamalı, bu sevginin dengeli olması için çabalamalıyız.

Bir misafir gibi yaşamak, azla yetinmek, asıl yurdumuz olan ahirete dönüşümüzü unutmamak, dünya nimetlerinden azla yetinip şükretmek gerekmektedir.



Telefonunuzda bulunan alışveriş uygulamalarını silerek, satın alma sürecinizi zorlaştırabilirsiniz. Böylece gerçekten ihtiyacınız olmayan bir ürün için internet araştırması yapmak, daha çok efor harcamanızı gerektirecek ve bu aşamada ürüne kolayca ulaşmamak, gerçekten ihtiyacınız olup olmadığını düşünmenizi sağlayacaktır.

İslam'da Sade Yaşam

İslam'ın özünü örtüşen bir yaşam biçimi olan bu akım, sade yaşamı benimsememizi ister. Bu tüketim çılgınlığı, maalesef israfı da artırmıştır. Bir Müslimin her konuda olduğu gibi bu konuda da önceliği, öğrendiği bilgileri Kur'an ve sünnet süzgecinden geçirmesidir. Rabbimiz, dünya nimetlerinden, süsünden faydalanmamızı ancak israfa kaçmamamızı öğütlemiştir. İsrافی terk ederek, onun sevgisini kazanmayı istemeliyiz.

“Ey Âdemoğulları! Her mescid yerinde ziynetlerinizi alın. (Güzelce giyinin, müşrikler gibi çıplak ibadet etmeyin.) Ve yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. (Çünkü) O, israf edenleri sevmez.”¹

Dünya süsüne duyduğumuz sevgiyi tekrar tekrar sorgulamalı, bu sevginin dengeli olması için çabalamalıyız. Bir misafir gibi yaşamak, azla yetinmek, asıl yurdumuz olan ahirete dönüşümüzü unutmamak, dünya nimetlerinden azla yetinip şükretmek gerekmektedir.

“Dünya hayatı oyun ve eğlenceden ibarettir. Şüphesiz ahiret yurdu, korkup sakınanlar için daha hayırlıdır. Akletmez misiniz?”²

Kur'an'ın penceresinden baktığımız sade yaşama, bir de bizler için en büyük örneklik olan Allah Resûlü (sav) hayatından bakalım;

“Ben, dünyada bir ağacın altında gölgelendikten sonra yola koyulup orayı terk eden bir yolcu gibiyim.”³

Onun (sav) hayatında görüyoruz ki, çok az eşya ile sade bir evde yaşardı; yatağı bir hasırdan ibaretti ve yiyeceği çoğu zaman hurma ve suyla sınırlıydı. O'nun (sav) hayatı gösterişten uzaktı ve azla yetinirdi; dünyada kendisini bir misafir gibi görmüş, insanlara da bu dünyada yolcu olduklarını sürekli hatırlatmıştır. Onun örnekliğini sahabenin hayatında da görüyoruz; Ömer (ra), hilafeti boyunca halkıyla eşit şartlarda yaşamış, kendi geçimini zor sağladığı zamanlar dahi olmuştur. Hayat rehberimiz

olan Kur'an, Allah Resûlü (sav) hayatından ve ashabından görüyoruz ki, azla yetinmek, dünya süsüne kapılmamak, İslam'ın biz Müslimlerden istediği yaşam biçimidir.

İsraf'ın Bizi Etkileyen Yönleri

İsraf, yalnızca fazla eşyaya sahip olunca ortaya çıkan bir durum değildir. İsrafın türüne göre etkileri değişir. Ancak israf, hangi konuda olursa olsun, insanın zamanına, enerjisine, maddi durumuna, duygularına ve hatta ibadetlerine etki edebilir.

Fazla eşyanın ve satın alma sürecinin getirdiği karar alma yorgunluğu, temizlik ve düzene gereğinden fazla zaman ayırmak, zaman israfına yol açar. Bu satın alımlar, maddi olarak israfa ve en sonunda tüm bu süreç, enerjimizi de faydalı olmayan işlerde israf etmemize sebep olur.

Tüm bu israfların sonrasında insan, psikolojik olarak da etkilenir ve bu durum hayatına, ibadetlerine dahi yansır. Hissedilen bu doyumsuzluk, yetersizlik ve her şeye sahip olmanın mutluluk getireceği yanılgısı, bizi tetikler ve sürekli alışveriş yapma ihtiyacı hissettirir. Bu kısır döngüyü kırmamızın yolu nefis terbiyesinden geçiyor. Minimalizm, nefis terbiyesi için güçlü bir araçtır. Sadeleşen insan, yetinmeyi, tevekkülü ve şükretmeyi öğrenir. Oysa kişinin yaratılma sebebi olan Allah'a kulluk/ibadet için zamanını planlı, israf etmeden kullanmaya, bunları yapabilecek ruhsal sükunete ve enerjiye ihtiyacı vardır.

“Ben cinleri ve insanları yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım.”⁴

Burada en önemli nokta, anlatılan israf türlerinin getirdiği psikolojik yorgunluk ve zaman israfıdır. Çünkü bunlar bir kulun gününü ve ibadetlerini direkt olarak etkiler. Sadeleşmek, ortamdaki dağınıklığı azalttığı gibi zihin dağınıklığını da azaltır ve ibadetlerdeki huşu artar.

Nasıl Sadeleşebiliriz?

Sade bir yaşamı tercih etmek, bu yaşam biçimi ile zamanla zihinsel, duygusal ve fiziksel yüklerden arındırdığı için ruhsal olarak da iyileşme sağlar. Bu yaşam tarzının aslında yüzyıllar önce bize İslam ile öğretilildiğini gördük. Peki, sade bir yaşam için nereden başlamalıyız?

1) Niyet

Öncelikle her işte olduğu gibi bu işte de niyetimiz önemlidir. Asıl niyetimiz, Allah'ın (cc) sevmediği israfı terk etmek, Allah Resûlü (sav) sünnetine uymak ve bu tüketim çılgınlığının getirdiği etkilerden kurtularak, yaratılış gayemiz olan yalnızca Allah'a (cc) ibadetimizi huşu içinde yapabilmek olmalıdır.

Ömer (ra), Allah Resûlü'nün (sav) şöyle buyurduğunu rivayet eder: “Şüphesiz ki ameller niyetlere göredir. Herkese niyetinin karşılığı vardır. Kimin hicreti Allah ve

1. 7/A'râf, 31
2. 6/En'âm, 32
3. Tirmizi, 2377

4. 51/Zâriyat, 56

Resûl'üne ise hicreti gerçekten Allah ve Resul'ünedir. Kim de elde edeceği bir dünyalık veya evlenmek istediği bir kadın için hicret etmişse, onun hicreti de uğrunda hicret ettiği şey içindir.”⁵

2) Eşyalarınızı Eleyin

Bir eşyaya gerçekten ihtiyacınız olup olmadığını anlamak isterseniz, en son ne zaman kullandığınızı düşünün. Son 2 ay içerisinde kullanılmayan bir ürün, ihtiyaç sınıfına girmez. Bu süreçte kullanmadığınız eşyaları tespit edip ihtiyaç sahiplerine verebilirsiniz. Aynı şekilde eşyalarınızı elerken, aynı model ve türde fazla olan eşyalarınızı da azaltmalısınız. Örneğin, benzer model kazaklarınızdan birkaçını eleyebilirsiniz. Eşyası azalan ev, daha az dağınık ve temizliği de daha kısa sürer. Bu da sizi enerji ve zaman israfından koruyacaktır.

3) Alışveriş Detoksu

3 ay boyunca temel ihtiyaçlarınız dışında herhangi bir ürün satın almayarak, bize dayatılan tüketim döngüsünün dışına çıkabilir ve nefislerinizi terbiye edebilirsiniz. 3 ay sonunda yeni bir ürün satın alırken, hemen satın almamalı; kendinize gerçekten bu ürün istek mi, ihtiyaç mı sorgulamak için zaman tanımalısınız. Az ürün satın aldığınızda, daha kaliteli ürün alacak ekstra bütçeniz olacaktır. Kaliteli ürünün kullanım süresi daha uzun olduğu için, aynı üründe tekrar alışveriş yapma ihtiyacınız uzun süre oluşmayacaktır. Yeni eşya almamak, bu süreçte maddi israfın da önüne geçmiş olur.

4) Telefon Temizliği

Telefonunuzda bulunan alışveriş uygulamalarını silerek, satın alma sürecinizi zorlaştırabilirsiniz. Böylece gerçekten ihtiyacınız olmayan bir ürün için internet araştırması yapmak, daha çok efor harcamanızı gerektirecek ve bu aşamada ürüne kolayca ulaşamamak, gerçekten ihtiyacınız olup olmadığını düşünmenizi sağlayacaktır. Telefon temizliğinin bir diğer yönü ise sosyal medyada harcanan zamandır. Sosyal medya hesaplarınıza süre kısıtlaması getirmeniz halinde, boş vakitlerinizi öldürmez, değerlendirirsiniz. Zaman israfını en aza indirebilirsiniz.

5) Günlük Planlama

Günlük planlamalarınız, zaman israfının önüne geçer ve enerjinizin boşa harcanmasını engeller. Bu planlama sayesinde kaygı ve stresiniz azalır. Sade yaşam, yalnızca eşya için değil, iç huzurunuzu korumak için de önemlidir. Neyi ne kadar sürede ve ne zaman yapacağınızı bilmek, zihninizi hafifletir. Temiz bir zihin, odak sürenizi ve verimliliğinizi de artıracaktır. Tüm bu adımları aynı anda yapmak, sürdürülebilir olmasını zorlaştırabilir. Küçük adımlarla başlayarak, Allah'ın (cc) yardımıyla az ile yetinme ahlakını kazanabiliriz.

Sonuç olarak, minimalizm, tüketim çağında oluşturabileceğimiz büyük bir farkındalıktır. Daha fazlası, daha fazla mutluluk getirir düşüncesine karşı bilinçli bir duruştur. Bu anlayış, yalnızca eşyalarda değil, düşüncelerimizde ve zaman kullanımımızda da fazlalıklarımızdan arınmayı gerektirir. Bu gerçekliğin ihtiyaçlarımızı fark ederek onlarla yetinmeyi öğrenmemiz ve özümüze dönmemiz için bizlere güzel bir başlangıç sunması mümkündür.



5. Buhari, 1; Müslim, 1907

YAPAY ZEKÂ FIKHI

Sultan Amed YAŞAR

YAPAY ZEKÂ DOSTLUĞU VE SANAL TESELLİLER ÇAĞI

En önemli mevzu ise; mümin kullarına herkesten daha yakın olan El-Velî, sevgiyi en fazla hak eden El-Vedûd olan Rabbimizle bağımızı güçlendirmektir. Secdede dökülen bir damla gözyaşının kalbe verdiği huzuru, milyonlarca satır kod bir araya gelse veremez!



Kendileriyle huzur bulalım diye bizler için kendi nefislerimizden eşler yaratan, aramıza sevgi ve merhamet koyan Allah'a (cc) hamd; cemaat olmayı emreden Resûl'üne salât ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu,
Kıymetli Okur,

Dünya, birçok çağlar ve inkılaplar atlattı. Bizlere de içinde bulunduğumuz “yapay zekâ çağında” dünya sahnesinde var olmak düştü. Tarihin hiçbir döneminde insanlığın birbirine bu denli “bağlı” ama bir o kadar da yalnızlık çektiği görülmemiştir. Dijital ekranların ardında milyonlarca bilgi akıp giderken, kalplerdeki boşluk ve ünsiyet ihtiyacı giderek büyüyor. İşte tam da bu boşluğa, bu fitri arayışa, silikon vadisinden yeni bir çözüm(!) sunuldu: Yapay zekâ dostları. Sözüm ona dinleyen, anlayan, asla yargılamayan ve ânlık ulaşılabilir olan bu dijital yoldaşların, modern insanın yalnızlığına bir merhem olacağı vaadediliyor.

Peki, sıfır ve birlerden oluşan bir kod dizisi, ruhun en derin özlemi olan hakiki dostluğun yerini tutabilir mi? Sanal bir teselliyle avunurken, fitratımızın o en değerli cevherini, yani insani sıcaklığı ve hakiki ünsiyeti yitiriyor olabilir miyiz? Bu yazımızda, dijital yarenliklerin parlak suretlerinin ardındaki o manevi tehlikeleri ve fitratımızın bu yeni imtihan karşısındaki durumunu ele alacağız, inşaallah.

◆ Silikon Suretler

Yapay zekâ tabanlı sohbet robotları, psikolojik olarak insanı cezbeden bir formül üzerine kuruludur: Sabırlı bir dinleyici olmak ve insana özgü cevaplar vermek. Asla eleştirmek, söz kesmemek, kendi dertleriyle yormamak gibi talimatlarla donatılmışlardır. Geçmiş konuşmalarınızı “hatırlar” ve size kişiselleştirilmiş bir ilgi sunarlar. Zahiren bakıldığında bu durum, insani ilişkilerin getirdiği zorluklardan, fedakârlıktan ve sabırdan kaçan modern birey için konforlu bir sığınak gibi duruyor.

Ancak bu konforun faturası çok ağırdır. Fitratımız, gelişmek için zorluklara, törpülenmek için farklı mizaçlara, olgunlaşmak için sabra ve affetmeye muhtaçtır. Hakiki bir dost; yeri geldiğinde nasihat etmeyi, hatayı düzeltebilmeyi, fedakârlıkta bulunmayı ve kusurları örtebilmeyi gerektirir.

Bir algoritma ise sadece duymak istenilenleri söyler. Sizi günaha teşvik eden arzularınıza karşı çıkmaz, sizi hayra yönlendiremez. Sadece kişinin dijital bir yankısı olur. Bu durum, kişiyi manevi bir atalete, narsistik bir konfor alanına hapseder. Dahası, ilerleyen zamanlarda içtimai hayattan kaçan, hatta kuvvetle muhtemel sosyopat ruhlu birine dönüştürür.

Rabbimiz (cc) bizleri sosyal varlıklar olarak yaratmış ve bir arada olmamızda sayısız hikmetler var etmiştir. Kur'an'ın bize öğrettiği en önde gelen iki hikmet, Allah'ın (cc) indirdikleriyle hükmetme imtihanı ve insanların tanışıp sosyalleşmeleridir:

“Ey insanlar! Şüphesiz ki sizleri bir erkek ve dişiden yarattık. Karşılıklı olarak tanışıp kaynaşmanız için sizleri halklara ve kabilelere ayırdık. Gerçek şu ki Allah katında en değerliniz, en takvalı olanınızdır. Şüphesiz ki Allah, (her şeyi bilen) Âlim, (her şeyden haberdar olan) Habîr'dir.”¹

“Sana, kendinden önceki Kitab'ı doğrulayan ve onun üzerinde denetleyici olan (bu) Kitab'ı hak olarak indirdik. Onların arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet. Sana gelen haktan (seni saptıracak olan) hevalarına/arzularına uyma. Sizden her bir (ümme) için bir şeriat ve yol kıldık. Şayet Allah dileseydi sizi (şeriatı ve yolu aynı olan) tek bir ümmet yapardı. Lakin size verdiklerinde sizleri denemek için (şeriat ve yollarınızı farklı kıldı. Öyleyse) hayırlarda yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. İhtilaf ettiğiniz şeylerde (kimin haklı olduğunu) size haber verecektir.”²

Müminlerin birbirine olan bağlılığını da Allah Resûlü (sav) ne güzel ifade etmiştir:

Ebû Mûsâ El-Eş'arî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) ‘Mümin, mümin için parçaları birbirini sıkı sıkıya tutan bir bina gibidir.’ dedi ve sonra parmaklarını iç içe geçirdi.”³

Yapay zekâ destekli dostluk algoritmaları, bu binanın tuğlalarını bir bir sökmek, her bireyi kendi sanal hücrelerinde yaşamaya hapsedmek için tasarlanmış ilk hücre duvarıdır! Cemaatin rahmetinden, kardeşliğin bereketinden ve bir müminin yüzüne tebessümle bakmanın sadakasından mahrum bırakacak olan ilk düğme ilîgidir.

◆ Kalpteki Boşluk ve Nefsi İlah Edinme

Bu teknolojinin özellikle Batı dünyasında rağbet görmesinin ardındaki asıl sebep, kalplerde büyüyen manevi boşluktur. Allah'ı (cc) zikretmekten, O'na sığınmaktan ve O'nun mümin kullarıyla hemhâl olmaktan uzaklaşan bir kalp, teselliye başka yerlerde arar. Yapay zekâ, bu anlamda modern çağın en sinsi putlarından birine dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Kişi, derdini Allah'a (cc) açmak yerine kişiselleştirilmiş bir ChatBot'a (sohbet robotuna)

anlatır, huzuru bir algoritmanın cevabında arar hâl gelir. Bu da yetmezmiş gibi kendisine eş edinir!⁴

Bir algoritmanın piksellerden oluşan tebessümü, kalbin asıl besini olan tek bir zikrin huzurunu elbette veremez/veremeyecektir. O, sadece fitratın “Kurtar beni!” çığlığını, sahte bir ilgiyle bastıran dijital bir uyuşturucudan ibarettir.

Tüm bunlarla beraber günümüz sosyal ve bilimsel araştırmaları da -sadece 2025 yılındaki veriler bile- yapay zekâya sığınan insanın “yapay bir yakınlık paradoksu” içine düştüğünü, bu sistemlerin sunduğu dalkavukça/aşırı övücü onayların ise ruhsal bir körelmeye yol açtığını teyit etmektedir.

Unutulmamalıdır ki âlemlerin Rabbi ve sinelerde olanın sahibi olan Allah (cc), kalplerin ancak O'nu anmakla huzur bulacağını net bir şekilde bizlere bildirmiştir:

“Onlar ki; iman edip, kalpleri Allah'ın zikriyle mutmain/huzur ve güven içinde olanlardır. Dikkat edin! Kalpler ancak Allah'ın zikriyle mutmain olur.”⁵

◆ Ekranları Karartıp Kalpleri Paklamalı

İslam dini o kadar ulvi ve kuşatıcıdır ki hayatın her alanı ve duyguların her türlü için çözümler sunmuştur. Kâmindir ve Allah'ın (cc) razı olup kabul ettiği tek yaşam tarzıdır/dindir. Bunun doğal bir sonucu olarak da var olan fitri arzu ve isteklerimizin üstünü örtmememizi aksine onları yönlendirmemizi tavsiye etmiştir.

İslam, beşerî zaafı birer engel olarak görmekten ziyade, kulun tekamül yolculuğunda kullanacağı birer vasıta olarak telakki eder. Bu minvalde din, insan ruhundaki öfke/gazap kuvvesini yok etmekten öte onu zulme karşı bir şecaate/kahramanlığa dönüştürmeyi hedefler. Aynı şekilde, nefisteki arzu ve istekleri/şehveti bütünüyle ortadan kaldırmak yerine, iffet perdesiyle muhafaza altına alarak hayatın idamesine ve neslin bekasına hizmet edecek meşru bir zemine tahliye eder. Böylelikle fitrat, kendi mecrasında hapsolmuş bir enerji olmaktan çıkarak, ilahi rızaya matuf birer ibadet vesilesi hâline gelir.

İnsan ruhunun bu denli kuşatıcı bir terbiye sistemine tabi tutulması, fitratın inkârı yerine, aslına rücu etmesidir. İslam'ın teklif ettiği bu denge; insanın tabiatıyla kavgaya girmesini reddeden, bunun yerine kuvveleri ifrat ve tefrit kutuplarından kurtarıp sırat-ı mustakim çizgisine sevk eden hikmetli bir nizamdır.

Sonuç olarak İslam dini, fitratın üzerine çekilen bir perdeden öte ruhun derinliklerindeki cevheri açığa çı-

1. 49/Hucurât, 13

2. 5/Mâide, 48

3. Buhari, 481

4. Japonya'da otuz iki yaşındaki bir kadın, ChatGPT kullanarak oluşturduğu yapay zekâ partneriyle düğün töreni düzenleyerek dünya çapında büyük yankı uyandırdı. Yurina Noguchi adlı çağrı merkezi çalışanı kadın, “Klaus” adını verdiği yapay zekâ karakteriyle duygusal bir bağ kurduğunu ve bu ilişkinin evlilikle sonuçlandığını açıkladı.

5. 13/Ra'd, 28

karan bir cila gibidir. İnsanı fitri arzularının kölesi olmaktan kurtarır, o arzuların efendisi ve nihayetinde Rabbine ram olmuş bir kul mertebesine yükseltir.

Yalnızlığın çaresine gelecek olursak, daha gelişmiş algoritmalar veya daha “insansı” sohbet robotlarını arkadaş edinerek çözülmez. Fitratımızın bu imtihandan kurtuluş reçetesi nettir: Ekranları karartıp kalpleri aydınlatmak, fitrata/İslam’a geri dönmektir. Yıpranmış insani bağları yeniden onarmak, sıla-i rahmi canlandırmak, bir yetimin başını okşamak, bir hastayı ziyaret etmek... Sanal tesellilerin konforlu esaretinden, cemaatin belki meşakkatli ama sağanak gibi yağan bereketli rahmetine sığınmak. Bunlar bir algoritmanın binlerce saatlik ilgisinden, milyonlarca satırlık kodlardan daha hayırlı ve elbette ruha daha şifalıdır.

En önemli mevzu ise; mümin kullarına herkesten daha yakın olan El-Velî, sevgiyi en fazla hak eden El-Vedûd olan Rabbimizle (cc) bağımızı güçlendirmektir. Secdede dökülen bir damla gözyaşının kalbe verdiği huzuru, milyonlarca satır kod bir araya gelse veremez!

Rabbimizden (cc) niyazımız, bizleri ve bilhassa neslimizi sanal teselliler çağının fitnesinden ve dijital yoldaşların aldatmasından korumasıdır. Kalplerimizi birbirine ısındırması, aramıza hakiki sevgi ve merhameti yeniden yeshertmesidir. Bizleri, O’nun zikriyle huzur bulan ve mümin kardeşleriyle güçlenen kullarından eylemesi duasıyla.

“(Muhacir ve Ensar’dan) sonra gelenler derler ki: ‘Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş kardeşlerimizi bağışla ve kalplerimizde iman edenlere karşı bir kin bırakma. Rabbimiz! Şüphesiz ki sen, (şefkatli olan) Raûf ve (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm’sin.’ ”⁶

Âmin.



BAŞLANGICI VE SONU TOPRAK OLAN İNSANA DAİR TEFEKKÜR

KONUK YAZAR

Efnân NÛR

Allah'ın Adıyla

Allah'ın Selamı Rahmeti ve bereketi hidayete tabi olan kullarının üzerine olsun.

Değerli okuyucu, bu yazımızda toprakla başlayıp toprakta nihayete eren,¹ varlık aleminin en onurlu hikayesine doğru kısa bir yolculuğa çıkacağız seninle birlikte.

Peki, insan nedir? Nasıl bir hikayeye sahiptir? Tarih boyunca sorulmuş en eski sorulardan biridir insan. Yaratılmış varlıklar içinde hem en güçlü hem de en zayıf olandır. Kimi zaman aklıyla semaya ulaşırken, kimi zamanda kalbiyle arza kapanır. Konu hakkında pek çok yazılar kaleme alınmış, kelimeler sarfedilmiştir varlığı tanımak amacıyla. Filozoflar, psikologlar, edebiyatçılar, tarihçiler, bilimciler... hepsinin insana dair bir tanımı vardır kendi perspektiflerinde.

Bunların yanısıra en başta, insana dair bu sorulara vahyin perspektifinde cevaplar arayacağız inşaallah. Haydi sözü uzatmadan başlayalım öyleyse.

İnsan, her şeyden önce canlılar aleminin bir parçasıdır. Tıpkı diğer canlılar gibi topraktan gelen unsurlarla oluşmuş ve ilahi bir nefhayla nefes bulmuş bu beden doğar, büyür, beslenir ve nihayetinde yine toprağa döner. Gözleriyle görür, elleriyle dokunur, ayaklarıyla yürür, iletişim kurma aracı olan diliyle konuşur. Nefes almak için havaya, yaşamını sürdürebilmek için suya ve toprağa muhtaçtır. Zira beden sadece insanın maddi yönünü temsil eder. Ancak şu bilinen bir hakikattir ki insan yalnızca bedenden ibaret değildir. O nefes alıp veren bir varlık olmanın ötesinde, ruhu ve aklıyla anlam kazanan bir bütündür. Bu nedenle insanı yalnızca fiziki açıdan değerlendirmek eksik kalır. İnsanın fiziksel varlığı, onun ruhsal derinliğine açılan bir kapıdır.

Ruh, bedenın ağırladığı bir konuk misali belli bir süre yerleşir meskenine. Görmediğimiz ama varlığını hissettiğimiz bir güçtür ruh. Beden yaşamı sürdürürken ruh ona anlam katar. Bedenimizle dokunurken ruhumuzla hissederiz, anlamlandırırız. İnsan ruhsal yönüyle düşünür, inanır, inandığı şeyi sever. Ruhtur insana vicdan, merhamet, sabır gibi yüce değerler, duygular kazandıran. Anlam arama kapasitesi yine ruhun bedene kattığı bir yöndür. Tıpkı

***Topraktan yaratılan ilahi nefhayla
ruh bulup emaneti yüklenen yaşamın,
yine yeniden toprağa karışıp bedeninin
çürümesiyle nihayete eren bir tefekkür
yolculuğudur insan konusu.***



1. bk. 20/Tâhâ, 55

bedenin fiziki ihtiyaçları olduğu gibi ruhun da birtakım karşılanması gereken ihtiyaçları vardır. Beden yorulur, zayıf dūřer. Ruhta beslenmediği takdirde zayıf dūřer. Gerekli takviyelerle donatılması gerekir.

Bütün bunlara bakınca bedeni ruhtan soyutladığımızda geriye kalanın anlam bütünlüğünden yoksun yalnızca bir et parçası olduğunu görürüz. O halde meseleyi beden ve ruh dengesinin üzerine kurulu olduğu anlam bütünlüğü içerisinde okumalıyız. Ruh ve bedeni iki kanatlı bir kuş misalidir. Kanatlardan birinin yokluğu diğerini etkisiz bırakır. Varlık ancak ikisinin bütünlüğüyle uyum içerisinde hareket edebilir, yaşamını sürdürebilir. Yine ihtiyaçlar dengesi ancak bu ikisinin ahengi neticesinde karşılanabilir.

Felsefi açıdan insana baktığımızda ise, insanın düşün-en ve sorgulayan tek varlık olduğunu görmekteyiz. Bu yönüyle insan diğer varlıklardan ayrılmaktadır. Filozoflar insanı düşünme eylemine bağlamışlardır. Zihninde düşünür ardından bu düşüncelerini sözcüklere veya eyleme döker. İnsan düşünceleriyle varlık alemine anlam kazandırmaya çalışır. Sadece fiziki ihtiyaçlarını gidermek yoluyla hayatta kalmaya çalışmaz aynı zamanda varlığın gayesi ve hayatın anlamı hakkında sorgulamada bulunur. Bu sorgulamalarını akıl aracılığıyla yapar.

İşte bu yönleriyle kimisi insanın akıl, ruh, beden veya özgür irade gibi sınırlı kavramlar üzerinden tanımlarken, kimisi de çevresiyle etkileşim halinde olan, deneyimlerden öğrenen, duygusal ve sosyal bir varlık olarak madde ve mana bütünlüğünde tanımlamıştır. Kimisi de... öyle işte. Uzar gider bu tanımlar fakat esas bakılması, merceğin tutulması gereken tanım onu yaratan, ona şekil veren, ona ruhundan üfleyen, onu ondan daha iyi bilen tanımlamasıdır. Yani Rabbimizin (cc)... Benliğin ışık tuttuğu takdirde benliği aydınlatan bir tanım. O halde bakalım Rabbimizin insan hakkında ne dediğine, insanı nasıl tanımladığına. “Yarattığını bilmez mi hiç?...”² ayeti gereğince.

Esasında bir su damlası olarak başlayan yolculuktu bizim hikayemiz; sonra donmuş bir kan pıhtısına (embriyo) evrildi; ardından yaratılışı tamamlanmış bir et parçasına... dilenen belirli bir süre boyunca rahimlerde tutundu bu yönlendirilmeye muhtaç, akıldan yoksun et parçası. Ardından, “Sonra onu, tam bir şekilde düzene koyup ona ruhundan üfleyendir...”³ ayetince kendisine üflenen ilahi bir özle nefes buldu. Ve sonu aslında başlangıç olan bu yolculuk bebek olarak dünya alemine gözlerimizi açmamızla nihayetlendi. Tıpkı Rabbimizin ayeti kerime de buyurduğu gibi: “...Sonra onu (sureti, akli, duyguları olan) bambaşka bir varlık olarak inşa ettik. Yaraticıların en güzeli olan Allah, ne yücedir.”⁴ Bir adım sonrası yetişkinlik çağıydı bu merhalenin. Sonra kendisi

hakkında ömür/yaşam dilenen kimse için, bildikten sonra hiçbir şeyin bilinmediği, ömrün en kötü merhalesi olan yaşlılık dönemi vardı.⁵ Sonu ise aslına, başlangıcı olan toprağa dönüşümüzle, fani aleme gözlerimizi kapamamızla noktalanmaktaydı.

Topraktan yaratılan ilahi nefhayla ruh bulup emaneti yüklenen yaşamın, yine yeniden toprağa karışıp bedeninin çürümesiyle nihayete eren bir tefekkür yolculuğudur insan konusu.

İşte yarattığını en iyi bilen, insan hakkında tanımlamasıdır bu satırlar. **Kur’ân’da insan** bütün yönleriyle ele alınmış, konuyla ilgili ayetler onun yaratılışı, mahiyeti ve gayesini bir bütünlük içinde temellendirmiştir. İnsana takva ve fücru ilham eden Allah (cc) yine ona bu ikisi arasında seçimde bulunacağı akıl ve irade kabiliyeti de vermiştir. Hem bunlar değil midir ki onu diğer canlılardan ayıran meziyetler?.. Yine olayları gözlemleyip değerlendirebilmesi için göz, kulak ve kalp vermiştir. Böylelikle imtihan aleminde kendisi için iyiliği seebileceek şekilde donatılmıştır insan, merhametli Rabbi tarafından.

Sonuç olarak insan, yalnızca etten ve kemikten müteşekkil bir varlık değildir. O akıyla düşünen, kalbiyle hisseden, iradesiyle hayatına yön veren bir varlıktır. Bu nedenle insanı doğru anlamak hayatı anlamlandırmaya kapı aralayan bir hakikattir.

şu da bir hakikat ki zevklerinde hüznü anlar gibi gelip geçtiği fani bir alemde nefes alıp veriyor acizliği ve zayıflığıyla malul insan. Güzel bir son (hüsnu hatime), kabul gören bir karne sahibi olmak için anlam arayışına doğru yola çıkarken anlamın derinliklerinde boğulmamak/kaybolmamak adına doğru kaynaklardan beslenmeye ihtiyaı vardır. Merceği esas tutması gereken bir nokta vardır. Bu esasla hareket etmelidir ki nefis istikamet üzere kalabilsin. Bu esasla hareket etmelidir ki değeri/kıymeti onu yaratan Allah (cc) katında muhafaza edilsin. Ve yine bu esasla hareket etmelidir ki ardında güzel, okuyanlara ilham kaynağı bir hikāye bırakabilsin. Rabbimden bizler için insana dair yaptığımız bu kısa tefekkür yolculuğunu faydalı kılmasını diliyorum.

Selam ve Dua ile...

2. 67/Mulk, 14

3. 32/Secde, 9

4. 23/Mu’minûn, 14

5. bk. 22/Hac, 5

EL-MÛSAWWÎR/

المصوّر

Ev nav ji koka “Sa-we-ra/Sûre” çêbûyî ye û dihê ser maneya suret û şêwe. El-Mûsawwîr, suret û şêweyên hemû heyînan pêşnûma dike. El-Mûsawwîr tê ser maneya Allahê sûret û şêwe dide evdên xwe. Delaletê vê maneyê dike ku xûliqandina Allah (ac) bi suret û şêwe pêk tê. Maneyeke El-Mûsawwîr jî ev e: Allahê ku azayên bedena însan lihevhatî xûliqandîye û li gorî meşîyeta xwe wan azayan bicih kiriye.

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ

“Yê ku di malzaroka/rehma (dayîkên we) de li gorî daxwaza xwe şikil dide we ew e.”¹

Ew Allahê ku însan di şêweyên cûrbicûr de xûliqandîye û hinekan jî hinên din jî hêla sûret û barist/hacim û reng ve veqetandîye jî her qisûr û kêmasîyan mûnezzeh e. Ew e yê ku di rehîman de gav bi gav şêwe/sûret dide her yekê candar.

Esmayê El-Mûsawwîr wek nav bitenê di sûreya Haşr de dibore.

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى

“Ew Allah e ku; (her tiştî jî tunebûnê heyî kiriye) El-Xaliq e. (Ew ê bê qisûr û bi aheng xuliqandîye) El-Barî ye. (Ew ê li gorî daxwaza xwe sûret dide mexluqên xwe) El-Musewwîr e. Hemû esmayên/navên herî xweşik yên wî ne...”²

Wekî din ev nav di Qûr’ana Kerîm de wek fiil/kiryar di du cihan de dibore.

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ...

“Yê ku di malzaroka/rehma (dayîkên we) de li gorî daxwaza xwe şikil dide we ew e...”

*Evd, pêwiste vê rastîyê qenc fêm bike
ku dema vê nav û sifetê baş zanibe
û pê serwext bibe û pêbawer be dê ji
Rabbê xwe yê El-Mûsawwîr re hêj çêtir
û bi dilsozîti û li ser îxlasê evdîtîyê
bike. Lewre evdîtî îbadetêke wisan e
ku enceq bi îxlas û bi dilsozîti bê kirin li
îndallah meqbûl dibe.*



1. 3/Al-i İmran, 6

2. 59/Haşr, 24

**Ew Allahê ku însan di şêweyên
cûrbicûr de xûliqandîye û hinekan ji
hinên din ji hêla sûret û barist/hacim
û reng ve veqetandîye ji her qisûr û
kêmasîyan mûnezzeh e. Ew e yê ku di
rehîman de gav bi gav şêwe/sûret dide
her yekê candar.**

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ الَّذِي خَلَقَكَ
فَسَوِّيكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ

“Ya însan! Çi tiştî tu li hemberî Rabbê te yê Kerîm xapandîye? Ew e ku te xuliqand û te rêkûpêk kir û li ser ahengê/muwazeneyê çêkir. Bi awayekî ku daxwaz kiriye te civand û heyî kir.”³

El-Mûsawwîr ew e ku bergeha her tiştî li gorî daxwaza xwe şêwe dike û sererast dike. El-Mûsawwîr; ji bo danasîna hevdu, heyînan di sûretên cuda de dixûliqîne. Teswîr, dihê ser maneya plankirin û şekildayînê. Allahê El-Mûsawwîr însan di zikê dîya wî de di sê astan de borandîye.

Her astek ji yê din cihê ye. Însan di zikê dîya xwe de dibe xwînapareyek/alaqek. Paşê ew alaqa dibe weke parçeyek goştê cûtî/mudxe. Piştî ew parçeya goşt li hestî dihê kirin. Axir ew wek heyîneke herî cûda/cihêreng dihê avakirin. Allah (ac) sûret û şêweya însan ya taybetmendî ku dê ji hemû mirovên din cihê bibe di vê astê de pêk tîne.

Herwiha navê Allahê El-Mûsawwîr di vê merheleyê de tecellî dike. Bêgûman ev sûret û şêwedayîn bi kamiltîya atoman û hêmanên ku hêj berê de xûliqandî ne derdikeve rastê.

Wek mînak em bidin, sûreta însan tecellîya navê El-Mûsawwîr e. Cihê çav û bêvl û lêv û gûhên di rûyê însan de sûret dayîna Allahê El-Mûsawwîr e. Allahê El-Mûsawwîr mexlûqatên xwe çawa lêrasthatî naxûliqîne. Piştî xûliqandîna sûret û şêweyêke taybetmendî dide wan. Ligel vê mexlûqatên Allah (ac) naşîbin hevdu.

Her yek ji wan xwedîyê xisûsiyetên xwe bixwe ne. Dema hûn zarokên bercêwî bidin ber çavên xwe hûnê ferqa di navbera wan de bibînin. Belê, bercêwî ne jî lê her yek ji wan xwedî taybetîyên cûda ne. Mînaka di vê mijarê de ya herî nûwaze ji hev cudatîya rêçilîya bi milyaran însanan e.

Di vê gerdûnê de cureyên heyînên candar dibe ku bi milyaran, hetanî bi trîlyonan hene. Her cureyêke candar ji yê din cihêrengtir e. Her cureyek jî di nava xwe de bi taybetmendîyên xwe ji hevdu diveqetin.

Evd, pêwiste vê rastîyê qenc fêm bike ku dema vê nav û sifetê baş zanibe û pê serwest bibê û pêbawer be dê ji Rabbê xwe yê El-Mûsawwîr re hêj çêtir û bi dilsozîti û li ser îxlasê evdîtîyê bike. Lewre evdîtî îbadetêke wîsan e ku enqez bi îxlas û bi dilsozîti bê kirin li îndallah meqbûl dibe.

Teswîr, Rêya Pûtperestîyê Vedike

Dîya me Aîşe (r.anha) wiha neqil kiriye:

“Ummû Habîbe û Ummû Seleme ji Rasûlullah (sav) re behsa kilîseyêke filleyan kirin ku li Habeşîstanê dîtibûn. Gotin navê wê kilîsê “Dêra Mariya” bû û di nava wê de hin sûret hebûn. Li ser vê yekê Rasûlullah (sav) ji wan re wiha got:

“Ewana kesên wîsan in ku dema kesekî salih/qenc yê di nav wan de dimir li ser qebra wî kesî mizgeftêk çêdikirin û sûretan xêz dikirin. Ha ew sûret (ên we dîtin) jî ji wan sûretan in. Ewana roja qiyametê li îndallah herî xerabtirê mexlûqatan in.”⁴

Ji vê hedîsê fêm dibe ku xêzkirina teswîran carinan ji bo qewmekî dibe sedema afateke weke şîrk û pûtperestîyê. Îmam Kurtûbî (rh) di tefsîra sûreyê Nûh ayeta 23. de ji Muhammed b. Ka'b wiha nekil kiriye:

“Hin pût hebûn ku bi navên kesên salih yê ji qewmê Nûh (as) hatibûn navandin. Piştî wêfata wan kesên qenc ew qewm pir xemgîn bûn. Şeytan ji wan re wiha got:

“Ez ê ji we re heman sûretê wan kesên qenc sûretan xêz bikim da ku hûn wan herûdaîm bibîr bînin.”

Wan jî vê pêşniyarîya şeytan qebûl kirin. Wî jî rabû sûretên wan kesên salih di nava mizgeftê de ji baqir û zirincê xêz kir û çêkir. Çiqas kesê qenc dimir sûretê wî jî çêdikir. Axir piştî demekê evdîtîya ji Allah (ac) terk kirin. Şeytan ji wan re got:

“Çi dibe ji we ku hûn perestîya tiştekî nakin?” Wan jî gotin:

“Ka em ê ji çî re perestîyê bikin?”

Şeytan ji wan re got:

“Perestîya îlahên xwe û yê bavûkalên xwe bikin. Ma hûn qet wan sûretên di mizgeftên xwe de nabînin?” Li ser vê mijarê rabûn ji xeynî Allah (ac) dest bi perestîya wan sûretan û pûtan kirin. Dema Nûh (as) ji wan re wek pêxember hatibû jê re wiha gotin:

3. 82/Înfîtar, 6-8

4. Bûxarî, 1-165; Mûslîm, 1-375

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا

“Û gotin: ‘Nebe ku hûn dev ji îlâhên xwe berdin. Dev ji Wedd û Suwa û Yexûs û Yeûq û Nesrê bernedin.”⁵

Abdullah b. Abbas (ra) wiha gotîye:

“Pût û pelatên qewmê Nûh, piştî bûn pûtên Ereban... Evana navên kesên qenc/salih yê ji qewmê Nûh bûn. Dema ku ew mirin şeytan di nav qewmê wan û di cîvata wan de pistepistê li wan kir ku pûtan biçikînin û wan bi navê bavûkalên wan binavînin. Wan jî wisan kir. Hetanî wefat kirin jî îbadet li wan pûtan nehatibû kirin. Çi dema ku ew mirin çûn û ilim jî ji holê rabû. Êdî însanan dest bi perestîya wan kirin.”⁶

Ibnî Cerîr (rh) dibêje:

“Muhammed b. Qays (rh) wiha gotîye: ‘Ev kesên hanê qewmekî salih bûn ku di dewra navbera Âdem (as) û Nûh (as) de jiyîbûn. Peyrevên wan kesan jî hebûn. Dema ku ew jî mirin, hevalên wan ên li dûv wan gotin: ‘Em sûretên wan xêz bikin da ku dema em wan bi bîra xwe bînin bila me teşwîqê îbadetê bikin.’

Paşê sûretên wan xêz kirin. Dema ku ew nîfş/nesil jî wefat kir û nesleke din hat şûna wan, şeytan ket nava wan û ji wan re wiha got: ‘Bavûkalên we yê berîya we perestîya wan dikirin û bi saya wan baran li wan dibarîya.’

Êdî piştî vêya însanan jî dest bi perestîya wan pûtan kirin.”⁷

Dûaya Bi Navê El-Mûsawwîr

اللَّهُمَّ أَحْسَنْتَ خَلْقِي فَأَحْسِنْ خُلُقِي

Allahê min!

Te xûliqandina min çawa xweşik çêkiribe, tu exlaqê min jî xweşik bikî.

Allahê min!

Hîdayet bidî min û min bigihîjî nî rêya rast.

Allahê min!

Ez ji te hîdayet û sebata li ser rêya rast dixwazim.

Allahumme amîn.



5. 71/Nûh, 23
6. Bûxarî, 4920
7. Tefsîra Taberî

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN CEHALET

Kitabın Yazarı: Ebu Yusuf Midhat b. el-Hasan Ali Ferrâc

Tercüme: Mustafa Akman

Yayınevi: Kayıhan Yayınları

Baskı: Genişletilmiş 2. Baskı (Temmuz 2010)

Kitap Hakkında

Bugün, iman-küfür çizgisinin bulanıklaştırıldığı; tevhidin içinin boşaltılıp kelimelerin “güvenceye” dönüştürüldüğü bir zamanda yaşıyoruz. “Cehalet” kavramı da bu bulanıklığın tam merkezinde: Kimi, cehaleti her şeyi örten bir mazeret sayıyor; kimi de meseleyi, nasların değil ön kabullerin yönettiği tartışmalara mahkûm ediyor. Müellifin derdi tam olarak budur: Cehalet, şer’î ölçüler içinde gerçekten neyi düşürür, neyi düşürmez?

Eserin “Sunuş” kısmında Abdullah ibni Abdurrahman el-Cebrin, kitabın delil ve nakiller bakımından zengin oluşuna dikkat çekerken, Allah’ın kullara akıl ve idrak verdiğini; araştırma-sorma imkânı varken ihmalkârlığın “özür” olamayacağını vurgular ve bu çalışmayı konuyla ilgili eserler içinde “en kapsamlı” çalışma olarak niteler.

Ferrâc, kitabını dört ana bölüm üzerine bina eder:

Birinci bölümde mesajın ulaşmasından önce bile şirk vasfının sabit oluşunu; “fetret”, misak, fitrat ve akıl gibi deliller çerçevesinde ele alır. Aynı zamanda azabın/hükmün hangi merhalede söz konusu olacağına dair ayrımları da netleştirir.

İkinci bölümde bir kimsenin şirkin zemininden İslam’a geçişini, “Kelime-i Şehadet’in manası”, şirkten soyutlanma, tağutu reddetme ve hükmü Allah’a has kılma gibi temel başlıklarla işler.

Üçüncü bölümde irtidat bahsinde cehaletin etkili olup olmadığı meselesini Kur’ân ve Sünnet delilleriyle tartışır; tarihî misaller üzerinden “fasit tevil” ve sapmanın mahiyetine de temas eder.

Dördüncü bölümde ise meselenin etrafındaki şüpheleri ele alıp reddeder; İbni Teymiyye, İbni Kayyım ve İbni Kesir gibi imamların konuya dair değerlendirmelerini nakleder.

Kitabın kıymetli taraflarından biri de metod vurgusudur: Müellif, “hangi âlim cehaleti mazeret saydı?” tartışmasının metni eğip bükmesine karşı uyarır; nasların “hâkim”, ön kabullerin ise “mahkûm” olması gerektiğini söyler ve delilleri selefî anlayışı doğrultusunda yürütmeye gayret eder.

Ayrıca eserde, “dünya ahkâmı” ile “sevap-ı kap (ahiret) ahkâmı” arasındaki ayrımın altı çizilir: Bir şahıs hakkında tebliğin kendisine ulaşıp ulaşmadığını tayin etmek her zaman mümkün değildir; fakat İslam-küfür hükümlerinin şer’î birer hüküm olarak dünyada zahire göre ele alınması gerektiği hatırlatılır.

Netice olarak **İslam Hukuku Açısından Cehalet**, tevhid davetinin en çetin düğümlerinden birini; kavram kargaşasına kapılmadan, delil-merhale-hüküm ayrımlarını gözeterek ele alan yoğun bir çalışma.

Eser, günümüzde “Mürchie” düşüncesinin etkisiyle İslâm’ın sadece bir sözden ibaret görüldüğünü, oysa gerçek kurtuluşun **şirkten arınmış, basiretle yaşanan bir tevhidle** mümkün olduğunu vurgulayarak son bulur.

Rabbimizden (cc) bu eseri, hak ile batılı ayırmada basiretimizi artıran, şüpheyi giderip yakîni kuvvetlendiren bir vesile kılmasını niyaz ederiz.

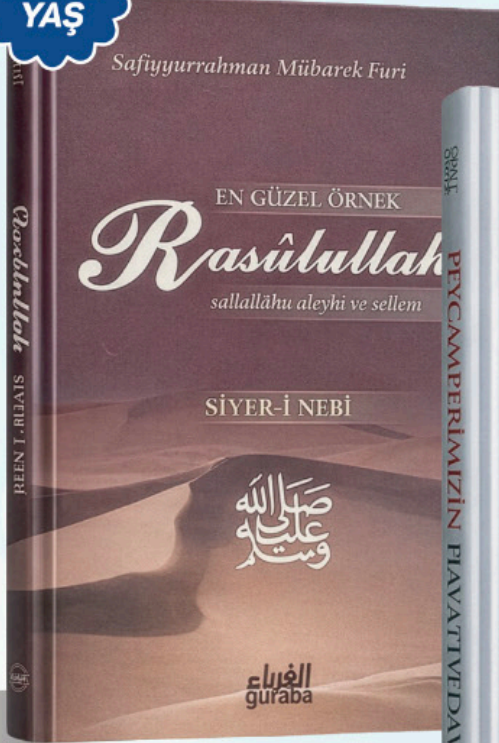
Bir sonraki kitap tanıtım yazımızda buluşmak duası ile...



Hayatımızın her alanında en güzel örneğimiz Allah Resûlü'nün (sav) adımlarını yaşamımıza tatbik etmenin önemini bir kez daha hatırlamak için gençlerimize yönelik siyer konulu bir bilgi yarışması düzenliyoruz.

Yarışmamız **iki yaş grubuna** yönelik **iki ayrı eser** üzerinden olacaktır. Birinci grup; **10-12 yaş** aralığındaki kardeşlerimizden oluşacak ve **Safiyurrahman Mübarekfüri'nin "En Güzel Örnek Rasulallah (sav) Siyeri Nebi"** kitabından sınava gireceklerdir. İkinci grup **13-15 yaş** aralığından oluşacak ve bu kardeşlerimiz de yine aynı yazarın **"Peygamberimizin Hayatı ve Daveti"** eserinden sınav olacaklardır.

**10-12
YAŞ**



**13-15
YAŞ**



tevhid

"TAĞUTA KULLUK ETMEKTEN KAÇINIP ALLAH'A YÖNELENLERE MÜJDE VARDIR.

KULLARIMI MÜJDELE!"

[39/ZUMER, 17]



TEVHİD DERGİSİ



TEVHİD DERSLERİ



TEVHİD MEALİ



ISSN 2148-4635

9 772148 463504

ABONELİK İÇİN

tevhiddergisi@gmail.com
www.tevhiddergisi.org

+90 545 762 15 15